

Mədəniyyət.AZ

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

4 / 2015

Qara Qarayev

VI Müasir Musiqi Festivalı

Atışgah.
"Bakı - 2015" I Avropa Oyunları
məşəlinin alovlandırılması mərasimi

Turana qılıncdan daha kəskin ulu qüvvət,
Yalnız mədəniyyət, mədəniyyət, mədəniyyət!

Hüseyn Cavid

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyində görüşlər

Azərbaycan Xalça Muzeyində respublikamızda fəaliyyət göstərən informasiya agentlikləri və jurnalist təşkilatlarının rəhbərləri, qəzet redaktorları ilə keçirilən görüş zamanı nazir Əbülfəs Qarayev respublikamızın mədəni həyatında və turizm sektorunda baş verən yeniliklərin operativ və dolğun şəkildə ictimaiyyətə çatdırılmasında həmişə maraqlı olduğunu medianın diqqətinə çatdırdı, KİV-in bu sahədəki fəaliyyətini yüksək dəyərləndirdi, Bakıda keçiriləcək 3-cü Dünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun, "Bakı - 2015" I Avropa Oyunlarının və s. geniş işıqlandırılması ilə bağlı fikir və tövsiyələrini bildirdi...

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın dəvəti ilə ölkəmizdə səfərdə olan Böyük Britaniyanın Viktoriya və Albert Muzeyinin direktoru, professor Martin Rotla görüş nazir tərəfindən belə təmaslar Viktoriya və Albert Muzeyi ilə Azərbaycan muzeylərinin əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulmasında mühüm mərhələ kimi dəyərləndirildi, bu sahədə çalışan yerli mütəxəssislərin beynəlxalq təcrübədən bəhrələnməsinə töhfə verəcəyi vurğulandı...

Mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev 14-cü Azərbaycan beynəlxalq turizm və səyahətlər sərgisinin keçirildiyi Bakı EXPO Mərkəzində nazirliyin Almaniyada rəsmi turizm nümayəndəliyi olan «Aviareps Tourism GmbH» şirkətinin baş meneceri Gevers Jurgen və şirkətin əməkdaşları ilə görüş zamanı nümayəndəliyin fəaliyyət göstərdiyi bir il ərzində görülən işlər, Azərbaycanın turizm imkanlarının təbliğ edilməsi məqsədilə həyata keçirilən layihələr, almanların respublikamızın turizm imkanları, hotel və istirahət mərkəzləri, mədəni irs nümunələri, vaxtilə alman koloniyalarının məskunlaşdığı Göygöl, Siemens qardaşlarının fəaliyyət göstərdiyi Gədəbəy bölgələrindəki alman tarixi izləri ilə maraqlandıqları barədə danışdı...

Naftalan şəhərinin Heydər Əliyev Mərkəzində "Gəncəbasar bölgəsində turizmin mövcud vəziyyəti və bölgənin turizm ehtiyatlarından səmərəli istifadə etməklə turizmin inkişafının gücləndirilməsi" mövzusunda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin səyyar kollegiyası keçirilib. İclasda nazirliyin kollegiya üzvləri, bölgənin mədəniyyət müəssisələrinin əməkdaşları iştirak edib.

Nazir Əbülfəs Qarayevin çıxışında Prezident İlham Əliyev tərəfindən qəbul edilmiş regionların sosial-iqtisadi inkişafına təkan verən dövlət proqramlarının icrası nəticəsində bölgələrdə çoxlu sayda yeni turizm mərkəzləri, muzeylər, kitabxanalar, musiqi məktəbləri və mədəniyyət ocaqlarının istifadəyə verilməsi, tarixi abidələrin

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin səyyar kollegiyası

bərpası istiqamətində mühüm işlər görülməsi qeyd olunub. Azərbaycanın dünyada tanınması üçün Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, ölkənin birinci xanımı Mehriban Əliyevanın həyata keçirdiyi layihələrin ölkəmizə marağın artırılmasında, turist axınının gücləndirilməsində çox böyük rolu olduğu vurğulanıb.

İclasda həmçinin regionda mədəniyyət və turizmin inkişaf səviyyəsi, tarixi abidələr və onların qorunması, təbliği, turizm infrastrukturunun yaradılması, ixtisaslı

kadrların və müəssisələrdə çalışan işçilərin bilik və bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi ilə bağlı fikirlər səsləndirilib, bəzi çatışmazlıq və problemlərdən danışılıb.

Sonda "Azərbaycan Sağlamlıq və Termal Turizminə Dəstək" İctimai Birliyi ilə müalicə turizmi sahəsində fəaliyyət göstərən mehmanxanalar arasında birgə əməkdaşlıq fəaliyyətinə dair niyyət protokolu imzalanıb. Qeyd olunan məsələlər kollegiyanın qərarı ilə təsdiq olunub.

Əziz oxucular!

Həyatınızın bütün sabahları aydınlığa açılsın!

Mədəniyyət.Az olaraq hər görüşümüzdə Sizinlə daha doğma təmas yaratmaq, sevginizi və rəğbətini qazanmaq, milli-mənəvi dəyərlərimizi, adət-ənənələrimizi bütün istiqamətlərdə qoruyub saxlamaq, gənc nəsli əsrlər boyu böyük sınaqlardan çıxmış əxlaqi dəyərlər ruhunda yetişdirmək, eyni zamanda, mədəniyyət xiridarlarını çağdaş mədəni dünyagörüşlə, müasir dünyanın sənət gerçəkləri ilə daha yaxından tanışdırmaq, hər bir azərbaycanlıni savadlılığın, mütaliənin, intellektin aşıladığı yüksək mənəviyyətin təntənəsinə qovuşdurmaq və milli mədəniyyətimizin inkişaf səviyyəsini nümayiş etdirmək cəhdindəyik.

Əsas məqsədimiz dövlətimizin bu xüsusda həyata keçirdiyi möhtəşəm layihələr barədə oxucumuzu məlumatlandırmaqdır. Qürur hissi ilə deyə bilərik ki, mədəniyyət və turizm sahəsində ay ərzində görülmə işləri jurnalın bir sayına sığdırmaq, təbii ki, çətin məsələdir. Amma biz buna çalışırıq! Əmin olun ki, xəbərsiz qalmayacaq, səhifələrimizdə böyük bir kollektivin mədəniyyətimizin inkişafı və imici, dünyada tanınması naminə həyata keçirilən beynəlxalq və ölkədaxili layihələr barədə yazılar oxuyacaqsınız. Niyyətimiz hər sayımızda mədəniyyət, sənət, elm dünyasından maraqlı hadisələr, təhlillər, mülahizələr və araşdırmalarla bağlı rəngarəng təqdimatlarda qarşınıza çıxmaqdır. Biz Sizin jurnalınız olmaq istəyirik! “Mədəniyyət.AZ”-ın səhifələrində hər zaman dəyərli təkliflərinizə, yazılarınıza, araşdırmalarınıza yer var, hörmətli mədəniyyət və incəsənət xadimlərimiz, dəyərli alimlərimiz və yorulmaz jurnalistlərimiz!

*Zöhrə Əliyeva,
baş redaktor*

Təsisçi:

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Redaksiya heyəti:

Əbülfəs Qarayev
Arif Mehdiyev
Vaqif Əliyev
Sevda Məmmədəliyeva
Ədalət Vəliyev
Nazim Səmədov
Lalə Kazımova
Rəfiq Bayramov
Vüqar Şixəmmədov
İlham Rəhimli
Ayaz Salayev

Baş redaktor:

Zöhrə Əliyeva

Yaradıcı heyət:

Mehparə Sultanova
Saminə Sadıqova
Yaşar Vəliyev
Elmira Musaqızı
Ceyhun Elçinoğlu
Pərvin İlqaroğlu

Dizayn:

Mədəniyyət.AZ

Jurnal Ali Attestasiya
Komissiyasının tövsiyə etdiyi
elmi nəşrlər siyahısına daxildir

Ünvan:

AZ 1073, Bakı şəhəri
Moskva prospekti, 1
Dövlət Film Fondu, 5-ci mərtəbə

Telefonlar:

(+99412) 431 49 25
(+99412) 431 49 54

Email: medeniyyetaz@box.az

Jurnala təqdim olunan əlyazmalar geri qaytarılmır,
nəşr olunan materiallar yalnız redaksiyanın
icazəsi ilə istifadə oluna bilər
Jurnal CBS mətbəəsində nəşr olunur

Sifariş №
Tiraj: 1500
4 (290) 2015

Elmi, metodiki, publisistik
"Mədəni-maarif işi" jurnalı 1967-ci ildən çıxır
2015-ci ilin mart ayından
"Mədəniyyət.AZ" adı ilə nəşr olunur
Şəhadətnamə № R-122

8 | BMT-nin baş
qərargahında
"Bakı Prosesi"

14 | Tarixi keçmişin
əmanəti

22 | Kış - Qafqaz
Albaniyanın
monumental kult
memarlığı

28 | Qara Qarayev VI Müasir
Musiqi Festivalı

12 | Azərbaycan
dünya
mədəniyyətlərinə
açıqdır

38 | Kukla Art-qalereyası...

26 | Şöhrətin zirvəsində

46 | Kinomuzun mogikanı
Muxtar Maniyev...

54 | Mədəniyyət - oxuduğun yox, anladığın kitabların sayıdır

56 | Milli rəqlərimiz ülvilik, gözəllik və birlik rəmzi sayılır

48 | Rejissor
Tofiq İsmayılov

50 | Azad ruhlu şair...

51 | Rza Təhmasib -
kinorejissor, aktyor,
pedaqoq...

52 | Milli gülüşümüzün tacı

53 | "Kino mənim taleyimdir"

62 | Hər kəsi məftun edən rəqqasə...

64 | Rus baletinin əfsanəsi

42 | AİTF - Turizm sənayemizin inkişaf göstəricisi

66 | Qaçqınlıq dünyanın dərdir

70 | Çanaqqala - 100 türkçülüyn zəfəri

74 | Rəsmini çəkmək istədiyim qadın...

68 Bir gün Kəlbəcərə qayıtmaq üçün...

78 "Leyli və Məcnun" operasında muğam və bəstəkar yaradıcılığının qovuşdurulması yolları

82 Sazımızın etibarlı qardaşı - dəf

86 Akril kağız və pleksiqlas üzərində sənət

90 Реклама и коммуникация

102 Nə qədər yaraşır insana gülmək

94 | Bölgələrdən paytaxta

98 | Anamız Yerə övlad məhəbbəti ilə...

100 | Braziliyada Azərbaycan Mədəniyyəti Həftəsi

BMT-nin BAŞ QƏRARGAHINDA "BAKİ PROSESİ"

“Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyi mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası dialoq siyasəti və təcrübəsini beynəlxalq aləmdə təbliğ etmək məqsədilə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, YUNESKO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı və Ümumdünya Turizm Təşkilatının birgə təşkilatçılığı ilə bu ilin yanvarında Amerika Birləşmiş Ştatlarında – BMT-nin Baş Qərargahında və Nyu-York şəhərində "Bakı prosesi" və 3-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun təqdimat mərasimləri keçirilib.

xadimləri, akademik dairələrin əməkdaşları təmsil olunublar.

Tədbir çərçivəsində "Bakı prosesi" sərgisi və Dünya Forumunun işindən bəhs edən film nümayiş olunub. Tədbir ABŞ-da təhsil alan Əməkdar artist Emil Əfrasiyabın konserti ilə davam etdirilib.

Nümayəndə heyəti BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı üzrə Ali nümayəndəsi Nasser Abdulaziz Al-Nassir ilə də görüş keçirib. Görüşdə Azərbaycan ilə BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı arasında əməkdaşlıq məsələləri, xüsusilə qarşıdan gələn 3-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu, həmçinin 2016-cı ildə Bakıda keçirilə-

cək BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının 7-ci Qlobal Forumuna hazırlıq işləri müzakirə edilib.

Sonra 3-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun Beynəlxalq İşçi Qrupunun iclası keçirilib.

İclasda Azərbaycan nümayəndə heyəti, YUNESKO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, BMT-nin Ümumdünya Turizm Təşkilatı, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Böyük Britaniyanın Koventri Universitetinin Sülh, Etimad və Sosial Münasibətlər İnstitutunun nümayəndələri iştirak ediblər. İclas iştirakçıları tərəfindən dünyada mühüm beynəlxalq qurumları bir yerə toplayan yeganə təşəbbüs kimi "Bakı Prosesi"

Səfər çərçivəsində həmçinin bir sıra rəsmi şəxslərlə - BMT-nin baş katibi Pan-Ki-Moon, Nyu-York şəhərinin Bruklin rayonunun yerli hakimiyyət rəhbəri Erik Adams, habelə ABŞ-da yəhudi, müsəlman və xristian icması arasında əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi məqsədilə yaradılmış Etnik Anlaşma Fondunun prezidenti Rabbi Mark Şnayerlə görüşlər baş tutub.

Nyu-Yorkun "Seynt Recis" mehmanxanasında Azərbaycanın Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, ölkəmizin ABŞ-dakı səfirliyi və Etnik Anlaşma Fondunun birgə təşkilatçılığı ilə "Bakı prosesi" və Dünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun təntənəli təqdimat mərasimi baş tutub. Tədbirdə nüfuzlu dini, siyasi və mədəniyyət

və Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun beynəlxalq səviyyədə mədəniyyətlərin və dinlərin dialoquna etimadın yaranmasına xidmət etdiyi bir daha vurğulanıb. Daha sonra Forumun hər bir tərəfdaş beynəlxalq qurumunun nümayəndəsi təmsil etdikləri təşkilatın təklif və təşəbbüsləri barədə məlumat verib.

BMT-nin Nyu-Yorkda yerləşən mənzil-qəragahında "Bakı prosesi" və 3-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun təqdimat mərasimi keçirilib. Tədbirdə BMT yanında xarici ölkələrin diplomatik korpusunun nümayəndələri, səfirlər, katibliyin əməkdaşları və təşkilatın ixtisaslaşmış qurumlarının yüksək səviyyəli nümayəndələri iştirak edib. Açılış mərasimində çıxış edən

BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının Ali nümayəndəsi Nasser Abdulaziz Al-Nassir qurumun mənzil-qərargahında belə bir tədbirin keçirilməsinin tarixi hadisə olduğunu, "Bakı prosesi"nin və Forumun dünyada sülh və əməkdaşlığın qorunması prinsiplərinə xidmət etdiyini qeyd edib. Ali nümayəndə Azərbaycan dövləti və şəxsən Prezident İlham Əliyevin sivilizasiyalar arasında dialoqa diqqətinin təqdirəlayiq və nümunəvi olduğunu vurğulayıb.

Çıxışlardan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Bakı prosesi" və Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu təşəbbüsünə dair film nümayiş olunub. Sonda iştirakçılara Azərbaycanın mədəniyyəti və turizm potensialı haqqında kitab və broşürlər və milli suvenirilər təqdim edilib. Bununla da Nyu-York şəhərində və BMT-nin baş qərargahında "Bakı prosesi"nə və Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumuna həsr edilən silsilə tədbirlər tamamlandı.

Aprelin 22-də təqdimatı açan Şuranın sədri səfir Məhəmməd Əmr ölkəmizin təşəbbüsünün dünyada sülh və əməkdaşlığa xidmət etdiyini qeyd edib. YUNESKO adından çıxış edən baş direktor İrina Bokova müasir global proseslər, rəhbərlik etdiyi təşkilatın mədəniyyətlər və dirlərərsası dialoqa töhfələri barədə qeyd edərək Azərbaycanın təşəbbüsünün belə məsələlərdə olduqca əhəmiyyətli olduğunu və YUNESKO-nun Forumla tərəfdaşlığının davam edəcəyini ifadə edib. Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfəri xanım Mehriban Əliyevanın fəaliyyətinə toxunan baş direktor onun xidmətlərinin YUNESKO-nun məqsəd və prinsiplərinə böyük dəstək olduğunu vurğulayıb.

Daha sonra geniş təqdimatla çıxış edən mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev "Bakı prosesi" və Forumun ölkə başçısı İlham Əliyev tərəfindən dünya mədəniyyətləri arasında dialoq və anlaşmanı təşviq etmək məqsədilə irəli sürülən təşəbbüs olduğunu, ölkəmizin belə məsələlərdə körpü rolunu oynadığını, xalqımızın multikultural tərkibli zəngin, mehriban birgəyaşayış ənənələrinə sahib olduğunu və bu kimi ənənələrimizin dünya ictimaiyyəti ilə bölüşmək istədiyimizi diqqətə çatdırıb. Ə.Qarayev cənab prezidentin Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunun keçirilməsini 2010-cu ildə BMT Baş Assambleyasında çıxışı zamanı bəyan etməsinin beynəlxalq ictimaiy-

Parisdə YUNESKO-nun İcraiyyə Şurası çərçivəsində "Bakı Prosesi" və 3-cü Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialog Forumunun təqdimatı

yətin sülh və dialoq şəraitində, irqi, dini, milli fərq qoyulmadan yaşamaq üçün bir çağırış olduğunu, Azərbaycanın BMT Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvü olduğu zaman da bu prinsiplərə sadiqliyini öz fəaliyyəti ilə sübut etdiyini bildirib. Forumun tərəfdaşları olan YUNESKO, BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansı, BM Dünya Turizm Təşkilatı, Avropa Şurası və İSESCO-nun Forum çərçivəsində ölkəmizlə birgə olduqca maraqlı tədbirlər təşkil edəcəyini qeyd edən nazir hər bir təşkilata, xüsusilə YUNESKO-ya təşəkkürünü ifadə edib. Sonra Azərbaycanın mədəniyyətlərarası dialoqa töhfələri, Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü olan "Bakı Prosesi" və Forumu həsr edilən film nümayiş etdirilib.

Tərəfdaş qismində Avropa Şurasının Demokratik iş-tirak və vətəndaşlıq məsələləri üzrə direktoru Jan Kristov Ba çıxış edərək təmsil etdiyi təşkilatın mədəniyyətlərarası dialoq fəaliyyətlərinə böyük önəm verdiyini və "Bakı prosesini" başladığı gündən Azərbaycanın bu xoşməramlı təşəbbüsünü dəstəklədiklərini, xüsusilə də Fo-

rumun təşkilatlararası əməkdaşlığa da böyük töhfə verdiyini qeyd edib.

Koventri Universitetinin professoru, Sülh, Etimad və Sosial Münasibətlər İnstitutunun direktoru Mayk Hardy "Bakı Prosesi"nin və Forumun dünyada artan milli, irqi, dini və mədəni anlaşmazlıqların qarşısını almağa, dialoq və sülhə xidmət etdiyini bildirərək Azərbaycanın bu təşəbbüsünün nəinki siyasi, eləcə də akademik mühitdə də alqışlandığını diqqətə çatdırıb. Daha sonra Şuranın üzv ölkələri və iştirakçılar tərəfindən Forumu ev sahibliyi edəcək Azərbaycan tərəfinə suallar ünvanlayaraq tədbirin təfərrüatları barədə ətraflı məlumat əldə ediblər. Yekunda YUNESKO yanında Daimi Nümayəndə Anar Kərimov tədbirə böyük maraq göstərdiklərinə görə üzv ölkələrə, həmçinin İcraiyyə Şurası çərçivəsində belə bir təqdimatın təşkil edilməsinə şərait yaratdığına görə iclasın sədri səfir Məhəmməd Əmrə təşəkkürünü bildirib. Tədbir sərgi və forumun şərafinə verilən ziyafətlə davam edib.

AZƏRBAYCAN

dünya mədəniyyətlərinə açıqdır

“Ümumi dəyərlərlə qovuşaq, müxtəlif mədəniyyətlərlə zənginləşək”

“United Through Common Values, Enriched by Cultural Diversity”.

“Çoxmədəniyyətli dünyada sülh şəraitində birgə yaşayaq”

“Living together peacefully in a diverse world”

“Mədəniyyəti ortaq təhlükəsizlik naminə birgə paylaşaq”

“Sharing Culture for Shared Security”

Bəşəriyyətin yaratdığı və nəsildən-nəslə ötürdüyü maddi və mənəvi dəyərləri özündə ehtiva edən “Mədəniyyət” anlayışına ən yaxşı tərfi böyük alman filosofu Fridrix Hegel verib: “Mədəniyyət insan tərəfindən yaradılmış ikinci təbiət”dir. Bəşəriyyətin öz mövcudluğuna davam etməsi üçün ana təbiətin qorunması necə vacibdirsə, Fikir, Güzəllik və Bilik xəzinəsi olan mədəni dəyərlərin qorunması da bir o qədər əhəmiyyətlidir. Beynəlxalq Mədəniyyət gününün təsis edilməsi məhz belə bir zərurətdən irəli gəlib. Bu istiqamətdə ilk addım kimi 1935-ci ilin 15 aprelində “Bədii, elmi müəssisə və tarixi abidələrin qorunması haqqında” Vaşinqton razılaşması (Rerix paktı) imzalandı. 1998-ci ildə isə “Mədəniyyətin Müdafiəsi Beynəlxalq Liqası” adlı ictimai təşkilat bu tarixin Beynəlxalq Mədəniyyət Günü kimi qeyd olunması təşəbbüsü ilə çıxış etdi. Həmin tarixdən bu təqvim bir çox ölkədə qeyd olunur.

Tədbirlərdə bu günün əhəmiyyətindən söz açmaqla yanaşı Azərbaycan mədəniyyətinin zəngin və qədim tarixə malik olduğundan, mədəniyyətimizin xaricdə təbliği və tanınması istiqamətində görülən işlərdən danışılıb. Heydər Əliyev Fondunun

“ Bu, sadəcə, deklarativ bir müddə deyil, biz bunu beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq şəraitində, həyata keçirdiyimiz, ev sahibliyi etdiyimiz beynəlxalq layihələr, tədbirlərlə sübut edirik.

prezidenti, YUNESKO və İSESKO-nun xoşməramlı səfiri, Mehriban xanım Əliyevanın bu sahədə fəaliyyəti, milli mədəniyyətimizin inkişafına verdiyi misilsiz töhfələri haqqında ətraflı söz açılıb. Beynəlxalq Mədəniyyət Günü tədbirləri incəsənət ustalarının çıxışları ilə başa çatıb.

15 aprel - Beynəlxalq Mədəniyyət Günü ölkəmizin mədəniyyət cəbhəsində yer alan insanlara bu əlamətdar günün aşladığı prinsiplər haqqında, həmçinin Azərbaycan mədəniyyətinin dünya mədəniyyət xəzinəsindəki payı, bu sahədə görülmüş, görülən və görülməli işlər barədə bir daha düşünmək fürsəti verir.

Günay Əfəndiyeva,
YUNESKO üzrə
Azərbaycan Respublikası
Milli Komissiyasının birinci katibi

Nizami Cəfərov,
Milli Məclisin Mədəniyyət
Komitəsinin sədri, professor

“Hər hansı bir xalq əgər malik olduğu mədəni dəyərlərini və irsini qorumursa, onu inkişaf etdirmirsə, onda o xalq və onun qurduğu dövlət tənəzzülə məhkumdur. Buna görə də müasir dövrdə qədim mədəniyyətə və irsə sahib olan xalqlar deyil, bu irsi yaşadan və inkişaf etdirən xalqlar mədəniyyəti təmsil edirlər.

“ Bu gün beynəlxalq aləmdə özünəməxsus yeri, dəyərləri olan Azərbaycan mədəniyyəti dünya mədəni proseslərinə inteqrasiya etməklə yanaşı, onun fəal iştirakçısıdır. O, tanınır və hər kəs tərəfindən qəbul edilir.

Azərbaycan çox qədim mədəniyyətə malikdir. Bu irsin yaşadılması və təbliği bizi bir xalq kimi birləşdirən ən böyük amillərdən biridir. Azərbaycan öz mədəniyyəti ilə dünyada nümunə göstərilən ölkələr sırasındadır. Təbii ki, biz öz mədəniyyətimizlə varıq! Dünyanın ən böyük mədəniyyət təşkilatı olan YUNESKO ilə sıx əməkdaşlıq edirik, Azərbaycanın mədəni dəyərləri bu qurum vasitəsilə bütün dünyada təbliğ olunur. YUNESKO-nun müvafiq siyahılarında ölkəmizin çox sayda maddi və qeyri-maddi mədəni irs nümunəsinin yer alması bu deyilənləri bir daha sübut edir. Xüsusi qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycanın mədəni irsinin qorunması, təbliği və gələcək nəsillərə ötürülməsində Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, YUNESKO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın xidmətləri böyükdür. Əslində, bir xalqın öz mədəniyyətinə sahib çıxması elə dünya mədəniyyətinə verdiyi ən böyük töhfədir. Dünya mədəniyyətinə hörmət və ehtiram da hər bir xalqın məhz öz mədəniyyətinə olan münasibətindən başlayır. Bu gün Azərbaycan torpaqlarının, Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlarımızın erməni işğalçıları tərəfindən zəbt edilməsi nəticəsində minillik tariximizə vurulan zərbə tək bizə qarşı deyil, ümumilikdə dünya mədəniyyətinə qarşı yönəlib. Eyni zamanda YUNESKO-nun siyahısında yer alan abidələrin bu gün hansısa terror qruplaşmaları tərəfindən dağıdılması xəbərləri tək abidənin yerləşdiyi ölkənin deyil, həm də bizim acımızdır. Çünki bəşəri mədəniyyət ayrı-ayrılıqda hansısa xalqın deyil, bütün dünya xalqlarının birgə sahib olduğu zənginlikdir. İnsanlar mədəniyyəti gözəlliyi duyduqları tərzdə dərk edirlər. Bu gün bütün dünyada vahid şəkildə qəbul olunmuş mədəniyyət günü olmasa da, 15 aprel tarixinin belə bir gün kimi qeyd olunması təşəbbüsləri, məncə, xeyirxah addımdır. Ancaq düşünürəm, mədəniyyət bayramı hər bir xalq üçün çox fərddir. Azərbaycan xalqı üçün inanıram ki, Qarabağın və xalqımızın sahib olduğu qədim mədəni abidələrin, irs nümunələrinin erməni işğalından azad edildiyi gün – əsl mədəniyyət bayramı olacaq”.

“Azərbaycan mədəniyyəti təbiət etibarilə həmişə dünya mədəniyyətinə açıq olub. Bu, bir tərəfdən Şərq mədəniyyəti ilə çox bağlıdır, digər tərəfdən isə Qərb mədəni dəyərlərini özündə ehtiva edir. Ona görə də Azərbaycanın dünya mədəniyyətinə inteqrasiyasında kifayət qədər güclü tarixi təcrübəsi var. Amma respublikamız müstəqillik qazandıqdan sonra bu məsələlər həm elmi-nəzəri baxımdan təhlil olunur, həm də bizim dövlətin siyasətində xüsusi bir yer tutur. Bu, mədəniyyətlə bağlı qanunlarda da öz əksini tapır. Biz dövlət olaraq milli mədəniyyətimizin dünya mədəniyyəti ilə sıx əlaqəsinin olduğunu etiraf edirik. Bu, sadəcə deklarativ bir müddəə deyil, biz bunu beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirdiyimiz, ev sahibliyi etdiyimiz beynəlxalq layihələr, tədbirlərlə sübut edirik. Ölkəmiz eyni zamanda həm Qərb, həm də Şərq dünyasının mədəniyyət məsələlərinin aparıcı rol oynadığı beynəlxalq qurumlarda fəal iştirak edir. Bu sahədə demək olar ki, hər il hər hansısa beynəlxalq konvensiya, sənədə, təşəbbüsə qoşulur, onun icrasına dəstək veririk.

“ Biz daxil olduğumuz beynəlxalq mədəniyyət qurumlarında tək-cə öz mədəniyyətimizi təbliğ etməklə, yaxud dünya mədəniyyətinin Azərbaycanda təbliği ilə məşğul oluruq. Eyni zamanda biz dünya mədəniyyətinin yaranmasında və inkişafında yaxından iştirak edirik.

Bizim mədəniyyətin quruluşu, xüsusiyyətləri elə ola bilərdi ki, biz onu dünyaya təqdim etmək üçün çətinliklərlə üzləşərdik. Birinci üstün cəhətimiz odur ki, mədəniyyətimiz dünya üçün anlaşılıqlıdır. Çünki tarixən dünya mədəniyyəti ilə sıx təmasda yaranıb. Ümumiyyətlə, türk xalqlarının təbiəti belədir. Dünyada nə qədər din varsa, türk xalqları onları qəbul edib, dünyanın ən çox, ən müxtəlif inkişaf etmiş dillərində ədəbiyyat yaradıblar. Musiqilərimizdə qədim, orta əsrlərin, ən müasir dövrün təranələri, elementləri var. Buna görə də mədəniyyətimizi dünyaya təqdim edərkən yad təsir bağışlamır, anlaşılıqlı olur. Eyni zamanda, əlbəttə, ölkənin iqtisadi inkişafı, dövlətimizin mədəniyyət siyasəti də bu məsələdə aparıcı rol oynayır. Yəni ola bilərdi ki, biz müstəqillik illərindən sonra qazandığımız maddi sərvəti bu qədər səxavətlə mədəniyyətə xərcləməzdik və istər-istəməz bu mədəniyyəti dünyaya tanıtdırmaqda bir az geri qalardıq. Doğrudur, bu gün dünya mədəniyyətimizi tanıyır, amma onu kütləviləşdirmək lazımdır. Eyni zamanda, bizim mədəniyyətimiz həmişə müxtəlif xalqların mədəniyyətinə təsir edib. Bununla yanaşı, bu gün mədəni sərvətimizin bəzi qüvvələr tərəfindən mənimsənilməsi cəhdlərinin qarşısını daha fəal şəkildə almalıyıq. Əgər kimlərsə bu məsələdə yaratdığı hay-küy beynəlxalq aləmə çıxarılsa, demək istəməz biz öz mədəniyyətimizə daha da ısrarla sahib çıxmalıyıq”.

Tarixi keçmişin əmanəti

Azərbaycan bəşər sivilizasiyasının meydana gəldiyi ilk məkanlardan biridir. 1968-ci ildə Azıx mağarasında aparılan arxeoloji qazıntılar nəticəsində aşkar edilən qədim insan çənəsinin fraqmenti və daş əmək alətlər bunu təsdiqləyən əsas dəlillərdir. Onların elmi tədqiqi isə göstərir ki, hələ 350-400 min il əvvəl Quruçay dərəsində ibtidai insan məskənləri mövcud olub...

Azərbaycan tarixin bütün dövrlərinə aid tarixi-arxeoloji abidələrlə zəngin bir ölkədir. Təəssüf ki, onların əhəmiyyətli bir hissəsi uzun illər unudulub, baxımsız qalıb, öyrənilməyib. 1993-cü ildə xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin yenidən ölkə rəhbərliyinə qayıdışı respublikamızın həyatında əsaslı dönüş yaratdı. Bu dönüş mədəni irsin qorunub saxlanılmasında və gələcək nəsillərə çatdırılmasında da əks olundu və bununla da mədəniyyət abidələrinin aşkar edilməsi, bərpası, tədqiqi, istifadəsi və mühafizəsi mədəniyyət siyasətində prioritet sahələrdən birinə çevrildi.

Bu siyahıya 6308 ədəd dünya, ölkə və yerli əhəmiyyətli me-

marlıq, arxeoloji, bağ-park, monumental və xatirə abidələri, dekorativ-tətbiqi sənət nümunələri daxil edilib. Eyni zamanda, "Yeni aşkar olunmuş tarix və mədəniyyət abidələrinin siyahısı" tərtib edilib. Aparılan axtarış və tədqiqatlar nəticəsində aşkar edilən 1518 yeni abidə bu siyahıya daxil olunub.

Azərbaycan xalqının mədəni irsinin yaşadılması naminə son illər ərzində onlarla qərar və sərəncamlar imzalanıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 27 dekabr 2013-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "2014-2020-ci illərdə daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin bərpası və qorunması, tarix və mədəniyyət qoruqlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və inkişafı üzrə" Dövlət Proqramı qəbul edilib.

Bu proqramdan irəli gələrək Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 18 dekabr 2014-cü il tarixli sərəncamı əsasında Mədəni İrsin Qorunması, İnkişafı və Bərpası üzrə Dövlət Xidməti yaradılıb. Azərbaycan ərazisində yerləşən tarix və mədəniyyət abidələrinin Milli pasportlarının, qoruqların sərhədlərini və mühafizə zonalarını təyin edən xəritələrin hazırlanması istiqamətində işlər aparılır.

Azərbaycan dövlətinin mədəni irsimizə qayğısını təkcə üç unikal abidənin nümunəsində göstərmək kifayət edər: Qobustan Milli tarixi-bədii, "Atəşgah məbədi" Dövlət tarix-memarlıq qoruqlarında və Qız Qalasında həyata keçirilən genişmiqyaslı bərpa və yenidənqurma layihələri. Son illər ərzində bərpa edilmiş onlarla başqa (Şəki şəhərində "Şəki xanovların evi", Aşağı Karvansara, Bərdədə "Allah-Allah" türbəsi, Gəncədə Nizami Gəncəvi Məqbərəsi və İmamzadə Kompleksləri və s.) abidənin adını çəkmək olar.

YENİ LAYİHƏLƏR

Bu gün Azərbaycan hökuməti müxtəlif beynəlxalq konvensiya və layihələrə qoşularaq tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunmasına təminat verir, onların tədqiqi, bərpası və təbliği üçün zəruri olan qurumların yaradılmasını, fəaliyyətini və inkişafını təmin edir, abidələrdən səmərəli istifadə üçün şərait yaradır.

Son illər Avropa Şurasının layihəsi olan "Avropa İrsi Günləri" Azərbaycanda geniş şəkildə keçirilir. Sevindirici faktdır ki, bu tədbirlər təkcə paytaxt Bakını deyil, eləcə də regionlarımızı da əhatə edir. Şəki, Qax, Balakən rayonlarını əhatə etmiş və əsas tədbiri Zaqatalada keçirilmiş "Avropa İrsi Günləri"nin böyük təbliği və maarifləndirici əhəmiyyəti var. Bu il layihənin ölkənin qərb regionunda təşkili nəzərdə tutulur.

2014-cü ilin oktyabr ayında İtaliya Respublikasının Paestum şəhərində dünyanın 37-dən artıq ölkəsindən gəlmiş nümayəndələrin iştirakı ilə keçirilən XVII "Arxeoloji turizm üzrə Aralıq dənizi yarmarkası"nda ilk dəfə olaraq Azərbaycan Respublikası "rəsmi qonaq ölkə" statusu ilə iştirak edib. Tədbir çərçivəsində milli mətbəx və musiqimizin təqdimatı ilə "Azərbaycan gecəsi" baş tutub.

Qazax rayonunda yerləşən "Sınıq körpü" abidəsinin bərpası üçün Azərbaycan-Gürcüstan müştərək işçi qrupu yaradılıb. Hazırda körpünün ətraf ərazilərində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun əməkdaşları gürcü arxeoloqları ilə birgə arxeoloji-tədqiqat və qazıntı-kəşfiyyat işləri aparırlar. Artıq nazirliyin "Azərbayca" Layihə-Tədqiqat İnstitutunun mütəxəssisləri tərəfindən bərpa layihəsi də hazırlanıb.

Memarlıq irsi ilə yanaşı, arxeoloji irsin qorunması və öyrənilməsi sahəsində də mühüm işlər görülür. Bu irsin öyrənilməsi üçün son illər demək olar ki, respublikanın bütün tarixi ərazilərində elmi-tədqiqat və arxeoloji qazıntı işləri aparılır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq sərəncamı ilə 18 aprel 2012-ci il tarixində "Göytəpə Arxeoloji Parkı" yaradılıb.

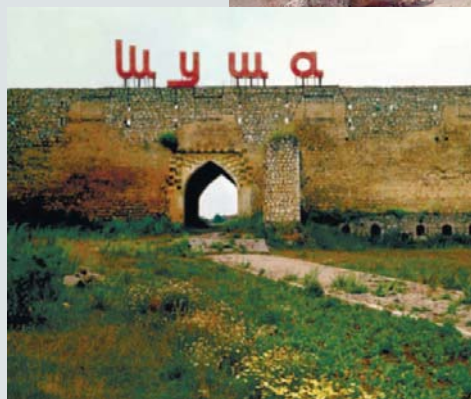
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin digər sərəncamı əsasında Salyan şəhərinin yaxınlığında yerləşən Muğan Babazanlı abidələrinin 2800 illiyinin qeyd olunması tapşırılıb.

Bu dəyərli irsin keşiyində ilk növbədə milli qanunvericiliyimiz durur. Ölkənin əsas qanunu olan Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 77-ci maddəsinə əsasən, tarix və mədəniyyət abidələrini qorumaq hər bir vətəndaşın borcudur. Bundan başqa, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti 2 avqust 2001-ci il tarixli 132 sayılı Qərarı ilə "Azərbaycan Respublikasının ərazisində Dövlət mühafizəsinə götürülmüş daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin əhəmiyyət dərəcəsinə görə bölgüsü" siyahısını təsdiq edib.

VANDALİZMƏ MƏRUZ QALAN ABİDƏLƏRİMİZ

Lakin bütün bunlarla yanaşı, təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistanın işğalı altında qalmış Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində və onun ətrafındakı ərazilərdə xalqımıza məxsus 698 tarix-mədəniyyət abidəsi, 4366 mədəni-sosial obyekt erməni vandalları tərəfindən dağıdılır. Bu abidələrin böyük bir qisminin tamamilə məhv edildiyi və yaxud yararsız vəziyyətə salındığı ilə bağlı əlimizdə dəlil-sübutlar var. Bu vandalizmin qarşısını almaq məqsədilə dövlətimiz müxtəlif səviyyəli beynəlxalq təşkilatlar qarşısında tez-tez məsələ qaldırır, dünya ictimaiyyətinin diqqətini cəlb etmək məqsədilə müxtəlif səpkili tədbirlər keçirir.

Tarixi abidələr bir xalqın ən qiymətli mədəni irsi, qədim və köklü bir etnos olduğunun maddi sübutu, daş yaddaşdır. Onların bəşər sivilizasiyası üçün önəmini yaxşı anlayan mədəni dünya hər il aprelin 18-də Beynəlxalq Abidələr və Tarixi Yerlər Gününü bayram edir. Bu münasibətlə ölkəmizin qoruq və muzeylərində aprelin 18-i Acıq Qapı Günü elan edilir.

"Məhəmməd məscidi"

TARİXİ ABİDƏLƏRİN BAYRAMI

Bütün sahələrdə olduğu kimi, mədəniyyət sahəsində də dünyaya inteqrasiya edən respublikamız artıq müvafiq beynəlxalq qurumlara üzv olmağa və digər ölkələr kimi Abidələrin və Tarixi Yerlərin Beynəlxalq Mühafizəsi Gününü qeyd etməyə başladı. 1983-cü ildə YUNESKO-nun Abidələrin və tarixi yerlərin mühafizəsi üzrə Beynəlxalq Şurası (ICOMOS) tərəfindən belə bir günün təsis edilməsində məqsəd dünya ictimaiyyətinin diqqətini abidələrin və tarixi yerlərin qorunmasına yönəltməkdir.

Bu il də bayram tədbirləri geniş proqramla qeyd olundu. 18 aprel - Beynəlxalq Abidələr və Tarixi Yerlər Günündə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin birgə layihəsi olan "İrs günləri" adlı layihəyə start verilib. Layihənin əsas məqsədi tarixi ərazilərdə qorunub saxlanılan irsin geniş kütlələr arasında təqdimatı, eyni zamanda qorular arasında mübadilələrin aparılmasıdır.

Tədbirlərə İçərişəhərdə start verildi. Burada Beynəlxalq Abidələr və Tarixi Yerlər Gününə həsr olunmuş "İçərişəhər - tarixi-mədəni irs və müasir turizm mərkəzi" mövzusunda dəyirmi masa keçirildi.

Tədbir çərçivəsində İçərişəhərdə gedən bərpa və muzey-konservasiya işlərinə həsr olunmuş "Məhəmməd məscidi", "Sıratağlı dini-memarlıq kompleksi - "Xanəqah", "Numizmatik muzey-ekspozisiyası" mövzusunda fotosərgi təşkil olundu. Sərgidə Qarabağ, Naxçıvan, Bakı və Abşeron abidələrinin fotoları da nümayiş etdirildi.

MİLLİ İRS MÜKAFATI

Azərbaycan Respublikasının gündən-günə inkişaf etdiyi bir dövrdə milli mədəniyyətimizin təbliğ edilməsi, tarixi yer və abidələrimizin qorunub gələcək nəsillərə ötürülməsi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin gördüyü mühüm işlərdəndir. Bu müqəddəs və vacib iş Azərbaycan ictimaiyyətinin fəal iştirakı və dəstəyi ilə həyata keçirilir. Bunu nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi 2013-cü ildən etibarən mədəni irsinin təbliği, milli memarlıq və bərpачılıq sənətinin təşviqi, tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması sahəsində fəaliyyətin dəstəklənməsi və stimullaşdırılması məqsədilə "Milli irs mükafatı" təsis etmişdir. Artıq üçüncü ildir ki, 18 aprel - Beynəlxalq Abidələr və Tarixi Yerlər Günündə mükafatlandırma mərasimi təşkil edilir.

Bu gözəl mədəniyyət ocağı milli mədəni irsimizin bir hissəsi olan unikal Azərbaycan xalçalarının bir yerdə toplanması, bu zəngin kolleksiyaların ziyarətçilərə müasir baxış bucağından təqdim edilməsi məqsədilə inşa edilib.

Xalça Muzeyinin qarşısında "Bakı - 2015" I Avropa Oyunlarının təbliği münasibətilə gənclər tərəfindən hazırlanan flaş-mob nümayiş etdirilib. Mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev Beynəlxalq Abidələr və Tarixi Yerlər Gününün qeyd olunmasını başariyyətin tarixi irsə və abidələrə qiymətinin təzahürü kimi qiymətləndirib, ölkə prezidenti tərəfindən tarixi-mədəni irsin qorunması ilə bağlı imzalanan fərman və sərəncamların önəmini diqqətə çatdırıb.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və «PAŞA Həyat Sığorta» Açıq Səhm-

dar Cəmiyyətinin tərəfdaşlığı ilə «İrs» silsiləsi çərçivəsində azərbaycan-rus və azərbaycan-ingilis dillərində Şəkinin maddi və mənəvi irsinə həsr olunan «Məftun edən şəhər» kitabının təqdimatı baş tutub. Bundan öncəki layihə cərcivəsində Bakının qədim hissəsi, şəhər içərisində şəhər, vaxtilə möhtəşəm qala olmuş və Böyük İpək yolu üzərində yerləşmiş İçərişəhər haqqında "Qədim qalanın yuxuları", Qobustan qayaüstü təsvirləri və qədim insan düşərgələri barəsində nəfis tərtibatlı "Qobustan - minilliklər kitabı" və Azərbaycan incəsənətinin ən parlaq əsərləri olan "Təbriz miniatürləri" adlı kitabları nəşr edilib.

Azərbaycanın mədəni irsinin tədqiqində xidmətlərinə görə
AMEA Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutunun direktoru
Maise Rəhimova,

Mədəni irsin təbliğində xidmətlərinə görə «Yol» jurnalının
baş redaktoru Lələ Kazımova,

Mədəni irs abidələrinin mühafizəsi, bərpası və
istifadəsində xidmətlərinə görə Qax Rayon İcra
Hakimiyyətinin başçısı Musa Şəkiliyev "Milli İrs"
mükafatına layiq görülüb.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Tarix-mədəniyyət
abidələrinin istifadəsi şöbəsinin əməkdaşı Təranə Qəmbərova,

«Kiş» tarix-memarlıq qoruğunun (Şəki) direktoru
İlhamə Hüseynova,

«Avey» tarix-mədəniyyət qoruğunun (Qazax) direktoru Səadət
Əliyeva nazirliyin Fəxri fərmanı ilə mükafatlandırılıblar.

"Qala" Dövlət Tarix-Etnoqrafiya Qoruğunda Lahıc Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun təqdimatı

Nazir Əbülfəs Qarayev 18 aprel - Abidələr Günündə bütün dünyada tarixi yerlərə, mədəni irs nümunələrinə diqqət yetirildiyini, hər yerdə müxtəlif tədbirlərin keçirildiyini, Azərbaycanın da müstəqilliyini əldə etdikdən sonra dünyanın rəngarəng xəritəsində öz yerini tutduğunu və xalqımızın zəngin mədəniyyət nümunələrinin artıq bütün bəşəriyyətin irsinə çevrildiyini söylədi.

Layihənin əsas məqsədi tarixi ərazilərdə qorunub saxlanılan mədəni irsin geniş kütlələr arasında təqdimatı qoruqlar arasında mübadilələrin aparılması idi.

Tədbirə qonaq qismində qatılan Amerika Birləşmiş Ştatlarının ölkəmizdəki səfiri Robert Sekuta da Azərbaycanın zəngin tarixindən və mədəni irsindən heyranlıqla danışdı.

Qədim qala divarları ilə əhatə olunmuş məkanda dəmirçi at nallayır, duluscu dəzgahını işlədir, aşpazlar şirniyyatlar hazırlayır, misgərlər, zərgərlər, xalçaçılar öz məharətini göstərirdilər. Azərbaycan regionlarının özünəməxsusluğu ilə yanaşı ölkəmizin fərqli bölgələrinin eyni mədəniyyətə mənsub və sıx əlaqəli olması bu prosesdə çox aydın görünürdü.

Təxminən beş min il yaşı olan Qala kəndi və "Qala" Dövlət Tarix-Etnoqrafiya Qoruğu - canlı tarix qorunan məkanda ziyarətçilərini keçmişə böyük ehtiramla qarşıladı.

Xalq inanclarına hörmətlə

Qala kənd sakini xalçaçı Nəcibə Hüseynova

Lahıc folklor qrupunun ifasında tütək, dəf və başqa xalq çalğı alətləri, solo ifalar, milli rəqs nümunələri

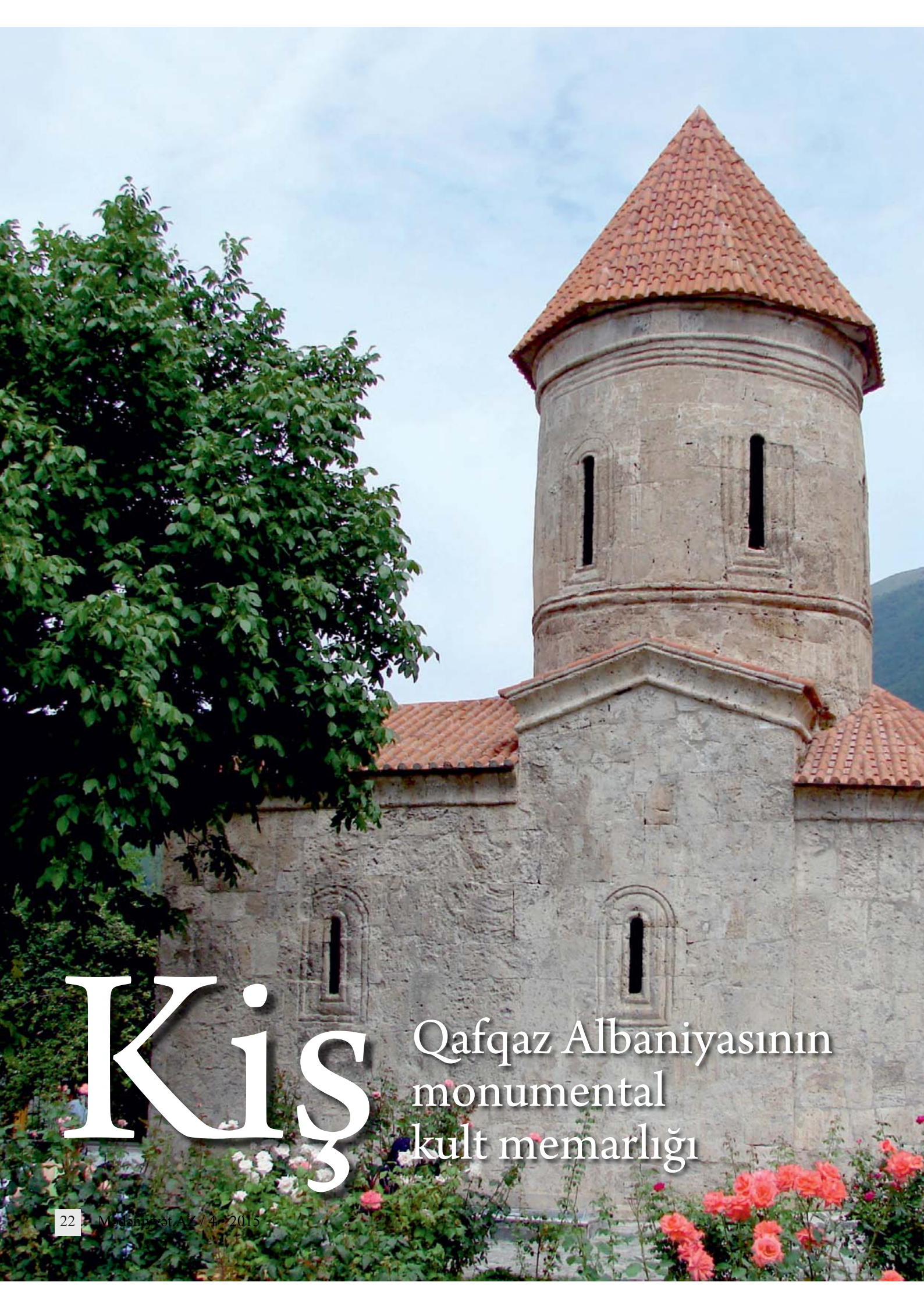
Usta Xalid Şabanov dulusçuluq sənətinin sirlərini
gənc nəslə sevə-sevə öyrədir

Tədbir zamanı Qala və Lahıc kəndlərini əks etdirən
rəsm əsərləri və fotostend

Qala kənd sakini xalçaçı Gülnarə Əliyeva
zərif gələnciklər də toxuyur

Kiş

Qafqaz Albaniyasının
monumental
kult memarlığı

«Azərbaycanın mədəniyyət və
incəsənət tarixi öyrənilməmiş
Mesopotamiyadan da qədimdir»

Tur Heyerdal

KİŞ MƏBƏDİ TARİXİ FAKTLAR VƏ TƏƏSSÜRATLARIN TƏSVİRİNDƏ

Elə məkanlar var ki, ora ayaq basanda adamı qərribə hisslər çulğalayır, özünü nəinki keçmişdə, ya da qeyri-müəyyən gələcəkdə hiss edir, ona elə gəlir ki, burada zaman deyilən bir məhfum yoxdur, hansı zaman kəsiyində yaşadığını unudur. Adətən, belə hisslər adamı qədim məbədlərdə, insanların xoş diləklərinin hasil olması niyyətilə üz tutduğu ziyarətgahlarda çulğayır, haldan-hala salır...

TARİX DEMİŞKƏN...

İnsanlar kimi abidələrin də bəxti ya gətirir, ya gətirmir. Qafqaz Albaniyasının tarixi-etnik-coğrafi Azərbaycan ərazisindəki daş yadigarlarının - erkən xristian abidələrinin - bəxti demək olar ki, gətirməyib. Yarısını xristianlıqdan imtina etməyən tarixi qonşularımız, sonradan tale qarğısı kimi bizə qonşu düşənlər öz adlarına çıxıblar, yarısı da bizə islamı qəbul etdirənlərin fitnəsi, ya da elə bizim öz xristian köklərini unutdurmaq istəyən əcdadlarımızın istəyi ilə dağılıb. Elə bu səbəbdən də Azərbaycan tarixindəki bəzi məqamları təsdiqləmək, o dövrün dolğun mənzərəsini bərpa etmək üçün fundamental araşdırmalar aparmaq lazım gəlir. Amma aralarında bəxti gətirənləri də var. Onlardan biri son illər layiqli şöhrətinə qovuşan **Kiş məbədidir**.

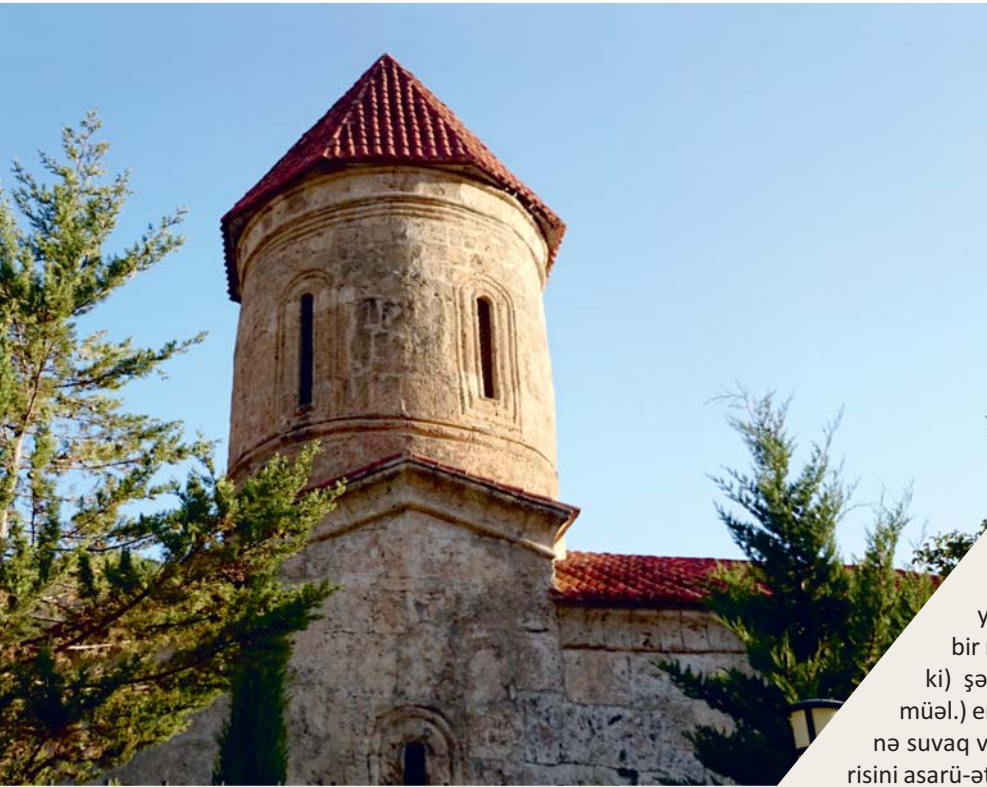
Yolumuz Kiş kəndinə düşmüşdü. Niyətimiz bu qədim abidəni ziyarət etmək, Qafqaz sıra dağlarının yamaclarına sığınmış qədim yaşayış məskəninə tarixə münasibəti öyrənmək idi. Həyatımın ən sevincli günlərində bu məbədin aurasına qovuşmaq, ürəyimdən keçənləri orada əbədi məskən tapmış ruhlarla paylaşmaq, niyyət tutmaqdır!

Qədim dövr tarixçisi Strabon yazır ki, Qafqaz Albaniyası ərazisində 26 tayfa yaşayırmış. Məntiqlə düşünsək, hər bir tayfanın ən azından, bir dini məbədi, bir neçə ibadətگاهی olmalıdır.

Xristian aləminin digər ölkələrində olduğu kimi Albaniyanın da monumental kult memarlığı öz təkrarsızlığı, bənzərsizliyi ilə seçilir. Mütəxəssislər vurğulayırlar ki, bu memarlıq digər ölkə və regionlarda rast gəlinən bütün tikinti və inkişaf qanunlarına tabe olsa da, onlara heç bənzəmir. Şübhəsiz ki, coğrafi relyef, yerli tikinti materialları, xalq içindən çıxan ustaların, memarların fikirləri, seçimi, mədəniyyətlərin qovuşması öz təsirini göstərir.

Qafqaz Albaniyasının ilk və ən qədim xristian məbədi sayılan Kiş alban kilsəsində də memarlıq formalarının dəyişikliyi bir neçə mərhələdə baş verib.

Bu mərhələlərdən birincisi II-IV əsrləri əhatə edib ki, həmin dövrün monumental memarlığı ibadət üçün ən sadə tikililərdən istifadə zamanı erkən xristian icmalarının ənənələrini əks etdirir. V-VII əsrlərdə isə bu məbəd, ibadətə kompozisiyası getdikcə təkmilləşdirilib. Memarlıq tədqiqatçıları bunu xristian Şərqi - Qafqaz Albaniyası, Suriya, Kiçik Asiya, Mesopotamiya ərazilərindəki məbədlərdə yeni anlamın - ilahilik rəmzinin, həqiqət simvolunun

təcəssümü ilə izah edirlər.

Kiş məbədi Azərbaycan ərazisində xristianlığın ən son günlərinədək öz əhəmiyyətini itirməmiş dini mərkəz olub. XXI əsrin içində bir zaman anklavı kimi tarixi yaşadan qədim kənd bu yazının qəhrəmanıdır.

KİŞ KƏNDİ, KİŞ MƏBƏDİ

Kiş kəndi Şəkiyə ən yaxın kəndlərdən biridir. Bu kəndə çatınca elə bil tamam fərqli aləmə düşürsən. Xırda çay daşı, qənbər döşənmiş dolama dar yollar bizi kəndə aparır. Yetişincə meşənin harada başlayıb, kəndin harada bitdiyini, ya da kəndin harada başlayıb meşənin harada bitdiyini ayırd etmək olmur. Damlarını çanaq antenləri «bəzəyən», içində hər cür rahatlıq yaradılmış təzə evlər də dədə-baba üslubunda. Necə deyirlər, müasirliklə qədimliyin tandemi... Uca-uca ağacların yarpaqları arasından məbədin günbəzi görünür. Amma çatışanda bizi görkəmli səyahətçi, Azərbaycanın dostu Tur Heyerdalın büstü qarşılayır.

Bəşər sivilizasiyasının yaranma tarixinin soracağı ilə ilk dəfə 1981-ci ildə Azərbaycana gələn səyyah-antropoloq alim Heyerdal sonralar dəfələrlə ölkəmizdə olub, Kiş məbədini də ziyarət edib. Tur Heyerdalın yaratdığı, 2002-ci ildən də onun adını daşıyan Norveç Tədqiqat Mərkəzinin rəhbəri Byernar Sturfiel ilə görkəmli Azərbaycan alimi Vilayət Kərimovun başçılıq etdiyi arxeoloji ekspedisiya böyük işlər görüb, hər iki alimin birgə səyi və axtarışları «Kiş» adlı sanballı bir tədqiqatın ərsəyə gəlməsi ilə nəticələnib. Elə Kiş məbədində aparılan qazıntı və bərpa işləri həm də Norveç tərəfinin böyük maddi dəstəyi ilə başa gəlib.

Kiş əhli bu gün də dünya şöhrətli alimin səfərini xatırlayır, məbəddə qazıntı və bərpa işləri başa çatmasını görməyin Tur Heyerdala qismət olmadığına heyfslənirlər. Arxeoloji qazıntılar başa çatandan sonra başlanan bərpa işlərinə isə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin rektoru, professor, əməkdar memar Gülçöhrə Məmmədova rəhbərlik edib. Kişdə deyirlər ki, Gülçöhrə xanım bu məbədin bərpasında böyük həvəs və məsuliyyət ilə çalışıb, digər işlərinin çox olmasına baxmayaraq, tez-tez bura baş çəkib, bərpa işlərinə bilavasitə yerində rəhbərlik edib.

...Məbədin son və əsaslı bərpası zamanı XIX əsrdə ermənilərin alban kilsəsinə «yamadıqları» bir neçə qondarma əlavə aradan qaldırılıb, sırf alban kilsəsinə xas detallar saxlanılıb.

Deməli, ermənilərin Qafqaza gəlişi ilə eyni başlamış mənəvi-dini ekspansiya təkcə Qarabağ və ona yaxın ərazilərə sirayət etməyibmiş. Üzdənirağların mənfur planlarında, Şəkiyə də iddia varmış! Yeri gəlmişkən, Şəkinin ziyalı simasını yaradanlardan biri olan maarifçi ədib Rəşid bəy Əfəndiyev 1925-ci ildə çap edilmiş «Nuxa qəzasında olan asarü-ətiqələr haqqında» qeydlərində də yazırdı ki, iyirminci əsrin əvvəlində Kiş kəndində bir nəfər də olsun xristian yox imiş, amma Nuxa (Şəki) şəhərində məskən salmış Zuğ (bəlkə də Tuğ - müəl.) erməniləri kilsəni «mənimsəmişlər və divarın üzünə suvaq vurub üstünə dəmir çəkmişlər. Bu minvala zahirisini asarü-ətiqəlik (tarixi abidə) halından çıxarmışlar». Rəşid bəy həm də bu kilsənin qədim zamanlardan qalma olduğunu vurğulayır, üstəlik qeyd edir ki, abidənin ətrafında qazıntılar aparılırsa, «gözəl nəticələr verəcəyi şübhəsizdir».

Bu qeydə rast gələndə düşünürsən ki, əgər sovet hakimiyyəti illərində dini məbədlərin kütləvi surətdə bağlanması olmasaydı, bəlkə də biz bu gün Kiş məbədinin erməni Qriqorian kilsəsinə yox, alban provoslav kilsəsinə aid olduğunu sübut etməyə məcbur idik. Yeri gəlmişkən, bir sıra tədqiqatçılar Kiş məbədinin bizim eramızın V-VI əsrlərinə aid olduğunu desələr də, son arxeoloji qazıntılar zamanı məbədin girişində daha qədim dövrdə qoyulmuş bünövrə aşkar edilib. Aşkar edilmiş konstruksiya və inşaat materialları belə deməyə əsas verir ki, məbədin bünövrəsi bizim eradan əvvəlki I-II əsrlərə aiddir. Arxeoloji qazıntılar zamanı tapılmış məzarlardakı insan skeletlərinin dəfn olunma tərz, məzarlardan tapılan məişət və zینət əşyaları burada hələ bizim eradan da əvvəl sənətin inkişaf etdiyini, insanların bu məkana ziyarətgah kimi gəldiyini göstərir.

Qazıntı zamanı məbəd ərazisində tapılan məmulatların əksəriyyəti elə məbəddə sərgilənir. Məbədin hasara alınmış həyatında divarların içində quraşdırılmış şüşə vitrinlərdə isə Azərbaycan ərazisindəki digər alban məbədlərinin maketləri nümayiş etdirilir: Qax rayounundakı məşhur Yeddikilsə, Kəlbəcər-dəki Xudavəng kompleksindəki Arzı-Xatın bazilikası, Qəbələdəki Kilsə dağı məbədi, Qarabağdakı Gəncəzar məbədi, Zaqataladakı Mamrux məbədi. Aralarında əlimiz çatanlar da, bugünkü taleyindən nigaran qaldıqlarımız da...

KİŞ MƏBƏDİ TURİZM MƏKANI KİMİ

Kiş avtokefaliyasının (xristianlıqda inzibati cəhətdən müstəqil kilsə) təsir dairəsinin nə qədər geniş olması barədə faktlar hələ aşkar edilməyib. Amma əsrlər boyu heç bir xristianın yaşamadığı (1824-cü ildə Şəkidə keçirilmiş əhalinin ilk siyahıya alınması zamanı Kişdə bircə nəfər xristianın və xristian din xadiminin yaşadığı qeydə alınmayıb) kənddəki bu məbəd müxtəlif təcavüz və tərifiqət dəyişikliklərinə məruz qalsa belə, sadə insanların

tək Allaha ünvanladiqları duaları dilə gətirmək üçün məhz bura pənah gətirmələri genetik yaddaşın gücü və ilahi qüdrətə inamdan xəbər verir.

Bu gün isə Kiş məbədi Azərbaycandakı turizm şirkətlərinin təklif etdiyi kənd turizmi marşrutuna daxildir. Sevindirici haldır ki, Şə-

kiyə gələn yerli və xarici turistlərə təkcə Şəki Xan sarayını, Karvan-sarayı görmək, rahat istirahət və əyləncə məkanları təklif edilmir. Məbədi ziyarət etdikdən sonra onlar kənddə qalır, milli qazan yeməklərinə, mürəbbə ilə samovar çayına qonaq edilir, kiçik ailə otelində gecələyir, ətraf kəndlərə, meşəyə gəzintiyə çıxırlar.

Şöhrətin zirvəsində

Mikayıl Hüseynov xalqımızın dünya mədəniyyətinə bəxş etdiyi nəhəng simalardandır. Buna bir daha əmin olmaq üçün sənətkarın şərəflə daşdığı titullara, layiq görüldüyü mükafat və fəxri adlara nəzər salmaq kifayətdir: Sosialist Əməyi Qəhrəmanı, SSRİ və Respublika Dövlət Mükafatları laureatı, SSRİ Memarlıq Akademiyasının həqiqi üzvü, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının akademiki, SSRİ Xalq Memarı, Böyük Britaniya və İrlandiya Kral Asiya Cəmiyyətinin sədri, AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun direktoru, Respublika Memarlar İttifaqının sədri, 37 il müddətində SSRİ və Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı və s.

Əlbəttə, indi bunları sıra ilə sadalamaq çox asandır. Amma bu şöhrət zirvəsinə ucalmaq üçün nə qədər enerji sərf etmək, gərgin axtarışlar aparmaq, yuxusuz gecələr keçirmək, tarıma çəkilən əsəbləri cilovlamaq, ədalətin zəfər çalması naminə bəzən hətta həyatı təhlükələrlə üz-üzə qalmaq lazım gəlib.

Məlumdur ki, 1934-cü ildə respublikanın bütün nazirlik və komitələrinin bir binada yerləşdirilməsi qərara alınır və Hökumət Evinin layihələşdirilməsi ilə bağlı Ümumittifaq müsabiqəsi elan olunur. Müsabiqəyə SSRİ Memarlar Akademiyasının həqiqi üzvü, Sovet İttifaqı miqyasında ən möhtəşəm tikililərin, o cümlədən M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin 26 mərtəbəli binasının müəllifi, Dövlət Mükafatı laureatı Lev Vladimiroviç Rudnev ilə yanaşı gənc memar Mikayıl Hüseynovun da layihəsi təqdim edilir.

Qiymətləndirmə prosesi uzun sürür və 1939-cu ildə müsabiqəni yekunlaşdırmaq məqsədilə son toplantı keçirilir. İclasda Mircəfər Bağirov başda olmaqla, respublikanın bütün rəhbərliyi iştirak edir. Layihələrin müsbət və mənfi cəhətləri müzakirə olunur.

O zaman memar Mikayıl Hüseynov Kommunist Partiyasının üzvü deyildi. İclasda bu faktı qabardan respublika Xalq Daxili İşlər komissarı Stepan Yemelyanov Mikayıl Hüseynovun təqdim etdiyi layihədə Leninin heykəlinin binanın aşağı hissəsində (indiki Azadlıq meydanına baxan postament üzərində) yerləşdirilməsinə etirazını bildirir. O, Mircəfər Bağirova müraciətlə deyir:

- Yoldaş Bağirov, başa düşmürəm, nə üçün memar M.Hüseynov heykəlin binanın aşağı hissəsində qoyulmasını təklif edir. Axı bina çox əzəmətli olacaq. Elə isə Leninin heykəlini binanın aşağı hissəsində yerləşdirməkdə Hüseynov hansı məqsədi güdür?

Bu sözlərdən sonra salon dərin sükuta qərq olur. Hamının nəzəri Mikayıl Hüseynova dikilir. Yaranmış sükutu M.Bağirov pozur və deyir:

- Yoldaş Hüseynov, sizə tutulan irad çox ciddidir. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

Bakıdakı əzəmətli binaların yanından etinasız keçmək olmur. Özünün yüksək memarlıq üslubu ilə insanları valeh edən tikililərin – Hökumət Evinin, Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyinin, Bakı Musiqi Akademiyasının, Nazirlər Kabinetinin, Azərbaycan Texniki Universitetinin, M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın, “Nizami” Kino Mərkəzinin və s. - paytaxtımıza gözəllik gətirən, onun ehtişamını daha da artıran, hüsnünə əlavə çalar qatan bu sənət incilərinin hamısının müəllifi dünyaşöhrətli memar Mikayıl Hüseynovdur.

O dərhal ayağa qalxır və təmkinlə deyir:

- Leninin heykəlinin binanın aşağı hissəsində qoyulmasını bilərəkdən təklif edirəm (Bu sözlərdən sonra vəziyyət daha da gərginləşir). Çünki Lenin yoldaş heç vaxt zəhmətkeşlərdən uzaq olmayıb. Ona görə də layihəmdə heykəlin kütləyə yaxın yerdə qoyulmasını nəzərdə tutmuşam.

M.Bağırov gənc memarın bu cavabından sonra ona heç bir söz demir. Ancaq baxışlarından hiss olunur ki, cavabdan razı qalıb. Sonra üzünü S.Yemelyanova tutub deyir:

- Yoldaş Yemelyanov, cavab sizi qane etdimi? Əlavə sualınız yoxdur ki?

Gənc memarın gözlənilməz cavabından Yemelyanov tutulur və birtəhər özünü ələ alaraq deyir:

- Yoldaş Bağirov, bu gənc memar çox ağıllı və məntiqli cavab verdi. Onunla razılaşmamaq düzgün olmazdı...

1941-ci ildə Böyük Vətən müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar Hökumət Evinin inşası dayandırılır. Müharibədən sonra bina tikilib istifadəyə verilir.

Xatirələrindən öyrənirik ki, Mikayıl Hüseynov memarlıq sənətini özü seçib. Hələ uşaq yaşlarından kibrit dənələrindən, plastilindən, ağac qırıntılarından müxtəlif "konstruksiyalı binalar" tikirmiş.

"Yaxşı yadımdadır, 10 yaşım tamam olanda qohumlarım mənə Leonardo Da Vinçi haqqında kitab və İtaliya şəhərlərinin mənzərələrini əks etdirən filmskop bağışladılar. Uzun zaman nə o kitabdən, nə də filmskopdan ayrılı bildim. Bu hədiyyələr mənim memarlıq sənətinə məhəbbətimi daha da gücləndirdi..."

İllər ötəcək, Mikayıl Hüseynov bu maraq və arzu ilə Azərbaycan Politeknik İnstitutunun qapılarını döyəcək, mühəndis-inşaat fakültəsini bitirəcək, müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışacaq, yaratdığı 200-dən çox layihənin hamısı həyata keçəcəkdə. Bu möhtəşəm tikililərin coğrafiyası yalnız paytaxtımızla, Gəncə, Naxçıvan, Şəki şəhərləri ilə yekunlaşmayacaq, Düşənbəyə, Moskvayadək uzanacaqdı.

Mikayıl Hüseynovun kamilliyi ilə seçilən layihələrinin bu dərəcədə yüksək dəyərləndirilməsi ilk növbədə onlarda dünya memarlığının ən yaxşı ənənələri ilə milli xüsusiyyətlərin vəhdəti, Qərb memarlıq məktəbi ilə Şərq, İslam memarlıq üslubunun sintezi ilə bağlıdır.

Bu barədə tanınmış sənətkar belə deyirdi: *"Dünyanın çox yerini gəzmış, ayrı-ayrı ölkələrin memarlıq məktəbləri, üslubları ilə yaxından tanış olmuşam. Hamısı da bir-birindən maraqlıdır. Gənc memarlarımız bundan yaradıcılıqla yararlanmalıdırlar. Ancaq unutmamalıdırlar ki, bugünkü sənətimizin kökləri əsrlərin dərinliklərindən gəlir. Heç bir texniki nailiyyət, heç bir yeni tikinti materialı yüzilliklər boyu formalaşmış el memarlığının mütərəqqi cəhətlərini inkar edə bilməz. Əksinə, burada hər şey bizim gözəl ənənələrimizə həssas münasibətimizdən, professional səviyyə və düşüncəmizdən asılıdır.*

Biz xalq sənətimizdən həmişə öyrənməli və ondan faydalanmalıyıq. Odur ki, mədəniyyət tariximizi, el memarlığımızın mütərəqqi ənənələrini dərinləndirərək araşdırmalıyıq. Əslində həqiqi sənətkarın gücü, qüdrəti ilk növbədə milli ənənələrə bağlılığı ilə ölçülür. Doğma ənənələrə bağlılıq sənətkar palitrasının solmaz boyalarıdır..."

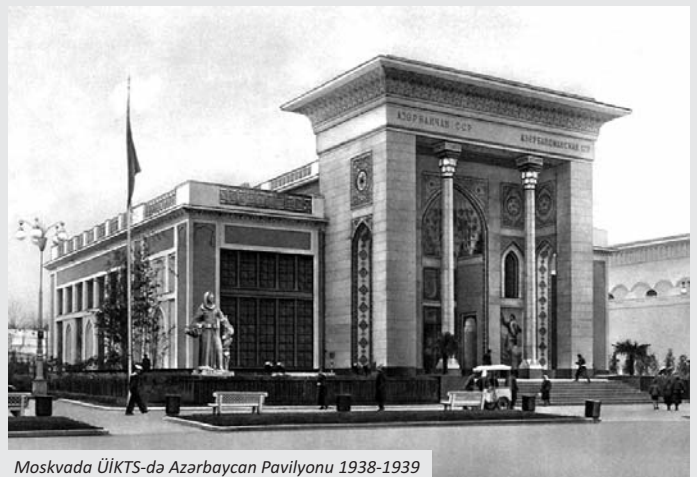
Yaşar Hidayətoğlu

Azərbaycan Politeknik İnstitutu (1931-1933)

Nizami Kino Mərkəzi (1935-1939)

Moskvada ÜİKTS-də Azərbaycan Pavilyonu 1938-1939

Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi (1941-1945)

"Zəmanəmizin nəğmələrini oxuyun, Yer övladları! Nifrət, müharibə yox, sevgi nəğməsini oxuyun!"

Qara Qarayevin "İldırımlı yollarla" baletindən nəvəziş, işıqlı kədər, eyni zamanda iztirab, təşviş dolu introduksiyanın musiqisinin gur səslə Nadiya Zelyankova tərəfindən ifası festivalın bir növ epigrafi oldu.

“ Müasirlik qəlbimi xüsusən həyəcanlandırır. Yəqin ki, mən keçmişdə dünyaya gəlsəydim, heç vaxt bəstəkar olmazdım...”

Qara Qarayev

20-24 aprel 2015-ci il Bakı şəhərində Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin təşkilatçılığı ilə keçirilən VI Müasir Musiqi Festivalının məhz - Azərbaycan musiqisinin semiotik fəzasını dönmədən genişləndirən, daim yeni sahillərə can atan, avanqard musiqinin liderlərindən sayılan QARA QARAYEVin uca adını daşıməsi təbii və qanunauyğundur.

Festivalın maraqlı, bir qədər keşməkeşli tarixçəsi uzaq 1986-cı ildən başlanır. Məhz o zaman baş tutan ilk festival XX əsr sənətinin çoxlarına naməlum geniş panoramını təqdim etmiş, nəinki Azərbaycanın, bütün keçmiş sovet məkanının musiqi həyatında misli görünməmiş hadisə olmuşdur. 1990-cı ilə qədər daha iki dəfə reallaşdırılan festival sonra, 90-cı illərin siyasi qeyri-sabitliyi şəraitində böyük bir fasiləyə məruz qalıb. 2011-ci ildə müstəqilliyinin 20 illiyini qeyd edən müasir, sürətlə yeniləşən Azərbaycanın mədəniyyət məkanına bu sənət bayramının qalibiyyətli qayıdışı rəmzi mənə daşıyaraq, həqiqi sənətsevərlərin böyük sevincinə səbəb oldu və ölkəmizdən çox-çox uzaqlarda da rezonans doğurdu.

“Müasir sənətin zamanın sınağından keçmiş nümunələrini səsləndirmək, Yeni musiqinin artıq klassika statusunu qazanmış əsərlərini mükəmməl ifadə təqdim etmək, bəzən daha uğurlu həmkarlarından sənət

QARA QARAYEV adına

VI MÜASİR MUSİQİ FESTİVALI

baxımından heç də geri qalmayan musiqiçiləri tanıtdırmaq, XX əsrin unudulmuş sədevrlərini səsləndirmək - budur bizim əsas amalımız", - deyə festivalın bədii rəhbəri Fərəc Qarayev vurğulayır. Bəstəkar, pedaqoq F.Qarayevi, heç bir mübalığaya yol verməyərək, çağdaş dövrün böyük musiqi maarifçisi adlandırardım. Artıq neçə ildir ki, o, bir-birindən maraqlı layihələr ("Zamanla üz-üzə" konsertlər silsiləsini və ya "Qarayevsiz 25 il" festivalını xatırlatmaq kifayətdir) təqdim edib, dinləyiciləri müasir sənətlə, onun əsas təmayülləri ilə görüşdürməyi bir növ özünə borc bilir. Məhz F.Qarayev və onun həmfikiriləri sayəsində bizə neçə-neçə əsərin - bəzən hətta birincilər sırasında - dinləyicisi olmaq xoşbəxtliyi nəşib olub.

Bir-birindən fərqli mövzuya həsr olunan beş musiqili gecəni möhtəşəm beşsütunlu konstruksiya ilə müqayisə edərdim. Simfonik silsilə ilə analogiya apararaq, görkəmli alim Mark Aranovskinin ardınca deyə bilirik ki, burada bir növ "insan" konsepsiyasının bütün tərəfləri təmsil olunub. Açıqlıq və final konsertlərinin global problematikasının müqabilində ortada yerləşdirilən iki lirik gecə məxsusi **internet-so** rolunda çıxış edirdi. Müasir operanın səhnələşdirilərək Bakı dinləyicisinə təqdim olunması isə 2015-ci ilin festivalına xüsusi sanbal aşılayırdı.

Q.Qarayevin gerçəkləşdirə bilmədiyi simfoniyanın hissələrindən birinin adının ("Kədərli axşam") başlığa çıxarılması ilk konsertə xüsusi məna qatır, ovqatımızı müvafiq dalğaya kökləyirdi. Axşam doğrudan da kədərli alındı. Metaforik yozulan "gecə", "yuxu" sözləri romantik sənətin aparıcı motivləri ilə anımlar doğurur, sonucda ölüm obrazını bərqərar edirdi. Konsertin ən güclü təəssüratı **Vitold Lütoslavskinin fransız sürrealisti Robert Desnosun mətninə yazdığı bariton və orkestr üçün "Les espaces du sommeil" ("Röya məkanı") əsərinin Andrey Kaplanov və Azərbaycan Dövlət simfonik orkestri tərəfindən ifası idi.** O saat müasir musiqinin təfsiri problemi ortaya qoyuldu. Həqiqətən, səslənən əsərlərin əksəriyyəti peşəkar dinləyicilərə yaxşı bəlli olduğu üçün onların inandırıcı təqdimatı əsas məsələlərdən idi. Əvvəlcədən orkestrimizin bütün yaradıcılıq vəzifələrinin öhdəsindən şərəflə gəldiyini vurğulayıb, Rauf Abdullayev kimi miqyaslı təfəkkürə malik dirijorun hər bir əsərin mahiyyətinə varmaqda nadir bacarığını, onun kamil, inandırıcı forma yaratmaq istedadını qeyd etməliyəm.

Ədalət Vəliyev,
nazir müavini

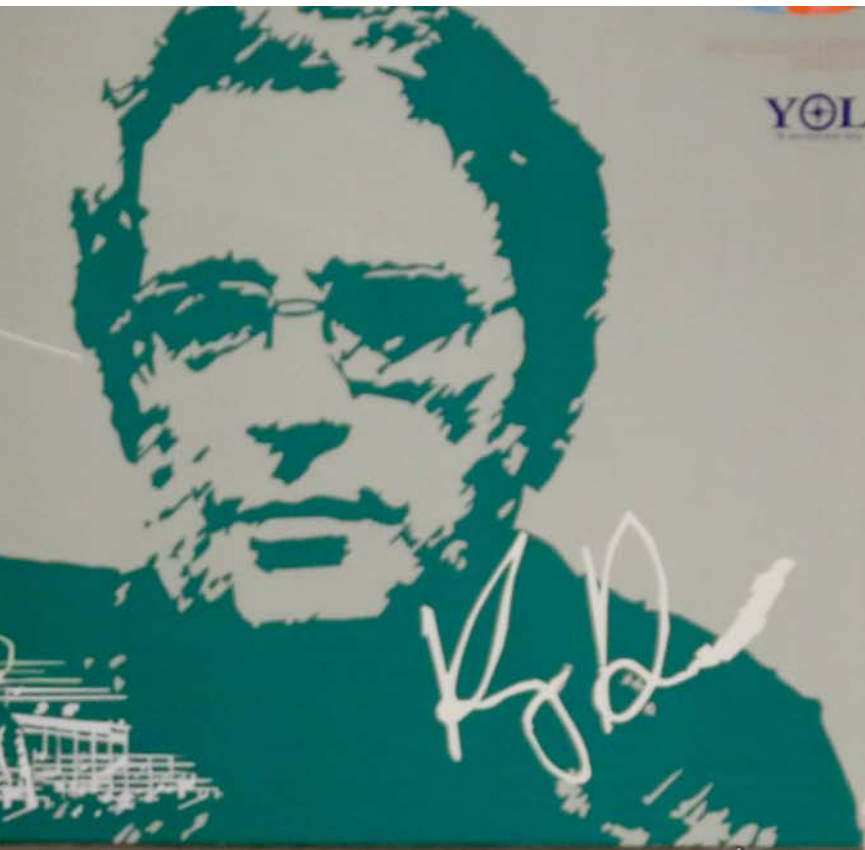

Bu il vaxt olan sayca altıncı festival fərdi layihə əsasında quraşdırılan konsepsiyası ilə fərqlənirdi. Diqqət mərkəzində sözlə bağlı kamera, iri vokal-instrumental əsərlər, habelə operalar idi.

Rauf Abdullayev və
Filipp Çijevski

“

Şərabın səsinə çevrilmək kimi maraqlı bir bədii vəzifəni həll etməli olan Fəridə Məmmədovanın ifası ilk konsertin bir qədər yekrəng palitrasında parlaq boya təsiri bağışlayaraq, auditoriyanı canlandırırdı, ən əsası isə bütün "Kədərli gecə"nin mənalı yekunu, son nidası oldu.

Müasir opera nədir? Onun hansı özəl cəhətləri var? Vokal musiqidə söz və səsin münasibətləri bu gün necə qurulur? Bütün bu suallara cavab tapmaq cəhdləri moderatoru Rauf Fərhadov olan konfransın əsas müzakirə hədəfi idi.

Kaplanovu əsərin ilk ifaçısı məşhur Ditrix Fişer-Diskau (Lütoslavski əsəri məhz bu müğənninin unikal imkanlarına uyğun bəstələmişdir) ilə müqayisə etmək fikrindən uzaq olsam da, onun təmkinli ifa ədəsini, ümumi dramaturji xətti düzgün qurmaq bacarığını dəyərləndirdim. Konsert boyunca səslənən Edison Denisov, Kayya Saariaxo, Vyaçeslav Soyfer kimi müxtəlif nəsllə və ənənəyə aid bəstəkarların iri vokal-instrumental kompozisiyalarında solist qismində çıxış edən, müasir vokal texnikaya yaxşı bələd olan təcrübəli Yekaterina Kiçiginanın ifası sənətkarlığı, Yeni musiqini anlamaq, onun məğzinə varmaq kimi xüsusiyyətləri ilə fərqlənirdi. Buradaca qeyd edim ki, dörd mürəkkəb iri vokal-instrumental əsərin ifasında iştirak edən, habelə “Kölgənin fəvqündə” operasında sənət alleqoriyalarından birinin yadda qalan obrazını yaradan Y.Kiçigina xüsusi tərifə layiqdir.

Birinci gecənin son parlaq akkordu Fəridə Məmmədovanın böyük şövq və ustalıqla səsləndirdiyi Alban Berqin Şarl Bodlerin mətninə bəstələdiyi “Le Vin” (“Şərab”) konsert ariyası oldu. Repertuarda az təmsil olunan bu ariyanın Bakıda ifasının özəlliyi ondan ibarət idi ki, F.Məmmədova yaradıcılıq vəzifəsini sanki qəsdən çətinləşdirərək daha çox intişar tapmış almandilli deyil, fransızdilli versiyaya üz tutub. Müğənninin bildirdiyi kimi, bu versiyayı ərsəyə gətirərkən Berq öz musiqisini hətta fransız dilinin fonetikasına uyğunlaşdırmalı, əsərdə müəyyən redaktə işi aparmalı olub.

İlk konserti diqqətlə dinləyib onun qüssə, xiffət dolu intonasiyalarına vararkən mən qərribə bir qanunauyğunluq da aşkarladım: bütün konsert sanki finala doğru istiqamətlənən variasiyalar sırası şəklində qurulmuşdu. Başqa sözlə, mövzu - qaynaq rolunda çıxış edən Berqin musiqisi əvvəldə deyil, inversiya prinsipinə əsasən sonda məxsusi yekun kimi törəyərək konsertin forma orijinallığını şərtləndirirdi. Dinləyirdin - fərqli bəstəkarların musiqisində oxşar dönümləri təkrar-təkrar eşidirdin və dövrün “intonasiya, dil vasitələri fondu” ifadəsinin nə demək olduğunu anlıyırdın.

Ertəsi gün Kamera və Orqan musiqisi zalında keçirilən soprano (Asako Motoşima), fleyta (Avital Koen) və gitaradan (Kris-

tof Yaqqin) ibarət “ensemble écoute” adlı qeyri-standart heyətli İsveçrə qrupunun konserti ilk “kədərli axşam”ın emosional hərarətini bir qədər səngidərək, dinləyicini tamam başqa səslənmələr aləminə qərq etdi. Gitara musiqisi həvəskarları yəqin ki, konsertdən məyus qaldılar. Çünki məxsusi siması əsrlər boyu formalaşan gitara qeyri-adi amplituda təqdim olundu: bütün gecə boyunca sükut poetikası, xəfif səslənmələr hökmranlıq edir, alətin özü isə bəzən gözlənilməz tərzdə - diz üstünə yatırıdılaraq və ya violonçeltək yerə dirəndirilərək səsləndirilir, onun çanağından zərb aləti kimi istifadə olunurdu. Həmin səslənmələr üçün hətta orqan zalının məkanı da həddindən ziyadə böyük görünürdü. Onu da deyim ki, İştvan Zelenkanın “instrumental teatri”-ndan fraqmentlərin - xüsusi olaraq əsərlər arasında ifa edilmək üçün nəzərdə tutulmuş intermediyaların icrası, bütün proqramın fasiləsiz, müəyyən ardıcılıq əsasında qurulması bu musiqi gecəsinin özəlliyi idi. Təqdim olunan əsərləri vizual sıradan kənarda, qulaqlıqlar taxıb dinləmək qətiyyəni qeyri-mümkündür, çünki artistlərin səhnədə gerçəkləşdirdiyi “tamaşa” da eynilə önəmli olub, obrazlara görümlülük aşılırdı. Konsertin zirvəsi Yurq Vittenbaxın ənənəvi yapon lirik poeziyasının janrı olan hayku əsasında yaratdığı “səslər teatri” - “Laut Käfig” silsiləsinin ifası musiqiçilərin nadir mütəhərrikliyini, aktyorluq istedadını sərgilədi.

K.Yaqqin artıq neçə ildir ki, Azərbaycan bəstəkarları ilə - onların sırasında X.Mirzəzadə, F.Qarayev, F.Əlizadə, E.Mirzəyev, A.Məmmədova da var - əməkdaşlıq edir. 2015-ci ildə bu siyahıya Rüşət Xəlilov və Türkər Qasımzadənin adları da əlavə olundu. T.Qasımzadənin “9 rübai”si Y.Vittenbaxın yapon poeziyasından qaynaqlanan miniatürlərinə bir növ kontrapunkt yaradır, eyni zamanda istər-istəməz Q.Qarayevin Ö.Xəyyamın rübailərinə bəstələdiyi silsiləsinə xatirimizdə canlandırırdı.

“Sevgi hekayətləri” adlı vokal musiqi axşamı (konsepsiya Rauf Fərhadova məxsusdur) festivalın lirik kulminasiyası adlandırılabilir. XX əsrin əvvəllərinin “lied” nümunələrinin zövqlə seçilmiş ardıcılığı müəyyən süjet xəttini yaradaraq ömrünün qürub çağında xatirələrə dalıb, öz həyat kitabını vərəqləyən, se-

Gülşən Ənnağıyeva və
Fəridə Məmmədova
"Sevgi hekayətləri"

vib-sevilən, xoşbəxt günlər yaşayan, əzab çəkən qadının obrazını canlandırır. Tam qətiyyətlə deməliyəm: Yeni vyanalıların əsasən erkən nəğmələrindən, habelə Tsemlinski, Şreker, Pfitsner kimi XX əsrin əvvəlinin bəstəkarları arasında bir növ ikinci cərgəni yaradan müəlliflərin vokal nümunələrindən hö-rülmüş çələng öz əsrarəngiz gözəlliyi və təkrarsız ətri ilə heç kəsi biganə qoymadı. Bu da zəif işıqlandırılmış səhnədə açıq çəhrayı libaslarda füsunkar görünən vokalçı Fəridə Məmmədova və pianoçu Gülşən Ənnağıyeva kimi iki gözəl sənətkarın, ali peşəkarın uğurlu yaradıcılıq ittifaqı sayəsində mümkün oldu. Onların minimum səhnə hərəkəti (bəzi mizanlar son məqamda "icad" olunmuşdu) cəlb edilməklə sərgilədiyi tamaşa - səs, söz "teatrı" o qədər ifadəli və cazibədar idi! Dinləyici qadının həyatını Fəridə xanım kimi müğənni-aktrisa ilə birgə yaşayır, sevinir, həyəcanlanır, qəlbən sarsılırdı. Ölüm motivləri ilə bağlı son *lied* - Berq yaradıcılığının artıq yetkin dövrünə aid vokal miniatürünün (P.Altenberqin mətnlərinə silsilədənir) ifasında Fəridənin yaratdığı obraz öz dərin drammatizmi ilə yadda qaldı. Düşünürəm ki, bu məxsusi monotamaşa istənilən səhnənin, festivalın yaraşığı ola bilər: əcnəbi qonaqlarımız da bu fikirlə razılaşırlar.

"İşıq tanrıdır, işıq həyatdır, işıq sirdir, işıq azadlıqdır..."

Festivala özəllik gətirən əsas hadisə müasir rus musiqisinin şəksiz liderlərindən biri Vladimir Tarnopolskinin Gənc Tamaşaçılar Teatrının səhnəsində beynəlmiləl heyət tərəfindən reallaşdırılan "Kölgənin fəvqündə" operasının nümayişi oldu. Onu da deyim ki, üç festival günü ərzində Muzey Mərkəzində Harrison Börtuisl və Salvatore Şarrininun operalarının təqdimatına həsr olunan mühazirələr və "XX-XXI əsrlərin vokal musiqisinin nəzəri problemləri" mövzusunda konfransda oxunan məruzələr (məruzəçilər Marianna Visotskaya, Tatyana Tsaregradskaya, Yekaterina Okuneva, Vladislav Tarnopolski, Raya Abbasova) sonucda bərqərar olan musiqi mənzərəsini daha da dolğunlaşdırırdı.

Moskva Konservatoriyasının aspirantı Vladislav Tarnopolskinin təbircə, müasir dövrdə artıq ənənəvi opera haqqında danışmaq, hətta "opera" janr definisiyasını tətbiq etmək o qədər də məqsədəuyğun deyil: musiqişünaslıqda son zamanlar "müasir musiqi teatrı" anlamına üstünlük verilir. Həmin fikrin təsdiqi elə "Kölgənin fəvqündə" oldu. Bəstəkar V.Tarnopolski öz müsahibələrində qeyd edir ki, onun məqsədi süjeti "öldürmək", bir növ opera-metafora yaratmaq idi: musiqi və tamaşa çoxsaylı as-sosiasiyaların köməyi ilə özü özünü təqdim etməlidir.

Ssenarini Platonun "Mağara haqqında əfsanə" və Pliniusun "Təsviri sənətin yaranışı" əfsanələri əsasında yazan müəllif kölgə və işığın təbiəti, incəsənətin yaranışı kimi mövzuların bədii təcəssümünü verməyə çalışır. Şəxsən məni ssenaridəki belə bir məqam çox həyəcanlandırırdı: gənc qız müharibəyə yollanan sevgilisinin obrazını yaddaşında hifz etmək üçün onun kölgəsinin ətrafını cizmaqla ilk sənət əsəri yaradır. Nədənsə F.Qarayevin "Qobustan kölgələri" (yenə də kölgə) baleti də yadıma düşdü: baletin müəllifləri insanda yaradıcı qüvvənin oyanışından sonra onun İnsan kimi doğulması ideyasını əsas götürürdülər...

"Kölgənin fəvqündə" multimedia operasında orijinal, gözəl konsepsiyayı mümkün qədər dolğun çatdırmaq səyi müxtəlif sənət növləri və kompüter texnologiyalarının (interaktiv kompü-

Fərəc Qarayev,
Vladimir Tarnopolski və
Fuad İbrahimov

ter qrafikasının tətbiqi nəticəsində səhnədəki aktyorların hər bir hərəkəti ekrana proyeksiya olunur) sintetik vəhdətdə "çıxışını" şərtləndirmişdir. Məhz vəhdətdə, çünki ayrı-ayrılıqda, məsələn, musiqi və ya xoreoqrafiya informasiya daşıyıcısı rolunu icra edə bilməz.

Alman dilinin fonetikasını əsas götürərək (əsər Beethoven festivalının sifarişi ilə Bonn Opera Teatrı üçün yazılıb), bəstəkar iki dəstəyə bölünmüş və səhnənin sağ və sol nöqtələrində yerləşdirilən orkestrin səslənməsini məhz dil xüsusiyyətlərinə uyğunlaşdırmağa çalışır, müxtəlif səs effektlərini (küylər, xışiltı, şaqqıltı və s.) əldə edərək, dinləyici-tamaşaçıını məftun edən ecazkar musiqi yaradır. Rusiya-Almaniya sənət layihəsi (rejissura və xoreoqrafiya Robert Veksler, video - *live* Frider Vays) kimi ərəşəyə gələn, 2006-cı ildə Bonnda və bu yaxınlarda Moskvada səhnələşdirilən tamaşaya Bakıda Azərbaycan da qatıldı. Belə ki, Moskvanın məşhur "Yeni Musiqi Studiyası" ansamblından musiqiçilər qrupunun birini İqor Dronov, digərini isə həmyerlimiz **Fuad İbrahimov** idarə edirdi. V.Tarnopolski Fuadın çox çətin bir vəzifənin - o, ansamblı istiqamətləndirməli, səhnəni nəzərdən

"Kölgənin fəvqündə"
operası

qaçırmamalı, ən əsası isə tərəf-müqabil dirijorla tam rabitədə çalışmalı idi - öhdəsindən uğurla gəldiyini bizimlə müsahibəsində qeyd edib, gənc azərbaycanlı musiqçinin parlaq gələcəyinə şübhə etmədiyini söylədi.

Opera haqqında qısa müşahidələrimi yekunlaşdıraraq, deməliyəm ki, şəxsən mənim üçün rus mətnini qiraət edən filosof rolunda görkəmli musiqişünas, professor Mixail Saponovun səhnəyə çıxması tam mənada gözlənilməz oldu. Məhz o - alim, əsl ziyalı operanın başlıca fikrini səsləndirdi: **"İşıq tanrıdır, işıq həyatdır, işıq sirdir, işıq azadlıqdır..."**

Festivalı həqiqi sənət hadisəsi ola biləcək konsertlə bitirmək həmişə onun bədii rəhbərlərinin əsas qayəsi olub. 2011-ci ildə

bir proqram çərçivəsində üç mürəkkəb Violin konsertinin P.Kopaçinskaya tərəfindən fantastik ifası, 2013-cü ildə L.Berio-nun özündə XX əsr musiqisinin sanki bütün tapıntılarını ehtiva edən *Sinfoniasının* Rauf Abdullayevin təkrarsız təfsirində təqdimatı (postsovet məkanda ilk ifa idi!) hamılıqla tarixi hadisə kimi dəyərləndirildi.

Sonuncu konsertin miqyaslı konsepsiyası ənənəvi ikihissəli çərçivəyə sığmayaraq, üçüncü hissənin də əlavə olunması zərurətini doğurdu. "Xütbə, Dua, Daşqın" adlı bu gecənin ekspres-siyası, kəskin təzadları, dərin, faciəvi obrazlar aləmi sözün əsl mənasında auditoriyanı heyrləndirdi. Konsertin bütün təfərrüatlarını şərh etmək imkan xaricində olduğu üçün ancaq bəzi

özəl məqamlara diqqət yetirmək istərdim. İlk əvvəl Azərbaycan Dövlət simfonik orkestri ilə səhnəni bölüşdürən dirijor Filipp Çijevskini və onun rəhbəri olduğu *"Questa Musica"* ansamblının uğurlu yaradıcılıq əməkdaşlığını qeyd edim.

Gecə ərzində bütün əsərlər musiqi dili baxımından fərqli cüt-lüklər şəklində təqdim olunurdu. Beat Furrerin *a cappella* xor üçün *"Enigma"* (I-IV, VI) xoral silsiləsinin hoket texnikasının, sözlərin hecalara bölünərək yeni kombinasiyalarda birləşmək üsulunun ixtiraçılıqla tətbiqi nəticəsində ərsəyə gələn musiqisi vaxtilə böyük qalmaqala səbəb olan Bo Nilssonun *"Brief an Gösta Oswald"* (Nilsson serial texnikaya əl atmayaraq onun tətbiqi təəssüratını yaradaraq çoxunu çaşdırmış, mat-məttəl qoymuşdur) kantata-trilogiyasının sərt obrazlar, səslənmələr aləmi ilə sanki iki əks qütb əmələ gətirirdi. Trilogiyanın sonunda orkestr və xordan başqa səs gücləndiriciləri, benzin çəlləyi, Yava adası qonqları, butulofonun istifadəsi sayəsində heyranedicə stereofonik səslənmə yaranır. Nilsson üzrə mütəxəssis Y.Okuneva Bakıda baş tutan ifanın daha ekspressiv və duyğulu olduğunu, bu səbəbdən sonda törəyən partlayışın (dirijor əlinə baraban çubuqlarını götürərək var qüvvəsi ilə tom-toma zərbələr endirir) heyratamiz effekt doğurduğunu vurğuladı.

İkinci hissədə Aleksandr Vustinin *"Agnus Dei"* və *"Credo"*-su kədərli və nurlu kanonik mətn və obrazların qəlbi təlatümə gəti-

rən qeyri-adi, hətta gözlənilməz həlli ilə karıxdırdı. Məsələn, *"Credo"*-da dinləyici sanki çoxölçülü bir məkanda özünü hiss edir: orkestr qruplarının kəskin differensiasiyası, ayrı-ayrı orkestr səslərinin qəfil "bəyanatları", fortepianonun fəal müdaxilələri, bəstəkarın xüsusi önəm verdiyi zərb alətlərinin hədsiz enerjisi gərginlik ovqatının bərqərar olmasına səbəb olur. Sonda müxtəliflik vəhdətə gətirilsə də gizli təşviş hissindən yaxa qurtarmaq olmur və suallar cavabsız qalır.

...Dualar da müxtəlif olarmış...

Konsertin *"Dua"* bölümünün nurlu tərəfini isə İqor Stravinskiyin öz musiqisi və mərhum İsmayıl Hacıbəyovun Stravinskiyə ithaf etdiyi *"Memorial"*-ı təmsil etdi. Sonuncu əsərin qəmli, nəcib və işıqlı musiqisi müvəqqəti ani harmoniya, rahatlıq hissini bərqərar etdi.

Sonrakı qarşıdurma - Con Tavnerin *"The Lamb"* xoralının Filarmoniya zalının balkonundan süzülən ahəngdar sədaları Arnold Şönberqin *"Varşavalı şahid"*-nin hər hansı bir zorakılığa qarşı yönəlmiş ittihamedicə pafosu ilə əvəzləndi. Çoxdan bəri müntəxabatı əhəmiyyət kəsb edən Şönberqin əsərinin - burada Varşava gettosu məhbusunun ürəyi rıqqətə gətirən xatirələri yer alıb. Bakıda təqdimatının özəl cəhəti qiraətçi partiyasının adətən olduğu kimi kişi ifaçıya deyil, Fəridə Məmmədovaya tapşırılması və teatr elementlərinin tətbiqi idi. F.Məmmədovanın ani əhval dəyişiklikləri üzərində qurulan ingilis dilində son dərəcə ifadəli qiraəti - əsərin qəhrəmanı yaddaşında qəfildən oyanan dəhşətli görüntüləri dilə gətirir - zamanı zalda A.Kaplanovun alman feldfelbeli rolunda meqafonla peyda olub tükürpədicə tərzdə əmrlər səsləndirməsi baş vermiş faciəni bizə sanki yenidən yaşatdırdı. Balkonda yerləşdirilən xor *"Dinlə, İsrail"* dini himninin dərin kədər dolu musiqisini oxuyarkən (əsərin kulminasiyasıdır) çoxu göz yaşlarını belə saxlaya bilmədi.

Bir məqama da nəzər-diqqəti cəlb etmək istərdim: *"Xarici ölkələrin musiqi ədəbiyyatı"* dərsliyinin 6-cı cildində (Moskva, 2005) Şönberqin bu əsəri təhlil olunarkən, bəstəkarın tapıntılarından səmərəli, özünəxas tərzdə bəhrələnenlər sırasında Qara Qarayevin adı birinci çəkilir.

Konsertin üçüncü bölümündə yer alan XX əsr avanqardının ən işarəvi xor əsərlərindən biri - V.Lütoslavskinin *"Anri Mişonun üç poeması"*-nın ifası orkestr və xorun desinxronizasiyası ucbatından onlardan hər birini ayrı-ayrılıqda idarə edən iki dirijorun iştirakını tələb edirdi. Rauf Abdullayev və Filipp Çijevskinin birgə canlandırıdığı mürəkkəb sonoritik musiqi toxumasını, pıçıldan çıxırtıya qədər geniş diapazonlu səslər palitrasını dinləyə-dinləyə festivalın tarixində daha bir əlamətdar hadisənin baş verdiyini aydın dərk edirdik.

Sonda festivalın başlanğıcı ilə rabitəyə girən musiqi parçası - Q.Qarayevin *"İldırımlı yollarla"* baletindən *Yürüşün* səsləndirilməsi - özü də orkestrə xorun qəfil tərzdə qatılmasının uğurlu bir gedış olduğunu qeyd etməmək olmaz - tamamlayıcı akkorda xüsusi

Alla Qırıqoryeva,
Aleksandr Vustin və
Viktor Yuzefoviç

ZÜMRÜD DADAŞZADƏ,
musiqişünas,
professor

mənə, sanbal qatdı.

Üç saata yaxın davam edən bu gecənin axırında yorğun, lakin xoşbəxt dinləyicilər salonu tərk etməyə tələsmir, davamlı alqışları ilə təkrar-təkrar ifaçıları səhnəyə çağırırdılar. Nəhayət, ifaçılar və zal birləşib festivalın bədii rəhbəri Fərac Qarayevi səsləyərək, ona dərin minnətdarlığını hər

rətlə ifadə etdilər. Unudulmaz konsert, unudulmaz emosiyalar! Həmin parlaq yaşantıları qaçıran həmkarlarım və tələbələr adına çox təəssüflənirəm...

Mən bəzi məqamları bir daha vurğulamağı lazımlı bilirəm. Festivalın müvəffəqiyyəti yeni musiqini sevən, anlayan, ona ruh aşılayan ifaçılardan çox asılıdır. Bakıdakı festivalın uğurunu təmin edən azərbaycanlı sənətkarlar sırasında ilk növbədə müqtədir dirijor, Q.Qarayev festivalının ərsəyə gəlməsində 1986-cı ildən iştirak edən və indiyə qədər bütün festivallarda dirijor pultu arxasında duraraq mürəkkəb partituraları qanadlandıran, sənətə vicdanlı münasibəti ilə böyük ehtiram qazanan Rauf Abdullayevi qeyd etməmək mümkün deyil. Onun gənc, əzmkar, istedadlı həmkarı Fuad İbrahimov, incə zövqə və məxsusi ifa ədasına malik pianoçu Gülşən Ənnəgiyeva və əlbəttə, beş konsertdən üçündə iştirak edib, festivalın əsas qəhrəmanlarından birinə çevrilən, yaratdığı obrazlar sırası ilə hamının, o cümlədən qonaqların ürəyini fəth edən Fəridə Məmmədova (Fəridənin üç konsertdə üç dildə - fransız, alman, ingiliscə ifası valeh etməyə bilməz) xüsusi təşəkkürə layiqdir. Elmir Mirzəyev tərəfindən tərtib olunmuş, bəstəkarlarla yanaşı XX əsr sənətçilərini ilhamlandıran şairlər barədə yığcam məlumat verən, ümumiyyətlə, informasiya zənginliyi ilə seçilən buklet (şeyrləri Nicat Məmmədov tərcümə edib) festivalın əsl yaraşığı adlandırılmalıdır. Bir çox təşkilati məsələlərin tənzimlənməsində xidmətləri olan Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin incəsənət şöbəsinin Musiqi sektorunun əməkdaşları, özəlliklə də Sara Muradovanın adını minnətdarlıqla qeyd etməliyik.

Ali akademizm və yüksək zövqün keşiyində duran, əvvəlcədən müəyyənləşdirilmiş bədii meyarlara ciddi riayət edən, Q.Qarayevin vəsiyyətlərini əməldə gerçəkləşdirən festival çağdaş tariximizin ən şərəfli hadisələrinə aid edilə bilər. Növbəti müasir musiqi bayramı isə üç ildən sonra, Q.Qarayevin 100 illik yubileyi ilə əlaqədar keçiriləcək. İndidən musiqi kəşfləri intizarındayıq...

Zümrüd Dadaşzadə

ALEKSANDR VUSTİN
bəstəkar (Rusiya)

- Festivalda eşitdiyimiz musiqi və ifalar, sözün həqiqi mənasında dünyanı xilas etmək iqtidarındadır!

MARIANNA VISOTSKAYA
sənətşünaslıq doktoru, professor,
orqan ifaçısı (Rusiya)

- Burda səslənən bir çox əsərləri Moskvada eşitmək mümkün deyil. Q.Qarayev festivalını keçmiş sovet məkanının ən maraqlı müasir musiqi festivalı adlandırırdım.

TATYANA REKSROT
musiqişünas, prodüser (Almaniya)

- Festival öz elitar konsepsiyası ilə fərqlənir. Sevindiricidir ki, Q.Qarayev kimi nəhəng simanın ideyalarını yaşadan sənətçilər Bakıda var və onlar bir araya gələrək möhtəşəm müasir musiqi bayramını iki ildən bir ağır zəhmət və sənətə sonsuz sevgi hesabına ərsəyə gətirirlər.

YEKATERİNA OKUNEVA
sənətşünaslıq namizədi (Rusiya)

- Festivalda XX əsrin əvvəllərinin vokal musiqisi XXI əsrin ilk illərinin musiqisi ilə diqqətəlayiq bir uyğunluq təəssüratı oyadırdı. Həm də məşhur, az tanınan, yaxud hansısa adı unudulan sənətkarların birgə iştirakı üzvi vəhdət yaratmışdı.

KRISTOF YAQQIN
gitara ifaçısı (İsveçrə)

- Bakıda müasir musiqini dəyərləndirən insanların olması məni sevindirir. Bu festivala qatılmaq mənim üçün son dərəcə şərəfli idi. Bəstəkarlarınızla əməkdaşlığı davam etdirmək, gözəl şəhərinizə bir də dönmək istərdim.

NADIYA ZELYANKOVA,
metso-soprano (Rusiya-Almaniya)

- Belə bir festivalda iştirak etdiyim üçün çox şadam. Zənnimcə, bu, unikal bir hadisədir. Festivalın bədii rəhbəri Fərac Qarayevin tərtib etdiyi son dərəcə maraqlı proqram bizə ecazkar müasir musiqi aləminə səyahət etmək imkanı verdi.

TATYANA TSAREGRADSKAYA
musiqişünas, sənətsünaslıq doktoru,
professor (Rusiya)

- Q. Qarayev şəxsiyyətinin nuru indi də Azərbaycan sənətinin inkişaf yollarına gur işıq salır, musiqinizi düzgün səmtə yönəldir. Mənəviyyətin dahşətli zərbələlə məruz qaldığı indiki zamanda belə musiqiyə böyük ehtiyac var.

VLADİMİR TARNOPOLSKİ
bəstəkar (Rusiya)

- Ü. Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin təqdimatında artıq mənə çoxdan tanış olan əsərləri bir daha dinlədim və valeh oldum. Xoşbəxtəm ki, festival çərçivəsində "Kölgənin fəvqündə" operam da Azərbaycanlı sənətsəvərlərə təqdim edildi. Bizim beynəlxalq yaradıcı heyətə Azərbaycanlı dirijor Fuad İbrahimovun qatılmasını məmnunluq hissi ilə vurğulamaq istərdim. Bakı və Moskva musiqiçilərinin yaradıcılıq əlaqələrinin bundan sonra daha sıx olmasını, yaradıcılıq münasibətlərimizin inkişaf etdirilməsini arzulayırdım.

YULIYA DMİTRYUKOVA
musiqişünas (Rusiya)

- Ölkənin mədəniyyətlərarası dialoqa böyük töhfələr verir. Şərq sənətinin zənginliyi və Qərb texnikasının özəlliklərini bir araya gətirən Qara Qarayev adına müasir musiqi festivalı məhz həmin dialoqun uğurlu təzahürlərindən biridir.

"Kukla" Art-qalereyası...

“

Bakıda rəsm qalereyası, sərgi salonu heç də az deyil. Tamaşaçı üçün onlar sadəcə maraq və əyləncə, peşəkarlar üçün isə biri-birindən tamamilən fərqlənən sənət məkanlarıdır. Yaşı sakinləri kimi kiçik olsa da, tez böyüdü, tez tanındı «Kukla» Art-qalereyası... Lap saatbasaat böyüyən körpə kimi... Birdən-birə oyuncaq anlamından qurtuldu və böyüklerin xəyal, nostalji, bəzək və sənət obyektinə çevrildi...

Şəhərimizin qonağı tanınmış gürcü rəssamı Tamara Kvesitadzenin sərgisi «Kukla» art qalereyasının 2 illiyinə həsr olunmuşdu. Bu kiçik ömründə «Kukla» qalereyası böyük işlər görüb. Spesifik sənət istiqamətində fəaliyyət göstərən qalereya davamlı olaraq yeni ekspozisiya qurur, təəssüratın biri köhnəlməmiş tamaşaçıya yenisini yaşadır. Qonağımız Tamara Kvesitadzenin Milli İncəsənət Muzeyində açdığı sərgini bəhanə edib bu zəngin iki ilin nəticələrinə «Kukla»nın sahibəsi, sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru Lalə xanım Kazımova ilə bərabər nəzər saldıq.

- **Lalə xanım, əvvəlcə «Kukla» qalereyasının iki yaşı münasibətilə "Mədəniyyət.AZ" jurnalının təbriklərini qəbul edin. Fəaliyyətiniz davamlı, uğurlarınız bol olsun!**

- Çox sağ olun. Mən də «Mədəniyyət.AZ» jurnalına davamlı uğurlar və oxucu bolluğu arzu edirəm.

- **Lalə xanım, «Kukla»nın ömrü necə başladı?**

- Hər şey 2011-ci ilin payızında Bakı Beynəlxalq Kukla Biennalesi zamanı başladı. Mən sərgilənən kuklaları görəndə onlara valeh olurdum. Bilirdim ki, bizdə də kuklaçılıqla məşğul olan rəssamlar, az da olsa, var. Düzdür, Avropada kuklaçılıqla interyer bəzəyi, yüksək sənət növü kimi çoxdan məşğul olurlar, onlarda hətta formalaşmış kukla sənəti məktəbləri də fəaliyyət göstərir. Bizdə isə yalnız bir neçə rəssam bu sahədə çalışır. Amma bununla belə, çox istədim ki, bizdə də belə bir qalereya olsun.

- **Bəlkə də bizim kuklaçılarımız sənət nümayiş etdirmək üçün uyğun məkan tapmadıqlarına görə bu sahəyə bağlanmırlar?**

- Elə mən də bunu düşünürdüm. Fikirlərimi Muzey Mərkəzinin Direktoru Lyana Vəzirova ilə bölüşəndə o məni həvəsləndirdi: niyə də yox? Beləcə, işə başladım. Lyana xanım muzey, sərgi işini mükəmməl bilən təcrübəli mütəxəssis olmaqla yanaşı, həm də etibarlı dost, gözəl insandır. Əgər belə olmasaydı, onunla birlikdə çalışma bilməzdim. Mən qalereyanın təşkilatı işləri ilə məşğul oluram, işə isə Lyana Vəzirova rəhbərlik edir. Nəticə də göz qabağındadır.

- **Qalereyada bizim rəssamların əsərlərindən başqa yaxın-uzaq xaricdən də gözəl sənət nümunələri sərgilənir.**

- Sərgisini təşkil etdiyimiz rəssamlar, əsərlərindən heç olmasa birini «Kukla»ya hədiyyə edirlər. Bu kuklalar ən müxtəlif materiallardan düzəldilir və əsl sənət nümunələridir.

Bilirsiniz, kuklaçı rəssam olmaq çox çətinidir. Bu sənətlə məşğul olmağa qərar verən rəssam həm heykəltəraş, həm rəssam, həm dizayner, həm dərz, həm də zərgər olmalıdır, ən müxtəlif təsviri sənət texnikasını bilməlidir. Burada gördüyünüz nümunələr tamamən əl işidir, eyni sənətkarın əlindən çıxıb. Heç də hər zaman bütün bu qabiliyyətlər bir adamda tapılmaz. Azərbaycanda illər uzunlu müəllif kuklaları Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrının tamaşaları üçün hazırlanıb. Yalnız səksəninci illərdə bir sıra rəssamlar bir sənət əsəri olaraq kukla düzəltməyə başladılar.

- Elə bu gün də onların sayı çox deyil.

- Elmira Abbaslı, Tamilla Qurbanova, Pərviz Hüseynov və İrina Qundorina, bir də son zamanlar gənc rəssam Fərəh Əliyeva. Bu sənətkarların dördü də fərqli üslubda işləyir. Məsələn, Elmira xanım daha çox milli üslubda kuklalar düzəldir, Tamilla xanımın fiqurları sanki fərqli dünyanın sakinləridir, Pərviz və İrina isə konseptual tərzdə işləyirlər...

- Lalə xanım, bəlkə bizdə yüksək səviyyəli kuklaçı rəssamlar ona görə azdır ki, onlar nəyi kimdən öyrənməyin lazım olduğunu bilmirlər, hansısa istiqaməti seçməkdə çətinlik çəkirlər?

- Düzü, biz də bu barədə fikirləşirik. Qalereyada xarici kuklaçı rəssamların ustad dərslərini təşkil etmək planımız var. Üstəlik, mən istədim ki, həmin məşğələlərdə təkcə peşəkar rəssamlar yox, həvəskarlar da iştirak etsin. Kim bilir, bəlkə onların arasından elə istedadlı kuklaçı çıxacaq ki! Ən azından, bəlkə kimsə elə özü üçün yaradıcılıqla məşğul olacaq, özünü ifadə edəcək. Şəxsən mənim də vaxtım olsa, o dərslərdə iştirak edərdəm.

- Maraqlıdır, bəs xaricdə bizim «Kukla» qalereyasını necə görürlər?

- Avropa kuklaçılıq ənənələri artıq hər kəsə bəllidir. Amma bizim kukla sənəti onlara ekzotik təsir bağışlayır. Bizim «Kuk-

la»mız Cənubi Qafqazda

ilk və hələlik yeganə kukla art-qalereyasıdır. Böyük həvəslə bizi müxtəlif sərgilərə, konfranslara dəvət edirlər. Təəssüf ki, hər yerə getmək, bütün sərgilərdə iştirak etmək mümkün olmur. Dəvət etdiyimiz əcnəbi rəssamlar isə təklifimizi məmnuniyyətlə qəbul edirlər.

- Bəs ölkəmizdə necə, «Kukla»-ni tanıyırlarmı?

- Artıq tanıyırlar. Üstəlik tamaşaçının suvenir əhəmiyyətli kuklalardan daha çox, yüksək sənət nümunəsi olan, cəmi bir nüsxə hazırlanmış kuklalara maraq göstərməsi bizi çox sevindirir. Çünki bu, Bakı sənətsevərlərinin zövqündən xəbər verir. Hələ ciddi kolleksiyaları demirəm...

- «Kukla» qalereyasının 2 yaşı münasibətilə görkəmli gürücü rəssamı və heykəltəraşı Tamara Kvesitadzenin fərdi sərgisini açdınız. Bir daha sübut olundu ki, «Kukla» çox məşhur imzalarla da əməkdaşlıq edir.

- Tamara mənim rəfiqəmdir. Üstəlik, o, çox məşğul adamdır. On il idi ki, kukla düzəltmirdi. Son illər yalnız iri layihələr üzərində çalışır. Sağ olsun, mənim «gəlsənə, bizim üçün bir silsilə kukla düzəldəsən, Bakıda sərgini açaq» təklifimlə razılaşdı. Xoşbəxtlikdən, üç ay boş vaxtı var idi, gecə-gündüz çalışıb Bakı sərgisinə hazırlaşdı.

- Biz artıq qalereyaya bizim «Kuklamız» deyər bilirik... Qalereyanın yaxın dövr üçün yaradıcılıq planlarında nələr var?

- Payızda keçiriləcək Beynəlxalq Kukla Biennalesinə hazırlaşırıq. Bəzən hansısa tədbirimiz təsadüfən, gözlənilmədən baş tutur. Əgər bizim yerli kuklaçı rəssamlar yeni işlərini nümayiş etdirmək istəsələr, məmnuniyyətlə onların təqdimatını, sərgisini keçirərik.

“ «Kukla» art qalereyasında qəribə bir ovqat hakimdir. Uzun salon boyu hər tərəfdən sanki bizə nəse demək istəyən fiqurlar düzülüb. Aralarında mehriban baxışlarla səni süzəni də var, ciddi nəzərlərlə düz gözünün içinə baxanı da. Əslində tamaşaçılarla danışan kuklalara qəlbindən hərarət, əllərindən həyat bəxş edən sənətkarların özüdür...

"Kukla" art qalereyası sanki bir teatrdır, eksponatlar isə möhtəşəm bir tamaşada rol alıb replikasını gözləyən personajlar... Onların arasında bir cüt mələk də var: bəyaz və siyah, sanki xeyir təmsali bəmbəyaz mələyin üzündəki «hər şey gözəl olacaq, xeyir həmişə qələbə çalacaq!» ifadəsi qara mələyi əbədi kədərə qərq edib...

İki yaşın tənənəsinə Tamara Kvesitadze töhfəsi...

Hazırda ABŞ-da yaşayan, Tbilisi Texnoloji Universitetinin memarlıq üzrə məzununu, tanınmış rəssam, heykəltəraş Tamara Kvesitadze doxsanıncı illərdə bir neçə il İtaliyada yaşayıb. Venetsiya karnavallarının seyrinə düşən sənətkar ruhu gənc memarı İtaliyada gördüklərinin təsiri altına salıb və o, kuklaçılıq sənəti ilə məşğul olmağa başlayıb.

Əslində Tamaranın əsərlərini tam olaraq kukla hesab etmək onun sənətinə səthi yanaşma olardı. Çünki Tamaranın düzəltdiyi miniatür heykəllər hərəkətliliyi, dinamizmi ilə fərqlənir. Donuqluqdan uzaq olan bu kuklalar sanki öz həyatını yaşayan, tamaşaçı qarşısında hansısa səhnəni canlandıran aktyorlardır.

Kuklaçılıqdan heykəltəraşlığa üz tutan Tamara Kvesitadze hə-

rəkətli, mexaniki, üstəlik, iri həcmli monumental heykəllər düzəltməyə başlayır. Sənətkar öz əsərlərini "dinamik heykəl" adlandırır.

Bakı sərgisində hər kəsin diqqətini daha bir əsər çəkirdi: əlində maska tutmuş kuklanın daxili aləmi açılınca o, maskanı üzünə taxır. Axı insanlar batinini gizlədərkən üzünə maska taxır. Amma bu «qəhrəman» əksinə...

- Niyə də yox?.. Təzad ondadır ki, hər kəsin daxili aləmi o qədər ziddiyyətli ki, o hamıdan gizlənmək, qapanmaq istəyir, çəkinir. Belə yerdə maska köməyə gəlir.

- **Monumental heykəltəraşlıq belə zərif qadın üçün çətin deyil?**

- Haqlısınız, heykəltəraşlıq əsl kişi sənətidir. Yalnız güclü qadınlar bu işə məşğul ola bilirlər. Mən də görkəməmdən zəif, incə görünsəmdə, mənən çox güclüyəm. Düzdür, yoruluram, amma bu iş mənim alın yazımdır.

- **Belə mükəmməl, yüksək sənət nümunələrinin sifarişlə yarandığına inanmaq olmur...**

- Düz tapmısınız. Bakı sərgisi üçün düzəltdiyim kuklalar mənim təxəyyülümün məhsuludur. Üstəlik, onları hazırlamaq zərgər dəqiqliyi tələb edir. Təbii ki, mən peşəkaram.

Sifariş olarsa, yenə də istənilən fiquru düzəldə bilərəm. Amma ilk nümunə yalnız mənim ifadə istəyimin, ilhamımın «sifarişi» ola bilər. Hər gün adamın ağına belə ideyalar gəlir.

Mədəniyyət.AZ

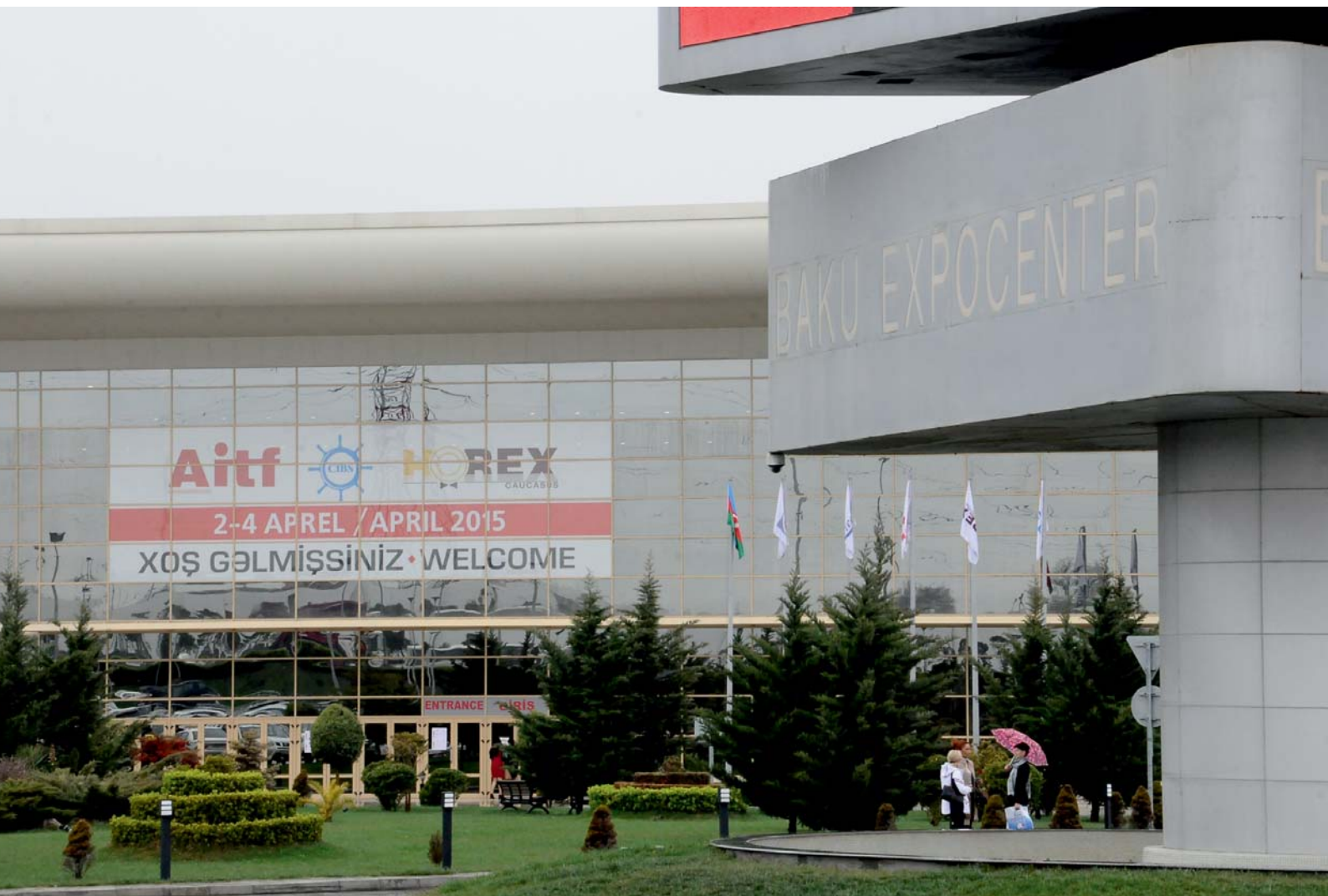

Kiçik bir ştrix Tamara Kvesitadzenin adını müasir azərbaycanlıya daha da doğmalaşdırır:

2011-ci ildə Qurban Səidin məşhur romanının baş qəhrəmanlarının şərəfinə Batumidə ucaldılan «Əli və Nino» monumentinin müəllifi Tamara Kvesitadzedir! Onun "Kukla" ART QALEREYAsının Bakda Milli İncəsənət Müzeyində açdığı ilk sərgisində 7 metrlik iki polad fiqurun maketi də nümayiş etdirildi.

AİTF - Turizm sənayemizin inkişaf göstəricisi

“

«AİTF» sərgisi hər il Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin fəal dəstəyi ilə keçirilir. Eyni zamanda Birləşmiş Millətlərin Ümumdünya Turizm Təşkilatı (DTT), Azərbaycan Turizm Assosiasiyası (AZTA) və Beynəlxalq Turizm Sərgiləri Assosiasiyası (İTTFA) tərəfindən də dəstəklənir. Sərginin təşkilatçıları isə «İteca Caspian LLC» və onun Böyük Britaniyalı tərəfdaşı «İTE Group plc» şirkətləridir.

«AİTF» sərgisi ənənəvi olaraq 3 gün davam edir və bu müddətdə turizm sahəsi üzrə danışıqların aparılması, görüşlərin keçirilməsi, eləcə də fikir və təkliflərin mübadiləsi üçün mərkəzi meydançaya çevrilir. Təkcə onu demək kifayətdir ki, bu il dünyanın 42 ölkəsindən 371 şirkət sərgi çərçivəsində 80-dək turizm istiqamətini təqdim etdi. Onların arasında turoperatorlar, milli turizm təşkilatları, hotel şəbəkələri, sanatoriyalar, pansionatlar, müalicəvi-sağlamlaşdırıcı və spa proseduraları mərkəzləri, idman və ekoloji turizm obyektləri vardı. «AİTF-2015»də ilk dəfə olaraq İslam hotelləri də təqdim olundu. Sərgidə 18 ölkə öz milli stendi ilə iştirak etdi və onların arasında Azərbaycanın yaxın qonşuları Türkiyə, İran və Gürcüstan, habelə Argentina, Bolqarıstan, Dominikan Respublikası, Hindistan, İran, Malaziya, Mərakeş, BƏƏ, Sloveniya və Tailand vardı. Bu il Maldiv adaları ilk dəfə öz milli stendi ilə çıxış etdi.

Bundan əlavə, «AİTF» sərgisində «Tibbi turizm» istiqamətini təqdim edən iştirakçıların da sayı getdikcə artır.

Bu ilki sərgidə Azərbaycanla yanaşı, Almaniya, İran, Sloveniya, Litva, Macarıstan, Çexiya, Türkiyə, Yunanıstanın özəl və dövlət klinikaları, tibbi mərkəzləri öz xidmətlərini təqdim edirdi. Onu da qeyd etmək yerinə düşər ki, son illərdə «AİTF» sərgisi Azərbaycan vətəndaşları arasında populyar kurort zonalarında daşınmaz əmlakla dair getdikcə artan tələbatı əks etdirən «Xaricdə daşınmaz əmlak» sektorunu da fəal surətdə inkişaf etdirir. Bu səbəbdən «AİTF-2015»də Türkiyə, Bolqarıstan, Böyük Britaniya, BƏƏ və Çexiyada daşınmaz əmlak agentləri kimi xidmət göstərən şirkətlər iştirak etdi.

Bu ilki «AİTF» sərgisinin ən mühüm yeniliklərindən biri də

təşkilatçıların yeni xidmət növünə - «B2B» görüşlərin əvvəlcədən təyin edilməsi proqramına start verməsi ilə bağlı idi. Bu proqramın tətbiqi ilə turoperatorlar, turizm agentlikləri və hava yollarının nümayəndələri, eləcə də hotel şəbəkələri, xaricdə daşınmaz əmlakla məşğul olan agentliklər və tibbi klinikalar sərgi iştirakçıları ilə əvvəlcədən görüş təyin etmək imkanı qazandılar.

Artıq 5 ildir «AİTF» sərgisində Azərbaycanın regionları öz imkanlarını təqdim edir

Bu, yay turizm mövsümü zamanı azərbaycanlı və eyni zamanda xarici turistlərə ölkəmizin hansı bölgələrində istirahət edə biləcəklərini müəyyənləşdirmək imkanı vermək, Azərbaycanın regionlarını və bölgələrimizin turizm potensialını tanımaq məqsədilə reallaşdırılır.

Göründüyü kimi, «AİTF» sərgisinin həm iştirakçıların sayı getdikcə artır, həm də ölkələrin coğrafiyası ildən-ilə genişlənir. Müqayisə aparsaq görürük ki, 2001-ci ildən indiyə qədər bu is-

tiqamətdə təxminən 10 dəfə artım var. Bu isə onu göstərir ki, sözügedən sərgi artıq regionun lider sərgisinə çevrilib.

Sərgilər Azərbaycanın turizm potensialının təbliğində ən yaxşı vasitədir

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin İnformasiya və ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsinin müdiri Vüqar Şixəmmədov:

«Son illər sərgilər daha çox turizm peşəkarlarının görüş yeridir. Əvvəllər sərgilərə əhalinin gəlişi daha çox müşahidə olunurdusa, son bir neçə ildə təşkilatçılar sərgiləri daha çox peşəkarların görüşü formatında qurur. 5 gün keçən sərginin ilk 4 günündə peşəkarlar görüşür, bir gün isə sərgi ziyarətçilər üçün açıq olur. Bu tendensiya bütün beynəlxalq sərgilər üçün keçərlidir.

«AİTF-2015»də diqqəti cəlb edən məqam isə Qarabağla bağlı ayrıca lövhənin quraşdırılması idi. Lövhədə 4 rayonun – Bərdə, Tərtər, Ağcabədi və Şuşanın turizm imkanları, o cümlədən sənətkarların əl işləri, milli musiqi alətləri nümayiş olunur, eyni zamanda yay mövsümündən reallaşdırılmasına başlanacaq «Beş dövrün paytaxtı» adlı Qarabağ turu haqqında ziyarətçilərə və iştirakçılara məlumatlar təqdim edilirdi.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi il ərzində 20-yə yaxın beynəlxalq turizm sərgisində iştirak edir. Bu tədbirlərdə Azərbaycan çox uğurla təmsil olunur. Stabil olaraq iştirak etdiyimiz sərgilərlə yanaşı yeni qatıldığımız sərgilər də var. 2013-cü ildə Azərbaycan dünyanın ən böyük sərgilərindən biri olan «İTB-Berlin»in, bu ilin mart ayında Moskvada keçirilən «Conde Nast Traveller» dəbdəbəli səyahət yarmarkasının rəsmi tərəfdaşı oldu. Belə misalların sayını artırmaq da olar.

Sərgilərin köməyi ilə də turizm müəssisəsinin bütün problemlərini həll etmək mümkün deyil, lakin onlar marketing əlaqələrinin əvəzəlməz vasitələri olduğundan müəssisələr bu tədbirə əhəmiyyət verməyə bilməz. Sərginin stendi müəssisənin simasıdır. Buna görə də turizm obyektinin sərgidə qazandığı uğur bilavasitə stendin yaxşı və uğurlu tərtibatından asılıdır. Bəzən turizm obyektinin rəhbəri qəzet və jurnallarda verilən elanlara məsuliyyətlə yanaşsa da, müəssisənin sərgidəki stendinin necə görünməsi ilə maraqlanmır. Amma məlumdur ki, potensial müştəri üçün firmanın stendini görmək mühüm hadisə ola bilər.

Bu baxımdan 2001-ci ildən Azərbaycanda keçirilməyə başlayan və gələn il on beş illiyini qeyd edəcəyimiz «AİTF» Beynəlxalq turizm və səyahətlər sərgisinin turizm sektoru və ölkə vətəndaşları üçün xüsusi əhəmiyyət daşıdığını qeyd etmək olar.

2001-ci ildə Azərbaycan cəmi 3 sərgidə iştirak etmişdi. İldən-ildə sərgilərdə iştirakımızın forması da dəyişir. Əvvəl sadəcə bir stendlə, Azərbaycanın pavilyonu ilə məhdudlaşırıqsa, artıq sərgi çərçivəsində silsilə tədbirlər həyata keçirilir. Azərbaycanın turizm şirkətləri və mehmanxanalarının nümayəndələri gətirdiyimiz ölkədə həmkarları ilə workshop – qrup təlimləri keçirir, turizm peşəkarları üçün Azərbaycanın qəbulları olur. Sərgidə Azərbaycanın mədəniyyəti də təbliğ olunur. Müxtəlif rəqs ansambları çıxış edir. Bundan əlavə, stendlərimizdə Azərbaycanın

milli şirniyyatları təqdim olunur. Müşahidələrimiz də göstərir ki, iştirak etdiyimiz sərgilərdə respublikamızı təmsil edən pavilyon rəngarəngliyi, müasirliyi, daha geniş tərkibdə iştirakı, turistlərin cəlb olunması üçün hazırlanan reklam-çap məhsullarının sayı və çeşidi baxımından fərqlənir. Artıq Azərbaycanın adı dünyanın aparıcı ölkələri ilə yanaşı çəkilir. Bu sərgilərdə iştirakımızın ən mühüm məqsədi də Azərbaycana gələn turistlərin sayını artırmaqdır.

14 ildir mütəmadi olaraq Bakıda təşkil edilən «AİTF» sərgisinin iştirakçılarının sayı dayanmadan indeksləşir. Sərginin

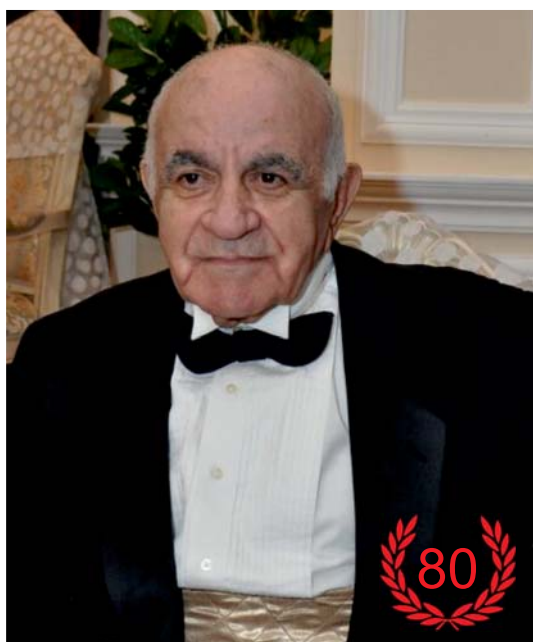
əhatə dairəsi də genişlənir. 9 ildir «AİTF»lə paralel olaraq, Qafqaz Beynəlxalq Mehmanxana, restoran və supermarketlər üçün Avadanlıq və Ləvazimatlar və son 2 ildə Xəzər Beynəlxalq Kater və Yaxtalar sərgiləri keçirilir. Bundan başqa, 5 ildir sərgi ekspozisiyasında Azərbaycanın regionları da təmsil olunur. Çox maraqlıdır ki, ilk iki ildə bunu Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi həyata keçirirdisə, indi regionlar artıq öz hesablarına iştirak edirlər. Bu isə ölkədə fəaliyyət göstərən turizm obyektlərində menecment düşüncəsinin kökündən dəyişdiyini göstərir. Hesab edirəm ki, sərgilərdə iştirakın bir uğuru da budur».

Kinomuzun mogikanı

Muxtar Maniyev...

Respublikanın Xalq artisti, kinoaktyor Muxtar Maniyevin çəkildiyi "Nəsimi", "O qızı tapın", "Birisi gün gecə yarı", "Canlara dəyən oğlan", "İnsan məskən salır", "Axırı yaxşılığa doğru", "Gümüş furqon", "Qorxma, mən sənənləyəm", "Rəqiblər"... filmlərə dönə-dönə baxmışıq. Yaratdığı rəngarəng, maraqlı və yaddaqalan obrazlar ona hələ gəncliyindən böyük şöhrət gətirib. Təbiətin bəxş etdiyi yüksək insani keyfiyyətləri, fitri istedadı, gözəl nitq mədəniyyəti, zəhmətkeşliyi və peşəkarlığı onun özünü də, yüksək ilhamla oynadığı rolları da bizə sevirib. Onunla bağlı bilmədiklərimiz də az deyil...

- Eşitdiyimizə görə kinoya təsadüfən gəlmisiniz?

- Təsadüfən deyəndə ki, uşaqlıqda aktyorluğa həvəsim olmayıb. Bu maraq məndə sonralar yaranıb. Ona görə də Neft-Kimya İnstitutunu bitirib mühəndis diplomu alandan sonra tərəddüd etmədən sənədlərimi Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutuna verdim...

- İdmanın müxtəlif növləri ilə məşğul olmuşam: atçapma, üzgüçülük, boks... Bu, sənətimdə həmişə qolumdan tutub. 150-dən artıq filmə çəkilmişəm. Hündürdən atıldığım, üzdüyüm, at çapdığım, qaçdığım... səhnələr çox olub. Dublyorum-filanım da olmayıb.

Kinoda işim "Onu bağışlamaq olarmı?" filmi ilə başladı. Çox keçmədi ki, "Koroğlu" filminə çəkildim. O vaxt birinci kursda oxuyurdum. Rəhmətlik Hüseyn Seyidzadə bu filmə aktyor axtarmaq üçün institutumıza gəlmişdi. Xoşbəxtlikdən elə ilk baxışdan məni gözü tutdu və dəmirçi oğlu Polad roluna çəkdi...

Tənqidçilər zənnlərində yanılmamışdılar. Sonrakı illərdə Muxtar müəllim bir-birinin ardınca "İnsan məskən salır", "O qızı tapın", "Bizim Cəbiş müəllim" və s. filmlərdə yaratdığı rəngarəng obrazlarla özünü dönə-dönə təsdiq etdi.

- Muxtar müəllim, deyirlər kitab da yazırsınız?

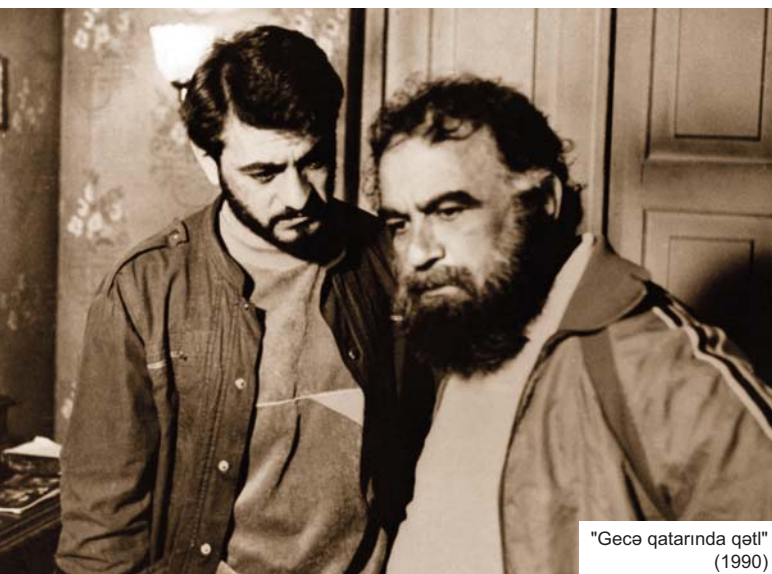
- Hə, çoxdan başlamışam. Şərti adı belədir: "Lətifə və onu danışmaq qaydası". Özümün çıxardığım qənaətlərdir. Orada müəllimlərimin, qolumdan tutanların, xarakterinə vurulduğum insanların - Adil İsgəndərov, Həsən Seyidbəyli haqqında söz salmışam.

Görün kitabın başlanğıcı necədir: Yazıram ki, ailəmiz böyük olub: on qardaş, iki bacı. Mən dünyaya iki bacıdan sonra gəlmişəm üçün atam sevindiyindən ilk dəfə əməlli-başlı içib və yığılıb. Başları ona qarışdığından məni neçə gün unudublar. Yedizdirən olmayıb və 5 gün yükün üstə qalıb - ölməmişəm. Martın 29-da anadan olsam da, bütün sənədlərdə aprelin 4-ü yazılıb. Babam mənə öz adını verib. Beləliklə, mən, necə deyərlər, atamın atası olmuşam. Odur ki, ailədə hamı mənə "baba" deyib. Hörmətlə, qayğı ilə, o kişini yada sala-sala əzizləyiblər. Yaxşı hafizəm olub. 4 yaşında mən ilk dəfə "Koroğlu"nun premyerasına getmişəm və elə bir dəfə eşitməklə ariyanı əzbər oxumuşam:

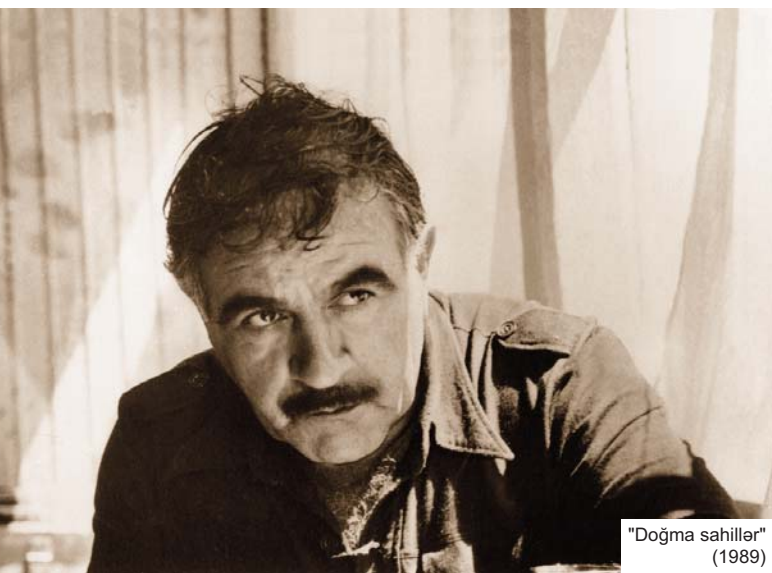
*Çünki oldun dəyirmançı,
Çağır gəlsin dan, Koroğlu!*

Bir məclis, qonaqlıq, ziyafət olanda məni oxudublar.

- Muxtar müəllim, çəkildiyiniz filmlər sərhədlər keçib, ölkələr gəzib, bəs özünüz necə?

"Gecə qatarında qət!"
(1990)

"Doğma sahillər"
(1989)

Muxtar müəllimin çevikliyinə söz yoxdur, amma heç vaxt dalaşqan olmayıb. Humanist adamdır, kiməsə əzab-əziyyət verməyi xoşlamır. Uşaqlarını da o ruhda böyüdü. Boksçu olub, 116 görüş keçirib. Bunun yalnız 4-nü uduzub. 112 görüşü isə qələbəylə başa vurub. Bu görüşlərin heç birini nokautla udmayıb. Niyə? Çünki rəqibinə güclü zərbə vurmağa qıymayıb.

"Bizim Cəbiş müəllim"
(1969)

"İnsan məskan salır"
(1967)

- Mən gəncliyimdə dünyanın çox yerində olmuşam. Elə olub ki, bir ildə üç ölkəni gəzmışəm. Məsələn, Hindistanın neçə-neçə şəhərlərini görmüşəm. İndi daha cavanların növbəsidir.

- Sənətdən nə gözləyirdiniz, nə gördünüz?

- Etiraf edirəm ki, heç vaxt özümü məhdudlaşdırmamışam. "Filan rolda oynaya bilərəm, o birində yox," - deməmişəm. Hansı rolu təklif ediblərsə, oynamışam. Necə oynamışam? Bax, bunu siz deməlisiniz.

O qədər oynamaq istədiyim, amma mənə qismət olmayan rollar olub ki... Hər rolun konkret ifaçısı olur. Görünür, rejissorlar daha doğru qərar qəbul edirlər. Axı ürək istəməklə deyil. Gərək öhdəsindən elə gələsən ki, o rola öz möhürünü vurasan.

Rəhmətlik Adil İsgəndərov çox danışmazdı. Bir kəlməsindən aktyor bilərdi ki, nə demək istəyir. Və yaxud Həsən Seyidbəyli filmə başlamazdan üç ay əvvəl məşq edərdi. Sonra çəkiliş başla-yardı. Meydançada heç kim ağzını açıb bir söz deməzdi. Aktyorlar növbə ilə çıxıb öz rolunu oynayırdı. Qıraqdən baxan da düşünürdü ki, bu rejissorluq nə asan işdir.

Aktyor gərək özünə qarşı hörmət, ehtiram, məhəbbət hiss etsin. Sənətkarın qəlbi uşaq kimi kövrək olur, onu qırmaq olmaz...

Etiraf edirəm ki, taleyimdən çox razıyam. 157 filmə çəkilmişəm, dövlət mənə Xalq artisti adını verib, ev bağışlayıb, Prezident təqaüdü alıram. Daha nə lazımdır ki?!

Yaşar Vəliyev

Rejissor

Tofiq İsmayılov...

O rejissor ki... kino və televiziya da bir insan ömrünə güclə sığacaq sayda işlər görür. O rejissor ki, həm film çəkir, həm də kitab yazır. O rejissor ki, ali məktəbdə pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olaraq sənətin sirlərini gələcək nəsillərə öyrədir. O rejissor ki, Azərbaycan incəsənətinin unudulmaz adları, sənət zirvələri Müslüm Maqomayev, Tofiq Quliyev, Əminə Dilbazi, Xəyyam Mirzəzadə və digərləri haqqında portret filmlərində sənətkarların yaradıcılığı və şəxsiyyəti haqqında bildiklərinin gənc nəsle ötürülməsi üçün var qüvvəsini əsirgəmir.

İstanbulda neçə illik fəaliyyəti boyu Tofiq İsmayılov həyatını Memar Sinan Universitetində yalnız tələbə yetişdirməyə deyil, həm də bütün türk dünyası sənətinə, türk xalqlarının qarşılıqlı mədəni əlaqələrinin genişlənməsinə, Azərbaycanın Türkiyədə daha geniş tanınmasına həsr etdi. Onun Türk dünyasına daha bir səmərəli, layiqli töhfəsi isə yazdığı üçcildlik "Türk cümhuriyyətlərinin kino tarixi" oldu. Tofiq İsmayılov

təkbaşına Türk dünyasının mükəmməl kino salnaməsini yaratdı.

Onun filmlərini seyr edərkən, kitablarını və elmi məqalələrini oxuyarkən, nitqini dinləyərkən bir sənətkarın yaradıcılıq yolunu izləməkdən əlavə, həm də kübarlıq dərsi alırsan.

"Şəhərimin daşları", "Gilas ağacı", "Məhəllənin oğlanları", "Mən mahnı bəstələyirəm", "Çarvadarların izi ilə", "Musiqi müəllimi", "Yaz günlərini xəzan yaradır", "Sürəyya", "Babalarımızın torpağı"... Ümumilikdə 30-dan artıq ekran əsərlərinin rejissoru, Xalq artisti, professor, Əməkdar İncəsənət xadimi Tofiq İsmayılov hazırda Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində dərs deyir.

- Tofiq müəllim, ötən il unudulmaz Müslüm Maqomayevə həsr etdiyiniz növbəti filmin təqdimatı keçirildi. Bildiyimiz qədər, bu film bir neçə hissədən ibarət olmalı idi...

- Bu film əvvəlcə bir seriyalı düşünülmüşdü. Amma işlədikcə gördüm ki, məzmun bir filmə sığmır. Ona görə də üç novella hazırladıq. Müəyyən səbəblərdən həmin film hələ bütövlükdə nümayiş olunmayıb. İnşallah, yaxın vaxtlarda tamaşaçıların 2-ci və 3-cü novellaları da görmək imkanı olacaq.

- Yaradıcılığınıza nəzər yetirəndə fərqliliklərlə dolu bir sənət bioqrafiyası ilə qarşılaşırsınız. Kino, yazıçılıq və s. İlk addımlarınızı isə aktyor kimi atmısınız...

- Bilirsinizmi, demək olar ki, yarım əsr bundan əvvəl çəkdiyim Müslüm Maqomayev haqqında filmim mənim yaradıcılığım da janr rəngarəngliyinin başlanğıcı oldu. Ona qədər ilk diplom işimi - "Ananın çırağı" adlı bədii filmi çəkmişdim. Sonralar film-portret, film-konsert, sənədli filmlər çəkməyə başladım. "Abşeron" romanı əsasında çəkdiyim üçseriyalı "Vulkana doğru" filmi isə ümumiyyətlə seriallarımızın pioneri adlandırmaq olar. Bir filmə üç janr yaranır və hərəsinin də özünəməxsus tərəfləri var. Bəli, mən aktyor idim. Nə üçün rejissorluğu seçdim? Ona görə yox ki, həmin illərdə rejissorluq dəbdə idi. Sadəcə tale belə gətirdi. Bir mövzuya da toxunmaq istərdim. Müasir dövrdə hər kəs film çəkir. İstər kino sahəsi üzrə təhsili olsun, istər olmasın.

Prodüser rejissoru tapır, yaxud əksinə. Çünki, bunlar-sız film yoxdur.

Bizim dövrdə vəziyyət tamam başqa idi. Dövlət maliyyəni verir və bütün xərcləri ödəyirdi. Təbii ki, buna görə də filmlərin janrında rəngarənglik vardı. Mən də özümə uyğun olan janrlarda işləməyə başladım. Aktyor çalışdığım zamanlarda Gənc Tamaşaçılar Teatrının səhnəsindən uşaqlara tamaşa göstərərək, onlarla rahat ünsiyyət qurmağı bacardığıma görə uşaq filmləri çəkmək həm ürəyimcə idi, həm də sanki boyuma biçilmişdi. Amma mən faciə də, komediya da çəkmişəm... Adətən çoxları sənədli filmdən bədii filmə gəlir. Məndə isə əksinə oldu. İlk portret-filmim populyarlaşdı və bundan sonra mən bu janr üzrə işlərimi davam etdirdim. Təəssüflər olsun ki, bir çox sənətkarlarımız haqqında hələ də belə ekran əsərləri ərsəyə gəlməyib.

- Hazırda hansı film üzərində işləyirsiniz?

- İki böyük sənətkar: Xalq artistləri Fidan və Xuraman Qasımova bacıları haqqında film üzərində işləyirəm. Düzdür, bu iş çətinidir. Bir filmə iki portret yaratmaq kifayət qədər ağır və məsuliyyətlidir. Bundan başqa, dahi bəstəkarımız Arif Məlikov haqqında filmi hazırlayırıq. Mənə belə gəlir ki, bu insanlar haqqında portret-filmləri təkcə mən yaratmamalıyam. Yeni nəsilə bu janra maraq yaratmaq lazımdır.

- Bəs niyə görə gənc rejissorlar bu sahəyə, portret janrında filmlərə maraq göstərmirlər?

- Elə ki, istədiyin sənətə yiyələnəməyib məcburən başqasını seçirsən, o zaman da nəticə belə olur. Tələbəyə əmr edib, "sən mütləq bu yolu seçməlisən" demək olmur. O, özü öz yolunu seçməlidir. Mən dərs zamanı bütün biliklərimi, tələbələrimlə səxavətlə bölüşürəm. Onu da deyim ki, rejissor 1001 sənətin bilicisi olmalıdır, buna görə isə çoxlu kitab oxumalı, mütləq ölkəsinin tarixi, etnoqrafiyası, incəsənəti və digər sahələri haqqında bilməlidir, hökmən mütaliə etməlidir. Rejissor geniş təxəyyülə malik olmalıdır. Elə tələbələrimiz var ki, kinorejissor olmaq arzusu ilə ali məktəbə daxil olub, amma kinoteara ilk dəfə bu yaxınlarda gedib...

- Telefonunuza yaman çox zəng gəlir, deyəsən təkidlə hərsə çağırırlar?

- Bu günlərdə yerli kanallardan biri Moskvadakı bir filmimi

"İntizar"
(1970)

Bu gün kassa filmləri, bir də dövlətin ayırdığı vəsaitlə çəkilən filmlər var. Bilet alınarsa, tamaşaçı gəlirsə, deməli yeni bir film də yaranır. Dövlət ildə uzağı 5-10 filmə vəsait ayıra bilər. Sevindirici haldır ki, bu gün hər iki sahədə irəliləyiş var. Hər bir gənc azərbaycanlı rejissor güclü və ya zəif film çəkə-çəkə öyrənəcək, peşəkar operator və aktyor qıtlığı olsa da, əvvəl-axır bunlar da yetişəcəklər. Gənc-lərdən kimi dindirirsən, "mən yalnız festi-val filmi çəkirəm", - deyir. Bu düzgün yanaşma deyil. Doğrudanmı, bu gənclər o qədər özündən razıdır ki, öz işlərini belə tezliklə peşəkar auditoriyaya, münisiflərə göstərməkdən çəkinirlər?

"Süreyya"
(1987)

Bakiyə gətirib. Bu film "Xüsusi vəzifə" adlanır. Bir aydan sonra filmin dublyajı bitəcək və tamaşaçılara təqdim ediləcək. Filmə unudulmaz Tofiq Quliyevin əsrarəngiz musiqisi səslənir. Gözəl aktyor heyəti toplanıb: Səməndər Rzayev, Hamlet Xanızadə, Siyavuş Aslan, Sofa Bəşirzadə, Məmmədza Şeyxzamanov və digər korifeylər çəkilib.

- Türkiyə ilə əlaqələrinizi davam etdirirsinizmi?

- Əlbəttə! Orada yarımçıq qoyub gəldiyim işlər var, onları tamamlayıram. Tez-tez ustad dərslərinə dəvət edirlər, müxtəlif tədbirlər, layihələr olur. Ən böyük arzum türk dünyasının bir olması, vahid olmasıdır. Ortaq mədəniyyətimizi qorumağı bacarmalıyıq.

- O zaman hamımıza uğur olsun ...

Lalə Azəri

“ Mikayıl Rəfilinin Azərbaycan ədəbiyyatının ictimai, ədəbi, mədəni fikir tariximizin formalaşmasında, ədəbiyyatşünaslığının inkişafında, ədəbiyyat tarixinin araşdırılmasında misilsiz xidmətləri olub...

Azad ruhlu şair...

Mikayıl Rəfilin, Süleyman Rəhimov, Səməd Vurğun, Abdulla Şaiq, Məmməd Rahim və başqaları

Cəmi 53 illik ömür yaşayan görkəmli alim, cəfəkeş insan müxtəlif məsul vəzifələrdə çalışıb. “Maarif və mədəniyyət” jurnalı redaksiyasında işləyib. 1927-ci ildə Moskva Dövlət Universitetində təhsil alıb, bu dövrdə Kremldə qanunların Azərbaycan mətnlərinin redaktoru olub.

1929-cu ildə Moskva I Ümumittifaq proletar yazıçıların qurultayına nümayəndə seçilib. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda rus ədəbiyyatı kafedrasında müəllim, sonra dosent (1930-1935), həmin vaxtda “Bakinski raboçi” qəzeti redaksiyasında mədəniyyət şöbəsinin müdir müavini vəzifəsində çalışıb.

1935-1936-cı illərdə SSRİ EA-nın (Leninqrad) aspiranturasında təhsil alıb, “Azərbaycan ədəbiyyatının rus mədəniyyəti ilə əlaqələri haqqında” mövzusunda dissertasiya müdafiə edib. 1938-ci ildən Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunda və Azərbaycan Dövlət Universitetində professor kimi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kursundan dərs deyib.

Nizami Gəncəvi, Füzuli, Xaqani, Vəqif, Mirzə Şəfi Vazeh, M.F.Axundzadə, Nəcəf bəy Vəzirov, Abbasqulu ağa Bakıxanov və başqa ədiblərimiz haqqında tədqiqatlar aparıb.

Ədəbiyyatşünas alim “Sərbəst şeir haqqında ilk söz”, “Mədəni ədəbiyyat yolunda”, “Ədəbi irsə diqqət”, “Nizami Gəncəvi”, “M.F.Axundov və siyasi-fəlsəfi görüşləri”, “Azərbaycan xalqının ədəbi keçmişini öyrənək”, “Zülmət içində bir nur” və başqa kitablarında ədəbiyyatda mövcud olan müxtəlif problemlərin həlli yollarını göstərib.

O dövrün totalitar rejimində azad ruhlu bir şairə yer yox idi. Onu gah “mülkədar oğlu”, “sovet yazıçıları sırasına soxulan adam”, gah “ictimai mənsubiyyətə yabançı” adlandırıdılar. Mikayıl Rəfilin nəzarətə boyun əymədi, yaradıcılığını ədəbiyyatşünaslığa, tərcüməyə yönəltdi.

O, “Gülən adam”, “Səfillər”, “Madam Bovari” kimi dünya ədəbiyyatı şedevrlərinin əsərlərini dilimizə çevirməklə Azərbaycan tərcümə sənətinə də mühüm töhfələr bəxş etdi.

Həyatı keşməkeşli olan alimə qarşı ölümündən sonra da haqsızlıq edildi. Professor Rəfilinin dəfni 50-ci illərin ən izdihamlı dəfnlərindən idi. Cənazəsi dərs dediyi institutun akt zalında qoyuldu. Onunla son vidaya gələnlər Fəxri Xiyabanın önündə dayansalar da, məlum oldu ki, yuxarıdan gələn göstəriş öz işini görüb. Nəticədə böyük insan seli Botanika bağının qarşısında yerləşən qəbiristanlığa yönəldi. Rəfilin orada, doğmalarının yanında torpağa tapşırıldı.

Ədəbiyyatda əbədi sözü və izi qalan Mikayıl Rəfilinin xatirəsi xalqımızın yaddaşında həmişə yaşayacaq...

“ Azərbaycan teatr və kino sənətinin korifeylərindən danışarkən Rza Təhmasibi xatırlamamaq olmaz...

Kinorejissor, aktyor, pedaqoq...

Onun istər genişmiqyaslı rejissorluq, istərsə də aktyorluq fəaliyyəti bütöv bir əsrin sənət tarixinin təkrarsız səhifələrini təşkil edir. Teatr tariximizdə elə bir klassik əsər tapılmaz ki, Rza Təhmasib aktyor və ya rejissor kimi ona qatılmamış olsun. Aktyorun ömür yolu teatr və kinomuzun inkişafına xidmətdə keçib. Aktyor kimi yaratdığı İskəndər (“Ölülər”), İblis və Arif (“İblis”), Şeyx Sənan (“Şeyx Sənan”), Qacar (“Ağa Məhəmməd Şah Qacar”), Süleyman (“Həyat”), Köşkün (“Lyubov Yarovaya”), Karl Moor (“Qaçaqqlar”) obrazları bu xidmətin ən bariz sübutları olub.

Rza Təhmasib Cəfər Cabbarlı yaradıcılığına hörmətlə yanaşmış, yazıçının yaratdığı Aydın, Elxan, Balaş, Hacı Əhməd, İmamyar kimi personajlarını səhnədə xüsusi şövlə canlandırır.

Rejissor kimi ilk işi Cəlil Məmmədquluzadənin “Ölülər” əsəri olub. Sonralar o, “Şeyx Sənan”(1931), “Sevil” (1934), “Özgə uşağı”(1936), “Madrid” (1938), “Vəfa”(1943), “Hacı Qara” (1958) əsərlərini uğurla tamaşağa qoyub.

O, Azərbaycan kinosunun yenicə yaranmağa başladığı dövrdə sənətə gəlmişdi.

Bu, kinomuzun elə bir dövrü idi ki, teatr xadimlərinin, rejissorların, aktyorların birgə səmərəli əməyi olmadan nəyəsə nail olmaq mümkün deyildi. Böyük sənətkar 1937-ci ildə Ümumittifaq Kinematoqrafiya İnstitutunun rejissorluq fakültəsini bitirib, həmin ildə də Bakı studiyasında “Ordenli Azərbaycan” sənədli filminin çəkilişlərini həyata keçirib. 1941-1943-cü ildə tamamladığı “Səbuhi” filmi onun bədii kino sahəsində ilk rejissor işi idi.

Rza Təhmasibin 1945-ci ildə kinorejissor Nikolay Leşsenko ilə birgə çəkdiyi “Arşın mal alan” kinokomediyası milli kinomuzun ən layiqli, dünya miqyasında tanınan nümunələrindəndir. Filmin uğurlu taleyinin sirri rejissorun güclü aktyor ansamblı yarada bilməsində, Leyla Bədərbəyli, Rəşid Behbudov, Lütəli Abdullayev, Münəvər Kələntərli, İsmayıl Əfəndiyev, Mirzağa Əliyev və digər korifeyləri bir araya gətirməsində idi.

Rza Təhmasib “Bakının işıqları”, “Mahnı belə yara-

nır” filmlərinə də quruluş verdi. Rejissorun ilk sərbəst işi isə “Onu bağışlamaq olarmı?” filmi oldu. Filmin ssenarisini rejissorun qardaşı, görkəmli ədəbiyyatşünas Məmmədhusəyn Təhmasib yazdı.

Rza Təhmasib kinoda aktyor kimi də yaddaqalan rollar yaradıb. Onun “Qanun naminə” filmindəki Qaloş əsil klassikadır. Xalq artisti ömrünün son illərində pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olub, Azərbaycanda yeni rejissor və aktyor nəslinin yetişməsinə misilsiz xidmətlər göstərmişdir.

“ Qırx il səhnədə
yorulmaq bilmədən
çalışan bu gözəl
sənətkarın yaratdığı
irs hər bir aktyor
nəslə üçün böyük
məktəbdir

MİLLİ GÜLÜŞÜMÜZÜN TACI

“ Nəşibə Zeynalova:

Mən özümü dünyanın ən
xoşbəxt qadını hesab edi-
rəm, çünki mənim Azər-
baycan dolusu oğlum və
qızım var”

“Bizə gülüş lazımdır. Lakin mənalı gülüş, tamaşaçını riqqətə
gətirən, düşündürən gülüş! İnsanları cəmiyyətimizin qarşısında
duran şərəfli vəzifələrin yerinə yetirilməsinə ruhlandırان, səfər-
bərliyə alan gülüş. İnkişafımıza mane olan, çatışmazlıqları qam-
çılayan gülüş...”

Bu sözlər Azərbaycan gülüşünün milli brendi Xalq artisti
Nəşibə Zeynalovaya məxsusdur.

Nəşibə xanımı digər həmkarlarından fərqləndirən ən böyük
cəhət bəlkə də bütün rollarına eyni dərəcədə ciddiyyət və qayğı
ilə yanaşması idi. Rollarının həcmindən və xarakterindən asılı ol-
mayaraq, təbiilik və aktyor ustalığı aktrisada elə güclü harmoniya
təşkil edib ki, tamaşaçı özünü sanki hadisələrin mərkəzində hiss
edir, baş verənlərin iştirakçısı olurdu.

Nəşibə xanımın həm teatr, həm də kinoda
yaratdığı Xanpəri (“Dərviş Məstəli şah”), Nargilə
(“Gözün aydın”), Kəblə Fatma (“Hacı Kərimin Aya
səyahəti”), Cənnət xala (“Qaynana”), Qızbacı
(“Hicran”), Nazxanım (“Nazxanım naz eyləyir”),
Fatmanisə (“Ögey ana”), Telli (“Böyük dayaq”), Zü-
leyxa (“Ulduz”), Gülsüm (“Molla Fətəlinin sərgü-
zəşti”), Əsli xala (“Bəyin oğurlanması”) rolları öz
canlılığı, koloriti, orijinallığı ilə əsl xəlqi, eyni za-
manda bəşəri obrazlar sisteminə daxil olub.

*Vaxtsız ölsəm,
Çox yaşadı deyin.
Vaxtsız öldü deyin
qoca ölsəm.
Bir il yatıb ölsəm,
Qəflətən öldü deyin.
Uzun sürən xəstəlikdən
sonra öldü deyin,-
qəflətən ölsəm...*

Şair Vaqif Səmədoğlu
bu misraları sanki
Ceyhun Mirzəyevə həsr edib

“Kino mənim taleyimdir”

“

Bir yaşında oğlan uşağının dil açar-açmaz poetik parçaları söyləmək bacarığını görən kino işçiləri onu ayrı-ayrı filmlərin çəkilişlərinə aparırdı. Bu da Ceyhunun həyat yolunu müəyyən etdi. Nə qədər paradoksal olsa da, həyatı da “Ögey ana” filmindəki İsmayıl bənzəyən Ceyhunun 3 yaşında atasını itirməsi, 12 yaşında ikən çəkildiyi bu filmdə qazandığı uğurun bəlkə də başlanğıcı oldu. Uşaq yaşlarından böyüklərə xas qayğı yükünün altına girməsi onu vaxtından əvvəl böyütdü, yetkinləşdirdi, bir xarakter kimi formalaşdırdı. Yəqin buna görədir ki, tanıyanların xatirində Ceyhun Mirzəyev qayğıkeş, qədərbilən, insanları dəyərləndirən, ailəcanlı, dostcanlı, sənətinə sonsuz məhəbbət bəsləyən, ən əsası isə əsl vətənpərvər idi...

Əsli-kökü Qarabağdan olan Ceyhun Mirzəyevə müharibənin ağrıları, qaçqınların düşdüyü vəziyyət, itkilər elə təsir etmişdi ki, bütün qüvvəsi ilə Qarabağ müharibəsi mövzusunda əks etdirən ilk filmin rejissoru kimi “Fəryad”ın bütün epizodlarının təbii çıxması, faktların dəqiq göstərilməsi üçün hər cür əziyyətə dözdü. Nə yazıq ki, filmin premyerasını görmək ona nəsisib olmadı...

Sənət aləmində “Koroğlu”, “Əsl dost”, “Bir məhəlləli iki oğlan”, “Cazibə qüvvəsi”, “Görüş”, “Ögey ana”, “Yenilməz batalyon”, “Lətifə”, “Yol əhvalatı” və onlarla başqa filmlərdə bir-birindən fərqli obrazlar yaratdı. 48 illik ömrünün 35 ilini kinoya həsr etdi. Kinostudiyada müxtəlif vəzifələrdə işlədi, aktyorluq da etdi. Ceyhunun həm də güclü parodiyaçılıq qabiliyyəti var idi. Uzun müddət “Mozalan”ın bədii rəhbəri işləyərkən bütün novellaların başlıqlarını səsləndirirdi.

Yeganə yadigarı olan zahirən də, xasiyyətə də atasına bənzəyən Cəmalənin 2001-ci ildə Ceyhun Mirzəyevin xatirəsinə həsr etdiyi “Liş bi svet talantov ne uqas” (“Təki istedadın işığı sönməsin”) adlı poetik parçalar kitabında gözəl bir ata itkisi yaşayan sonsuz övlad kədərini oxuyuruq...

"Fəryad" (1993)

"Ögey ana" (1958)

MƏDƏNİYYƏT -

OXUDUĞUN YOX, ANLADIĞIN KİTABLARIN SAYIDIR

*Elə adamlar axtarın ki, onlarla söhbət yaxşı kitaba bərabər olsun,
elə kitablar da axtarın ki, mütaliəsi filosoflarla söhbətə dəysin.*

Bəhmənyar

“

1440-cı ildə alman ixtiraçısı Yohan Qutenberq Qərbdə kitab çapının əsasını qoydu. Onun mətbəəsində «Tövrat», «Türk təqvimi», E.Donatın «Latın qrammatikası» və s. kitablar nəşr edildi. Meydana gələn kitab çapı 1457-ci ildə Almanıyanın Maynts, 1461-ci ildə Bamberg şəhərlərində yayılaraq sonradan qonşu ölkələri əhatə etdi. 1465-ci ildə İtaliyada, 1468-ci ildə İsveçrədə, 1470-ci ildə Fransada, 1473-cü ildə Belçikada, Macarıstanda və Polşada, 1474-cü ildə İspaniyada, 1476-cı ildə Çexiyada, İngiltərədə kitab çapına başlandı. XV əsrdə kitab çapının ən mühüm mərkəzi isə Venesiya hesab olunurdu. Kitabın çap texnologiyası zaman keçdikcə təkmilləşərək yeni kəşflər sayəsində daha da zənginləşdi. XVIII əsrin 90-cı illərində almaniyalı A.Zenefelder daşbasma üsulunu (litoqrafiya), 1867-ci ildə isə rusiyalı P.P.Knyaginski avtomat özüyığan maşını ixtira etdi «Fotoyığım» ideyası isə macar ixtiraçısı E.Porselt tərəfindən irəli sürülsə də (1894), onun geniş tətbiqi XX əsrin ortalarına təsadüf edir.

23 aprel “Dünya kitab və müəllif hüquqları günü” 1995-ci ildə YUNESCO tərəfindən dünya şöhrətli söz ustaları - ingilis şairi və dramaturqu Uilyam Şekspirin, ispan yazıçısı Migel de Servantesin və perulu tarixçi-yazar İnka Qarsilaso de la Veqanın xatirəsinə ehtiram olaraq təsis edilib.

Onların hər üçü eyni gündə, 1616-cı ilin 23 aprelində vəfat edib. Dünyada kitab nəşri və müəllif əsərlərinin geniş şəkildə yayılması imkanlarının artmasından sonra ortaya çıxan problemlərdən biri “müəlliflik hüququ” ilə bağlı olub. Bu ifadə ilk dəfə XIX əsrdə Almaniya da aktuallaşıb. Əvvəllər yalnız ədəbiyyat sahəsinə, ədəbi əsərlərin müəllifliyinə aid edilən bu anlayış 1870-ci il iyunun 11-də Almaniya da qəbul edilən qanunla mülkiyyətin bütün formalarına şamil olunub. XX əsrdə müəlliflik hüququ məsələsi xüsusilə kitab nəşri sahəsində daha da aktuallaşaraq beynəlxalq əhəmiyyət kəsb etməyə başlayıb.

1995-ci ildə YUNESKO-nun 28-ci sessiyasında “Dünya kitab və müəllif hüquqları günü”nün təsis olunması da bu məsələyə verilən beynəlxalq önəmin göstəricisidir. Bu gün Azərbaycanda 2001-ci ildən qeyd olunur. Artıq uzun illərdir ki, dünya nəşrləri, kitabsevərləri məxsusi sərgilərdə bir araya gəlir, fikir mübadiləsi aparır, öyrədir, öyrənirlər. Bu gün Azərbaycan kitabının dünyaya çıxması, müəlliflərimizin və onların əsərlərinin dünyada daha geniş təbliği aktual məsələlərdəndir.

Uilyam Şekspir
(1564-1616)

İnka Qarsilaso de la Veqa
(1539-1616)

Migel de Servantes
(1547-1616)

Azərbaycan həm də dünya kitablarının sərgiləndiyi məkan kimi tanınır

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi təsis olunduğu gündən Azərbaycan kitabı nəinki beynəlxalq sərgilərdə daha intensiv şəkildə nümayiş olunur, hətta Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgisinə də ev sahibliyi edir.

Frankfurt Kitab Sərgisinin 500 yaşı var. İldən-ilə kitab sərgilərinin sayı daha da artır. Bu sırada Qahirə Beynəlxalq kitab sərgisi, Yeni Dehli Beynəlxalq Kitab sərgisi, Paris Kitab sərgisi, Bologna Uşaq Kitab sərgisi, Bankok Beynəlxalq Kitab sərgisi, London Kitab sərgisi, Budapeşt Beynəlxalq Kitab sərgisi, Tehran Beynəlxalq Kitab sərgisi, Tokio Beynəlxalq Kitab sərgisi, İstanbul Beynəlxalq Kitab sərgilərini nümunə göstərmək olar.

2006-cı ildən başlayaraq Beynəlxalq kitab Sərgilərində Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə hazırlanan stendlərdə Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərini, zəngin tarixini, ədəbiyyatını özündə əks etdirən kitablar nümayiş etdirilir. Bu həm də ölkəmizin müsbət imicinin formalaşmasına, təbliğatına xidmət edir.

“

1967-ci ildən Uşaq Kitabı üzrə Beynəlxalq Şuranın qərarı ilə 1805-ci il aprelin 2-də anadan olan məşhur Danimarka nağılçısı Hans Kristian Andersenin şərəfinə bu tarix “Beynəlxalq Uşaq Kitabı Günü” elan olunub. Bütün dünyada rəngarəng uşaq bayramı kimi qeyd olunan əlamətdar bir günün təsis edilməsində məqsəd uşaqların intellektual inkişafında kitabın rolunu artırmaq, ona sevgi aşılamaq və diqqəti uşaq kitabı nəşrinə yönəltməkdir.

"ALTUN KİTAB"

Rafiq İSMAYILOV,
"Altun kitab" nəşriyyatının təsisçisi və direktoru,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Azərbaycan kitabını beynəlxalq arenaya çıxara bilən nəşriyyat olaraq Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin dəstəyi ilə bir sıra beynəlxalq kitab sərgilərində iştirak edir.

- Rafiq müəllim, "Altun kitab" nəşriyyatı barədə oxucularımıza bir qədər ətraflı məlumat verməyinizi istərdik.

- "Altun kitab" nəşriyyatı 2004-cü ildə yaranıb. Yarandığı gündən də uşaq ədəbiyyatı və dərsliklər nəşr edir. Biz öz nəşriyyat layihələrimizi hazırlayıb satışa çıxarıq. Elə kitablar da var ki, onların xüsusi nəfis tərtibatda hazırlanması sponsorlar tərəfindən həyata keçirilir. Nəşr etdiyimiz "Qabusnamə", "Azərbaycan musiqi alətləri" belə kitablardandır. "Qabusnamə" Moskvada keçirilən MDB ölkələrinin III Beynəlxalq "Kitab sənəti müsabiqəsində" dizayn işinə görə birinci yerə layiq görülüb. Bu cür kitablar istisna olmaqla, yerdə qalan kitablarımız geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulub. Uşaq ədəbiyyatını yaş qrupları üzrə, silsilələrlə nəşr edirik. Məsələn, 4-7 yaşlılar üçün "Mənim kitabım", 9-14 yaşlılar üçün "Dünya ədəbiyyatından seçmələr" və "Şifahi xalq ədəbiyyatı" seriyaları var. Müasir yazıçıların uşaqlar üçün əsərlərini də çap edirik. Hazırda müstəsna çap hüququ nəşriyyatımıza məxsus olan 200-ə yaxın kitabımız var, daha 100-dək kitabımız isə plandadır.

- Hazırda Azərbaycan kitabı beynəlxalq aləmdə necə tanınır və təmsil olunur?

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin kitab nəşrlərinə, sərgilərə verdiyi dəstək bu sahənin intensivləşməsinə stimül verir. Kitblarımız Frankfurt, London, Moskva və bir çox başqa şəhərlərdə keçirilən sərgilərdə diqqəti cəlb edə bilib. Məsələn, Azərbaycan stendində Heydər Əliyev Fondunun, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, dövlət qurumlarının xətti ilə nəşr olunmuş poliqrafik cəhətdən çox gözəl kitablar sərgilənir. Bu yaxınlarda London kitab sərgisindən qayıtmışıq. Bizim nəfis tərtibatda maraqlı kitablarımız

var ki, onlar bu sərgidə də nümayiş etdirilirdi. Sevincirici haldır ki, nəşrlərimiz ziyarətçilərin və iştirakçıların diqqətini cəlb edir.

Beynəlxalq aləmə çıxmaq üçün yerli məkanda kitab nəşri sektoru kifayət qədər inkişaf etməli, sivil şəkildə formalaşmalıdır. Əgər statistik müqayisə aparsaq, məsələn, qonşu Gürcüstanda kitabların tirajını və ya nəşriyyatların sayını, keyfiyyətini nəzərdən keçirək, görürük ki, ölkəmizdə bu sahədə vəziyyət hələ də istənilən səviyyədə deyil. Lakin Azərbaycanın öz dövlət müstəqilliyini cəmi 24 il əvvəl bərpa etdiyini və bu dövr ərzində əlifba islahatı kimi ağır bir proses keçdiyini nəzərə alsaq, bu sahədə çətinliklərin meydana çıxmasını qaçılmaz hal kimi qiymətləndirmək olar. Məsələn, London Kitab Sərgisində bir neçə nəşriyyatı birləşdirən "Pinqvin Holding" in stendi bizimkindən 10 dəfə böyük idi və ziyarətçilərin çoxluğundan ora daxil olmaq mümkün deyildi. Təbii, bu cür nəşriyyatlarla müqayisədə başqa stendlər daha az diqqət cəlb edəcək. Məsələyə ümumi aspektdən yanaşdıqca deyə bilərəm ki, indi bu aləmdə yalnız poliqrafik yeniliklə oxucuların marağına səbəb olmaq mümkün deyil. Həm də kitabların məzmunu əsas şərtidir. Söhbət bizim nəyi və necə təklif etməyimizdən gedir.

- Bir peşəkar kimi sizin təklifləriniz nədən ibarətdir?

- Son dövrlər yerli kitab sektorunda müəyyən irəliləyiş var. Biz bunu kitabların satışından da görürük. Dediym kimi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin kitab nəşrlərinə, sərgilərə verdiyi dəstək bu sahənin inkişafına öz müsbət təsirini göstərir. Bilavasitə nazirliyin təşkilatçılığı ilə xarici ölkələrdə keçirilən sərgilər vasitəsilə həm də mübadilə imkanlarımız, beynəlxalq təcrübəmiz artır. Ola bilsin ki, bu həm də təhsildə baş verən dəyişikliklərlə bağlıdır. Kurrikulu-

Yaxşı kitab çox qiymətli xəzinədir.
H.Zərdabi

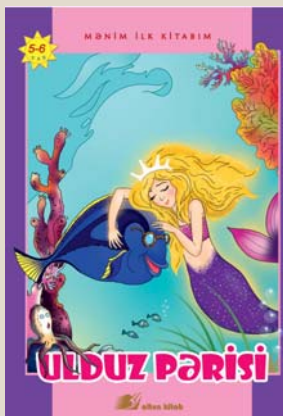
mun gəlişi, oxu bacarıqlarına əhəmiyyət verilməsi, məktəblərdə kitab və diskussiya klublarının yaradılması - bütün bunlar kitab sektorunun inkişafına kömək edəcək. Bundan sonra gərək Azərbaycanda elə kitablar ortaya çıxsın ki, dünya oxucusu da ona maraq göstərsin. Belə olsa beynəlxalq sərgilərdə bizim stendin ətrafında da xarici nəşirlər növbəyə düzüləcək... Onlar Azərbaycan yazıçılarının əsərlərini öz ölkələrində nəşr etmək üçün müəlliflik hüququnu almağa çalışsınlar. Bu cür sərgilərdə, adətən, kitabların müəllif hüquqlarının satışı gedir. Təəssüf ki, biz beynəlxalq nəşriyyat biznesində hələ ki, alıcı rolundayıq, xarici nəşirlərə təklif etmək üçün ciddi intellektual məhsulumuz yoxdur. Bunun üçün biz ilk növbədə öz oxucularımızı, sonra, da dünya oxucusunu tapmalıyıq.

- Dediniz ki, kitab beynəlxalq aləmdə tərtibatı ilə deyil, məmuru ilə diqqəti cəlb edir...

- Bunlar bir-birindən ayrılmaz amillərdir. Tərtibat forma deməkdir, forma isə məzmunu tərtibatla birləşdirir. Elə bir məzmun yaradılmalıdır ki, oxucunun diqqətini cəlb etsin. Bunu etmək o qədər də asan deyil. Deməddim ki, bizdə belə bir intellektual potensial yoxdur. Sadəcə, bunun özü də marketinqdir və reklam tələb edir. Azərbaycanda elə yazıçılar var ki, onların əsərlərini davamlı tərcümə edib beynəlxalq aləmə çıxarsaq, dünya səviyyəli yazıçıya çevirə bilərik. Ancaq yerli nəşriyyatlar bunun öhdəsindən gəlməyi də bacarmırlar. Buna nail olmaq üçün kitabların tirajı o qədər olmalıdır ki, ondan reklama vəsait ayrılınsın. Bəzən onların hətta ölkə daxilində reklamını təşkil etməyə vəsaiti çatmır.

- Uşaq ədəbiyyatı məsuliyyətli bir sahədir. Onların zövqünü oxşamaq üçün nə etmək lazımdır?

- Uşaq kitablarında mətnlə illüstrasiyalar bir-birini tamamlaymalıdır. Məsələn, Reyhan Yusifqızı adlı bir uşaq yazıçısı var. Kitablarından biri Türkiyədə intellektual uşaq nəşri üzrə 3-cü yeri tutmuşdu. Türk tənqidçilərindən biri yazmışdı ki, əgər Reyhan xanım əcnəbi olmasaydı, o, birinci yeri tuta bilərdi. Kitabla tanış olub tövsiyələrimizi verdik və nəşr etdik. Sonra o, həvəslənib həmin povestinin davamını yazdı. Yəqin ki, başqa belə yazıçılarımız da var. Sa-

dəcə olaraq burada müəllif-nəşir birliyi lazımdır. Hərdən bizə müraciət edən müəlliflərin yazdıqları ürəyimcə olmur, nəşir kimi kitabın kommersiya gücünü görmürəm. Reyhan xanımın kitabı isə bu baxımdan nümunə ola bilər, yəni uşağın dünyagörüşünü genişləndirir, söz ehtiyatını artırır, tənqidi təfəkkürünü inkişaf etdirir, mə-nəvi dəyərlərə ehtiram yaradır.

- Nəşriyyatınız beynəlxalq təcrübədən necə yararlanır?

- Elə bu sərgilərdə də əsas məqsədimiz, kitablarımızı göstərməkdir. Azərbaycan folklorunu, nağıllarını nümayiş etdirə bilərik. Bu bəzən sərgi iştirakçıları maraqlandırır və görürsən ki, məsələn, Almaniyada kimsə dünya xalqlarının nağıllarını axtarır və bizim nağılları da öz məcmuəsinə daxil etmək üçün bizə yaxınlaşır. Yaxud da bir avropalı nəşir post-moderinist yazıçılarının əsərlərindən ibarət almanax nəşr etmək istəyirsə, bizimlə maraqlanır. Biz isə öz növbəmizdə belə sərgilərdə yeni kitab ideyası axtarıq. Müəlliflik hüququ almaqla Azərbaycanda belə kitabların nəşr hüququna yiyələnirik. Məsələn, hazırda Barzotti adlı bir İtalyan dizayn studiyasından aldığımız 6 kitabdan ibarət toplunun birincisi üzərində işləyirik. Toplu məşhur şəxsiyyətlər seriyasından ibarətdir. Biz hazırda həm azərbaycan dilinə tərcümə, həm də dəyişikliklər, əlavələr etməklə məşğuluq. Çünki kitabda Şərq ixtiraçılarından yalnız İbn-Sinanın adını görə bilərsiniz. Azərbaycandan isə heç kimin adı kitaba daxil edilməyib.

Uşaqlar üçün nəzərdə tutulan kitabın dizaynı çox gözəldir. Lakin biz bunu tərcümə edib olduğu kimi nəşr etsək, heç bir marağa səbəb olmaz. Axı niyə orada Nəsrəddin Tusinin adı olmasın? Ona görə də, dizayn konsepsiyasını saxlamaqla, mətnləri yenidən yazırıq və kitaba 20-ə yaxın Şərq və Azərbaycan şəxsiyyətinin adını daxil edirik. Təbii ki, bu da xeyli vaxt aparır.

- Sizcə, Azərbaycanda kitaba marağı artırmaq hansı vasitələrlə mümkündür?

- Ümumiyyətlə, statistikaya görə dünyada kitabların yalnız 15 faizi kitab mağazaları vasitəsilə satılır, qalanları kitabxanalara, birbaşa evlərə, təhsil müəssisələrinə, təşkilatlara satılır. Bu sahədə biz axsa-yırıq. Uşaq yazıçılarının arzu edərdim ki, bir qədər özlərini yada salsınlar. Yazdıqlarına uşaqların gözü ilə baxsınlar. Doğrudur, hər bir yazıçı ilk növbədə özünü ifadə edir. Nəşirin vəzifəsi isə oxucunun maraq və tələbatından çıxış etməkdir.

Düşünürəm ki, yazıçılar oxucunun nə istədiyini düysələr, nəşriyyatlar marketinq işini lazımınca qura bilsələr, oxucu da ləngliyini azaltsa Azərbaycan kitabına maraq daha da artar.

Mehparə Sultanova

Milli rəqslərimiz ülvilik, gözəllik və birlik rəmzi sayılır

Dünyanın əksər ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda Beynəlxalq Rəqs Günü ənənəvi olaraq hər il qeyd olunur

“

Zövqlər müxtəlifdir. Bəziləri modern, avantgard rəqs tərzini, digərləri isə klassik, ənənəvi rəqsləri bəyənir. Amma rəqs etməyi hamı sevir. Ona görə də, əsas 1982-ci ildə YUNESKO»-nun qərarı ilə Beynəlxalq Rəqs Şurası tərəfindən qoyulan Beynəlxalq Rəqs Gününe dünya o qədər ciddi münasibət bəsləyir ki, hətta məxsusi olaraq o günün səfirini də seçir. Bu tarix hər il fransız baletmeysteri, dünyada müasir baletin nəzəriyyəçisi sayılan Jan Jorj Noverin doğum günü, yəni aprelin 29-na təsadüf edir.

Azərbaycan rəqslərinin nota salınması və nəşri

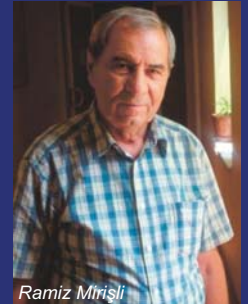
1930-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının Elmi-Tədqiqat Musiqi Kabinetinin yaradılmasından sonra mümkün oldu. Məşhur müğənni, xalq musiqisinin dərin bilicisi Bülbül bu elmi-tədqiqat qurumuna rəhbərlik edirdi.

Səid Rüstəmovun hazırladığı "Azərbaycan rəqs havaları" adlanan ilk toplu 1937-ci ildə çap olunub. Məcmuəyə indi

də də öz tərəvətini itirməyən 30 ən məşhur rəqs daxil edilib. Məcmuə S.Rüstəmov tərəfindən 1950-ci ildə yenidən redaktəyə məruz qalıb və yenidən nəşr olunub. Bu gün Eldar Mansurov və digər istedadlı bəstəkarlarımız müxtəlif rəqs kollektivləri üçün musiqilər yazırlar. Rəqs tariximiz üçün bu tendensiyanın inkişafı çox arzuolunan məqamdır, çünki milli və modern üslubun sintezindən doğan rəqs havalarının yaranması həm də daha müasir, xoreoqrafik məzmunla zəngin yeni rəqslərin yaranmasına səbəb olur. Axı rəqslər bütövlükdə zamanın məzmununu ehtiva edən İNSANİ ifadə edir, deməli bu günün azərbaycanlısı həm də rəqslərimizdə yaşayır.

Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblı

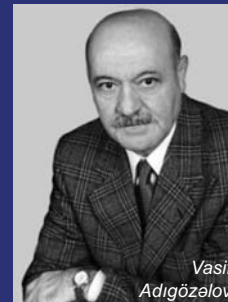
1938-ci ildə Azərbaycan klassik musiqisinin banisi Ü.Hacıbəyli tərəfindən yaradılıb. Müxtəlif dövrlərdə kollektivə Ü.Hacıbəyovla yanaşı Azərbaycanın tanınmış bəstəkarlarından Səid Rüstəmov, Cahangir Cahangirov, Vəlif Adıgözəlov, Hacı Xanməmmədov, Telman Hacıyev və Ramiz Mirişli rəhbərlik edib. Ansambl Fikrət Əmirovun adını daşıyır. Repertuarını Azərbaycan və dünya xalqların mahnı və rəqsləri, xor üçün əsərləri təşkil edir. 2000-ci ilin yanvar ayından ansamblın nəzdində Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri fəaliyyət göstərir.

Ramiz Mirişli

Cahangir Cahangirov

Vəlif Adıgözəlov

Mahnı və rəqs ansamblının bədii rəhbəri və dirijoru Ağavərdi Paşayev

Dünya Beynəlxalq Rəqs Gününü necə qeyd edir

ABŞ-da 2015-ci il üçün Beynəlxalq Rəqs Gününün səfiri Luka Lazayleqs Patyueli seçilib. Müasir amerikalı belə günlərdə hələ də rəqs karnavallarının əsas brendi kimi ənənəvi məhsul rəqsi ifa edir, sanki plantasiyalarda üzüm tənəkləri becərir.

Avstraliyada - Beynəlxalq Rəqs Günü Avstraliya Rəqs Həftəsinin keçirilməsi ilə əlamətdardır. Ölkənin paytaxtı Kanberrada bu günlərdə çox böyük təntənə düzənlənir. Həmin gün insanlar şənələnir, hər kəs bacardığı kimi rəqs etməkdən çəkinmir...

Birləşmiş Krallıq - Liverpulda bu gün İngilis folklor Rəqsi və Şimali Afrika rəqsləri pulsuz tədris olunur. Şəhərdə rəngarəng tədbirlər keçirilir.

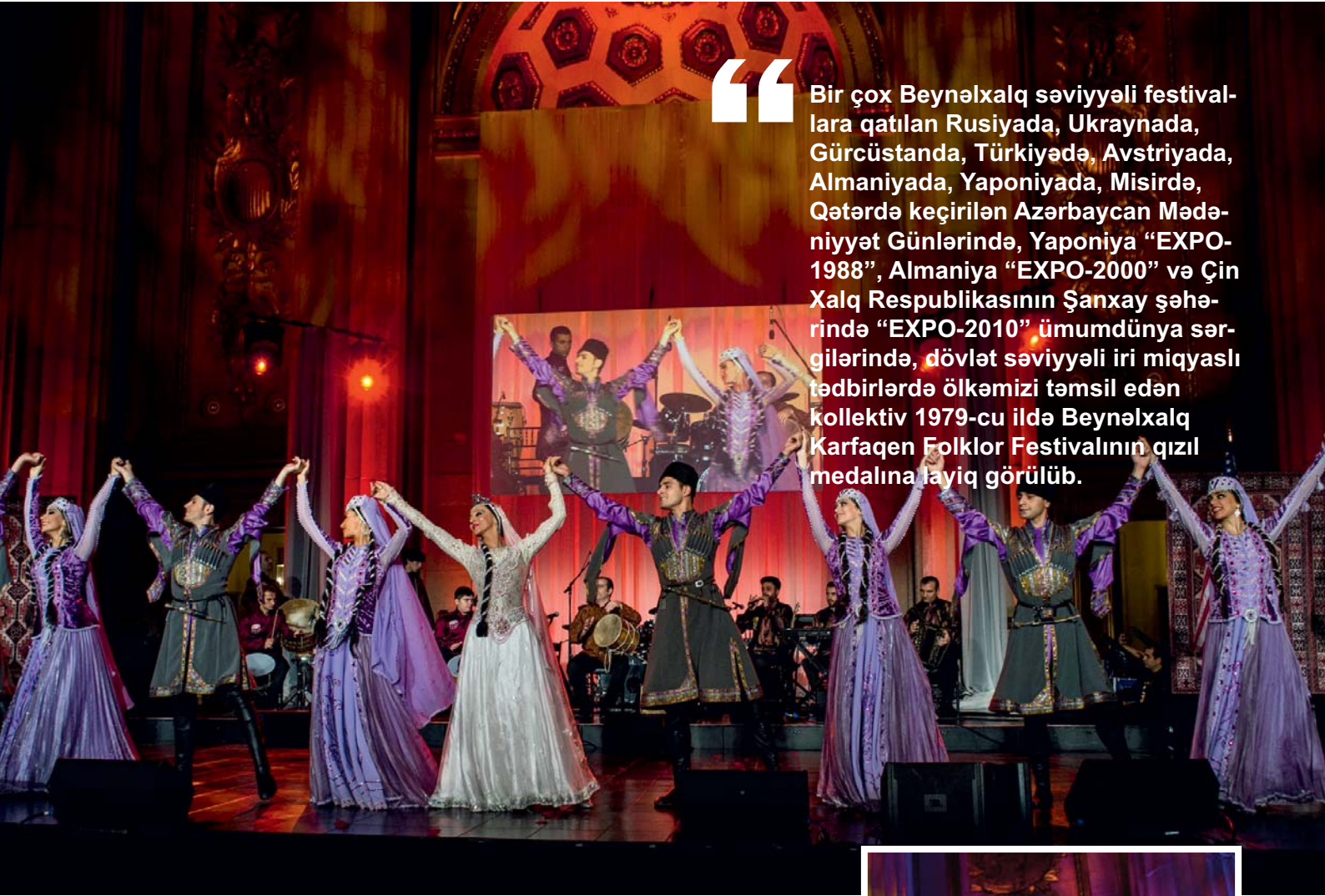
Luxsenburq Teatr Federasiyası Beynəlxalq Rəqs Gününü fürsət bilib hər yerdə rəqs videoçarxları göstərir. Azərbaycanın bu günü qeyd edən ölkələr sırasına qoşulması nisbətən yaxın tarixə təsadüf etsə də, rəqslərimizi yaşatmaq və inkişaf etdirmək ənənəsi uzaq əsrlərə söykənir. Azərbaycan xalq rəqslərinin tarixi olduqca qədim və zəngindir. Hələ eramızdan 2-3 min il əvvəl, Azərbaycan ərazisində rəqslər insanların yaşam tərzinə daxil olub.

Bu baxımdan Qobustan qayaüstü təsvirləri arasında "Yallı"ya düzülən insanların təsviri xüsusilə maraqlıdır. Bu təsvirlər Azərbaycan xalqının qədim dövrdən rəqsə olan həvəsindən xəbər verir.

Müasir dövrümüzdə Azərbaycan xalq rəqslərini səhnədə ifa etməyin, təkmilləşdirməyin məsuliyyəti Əminə Dilibəzi, Tutu Həmidova, Böyükağa Məmmədov, Roza Cəlilova, Aliyə Ramazanova, Afaq Məlikova, Kamil Dadaşov, Əlikram Aslanov, Nadir Məmmədov və başqa görkəmli rəqs ustaları kimi müqəddir sənətkarların çiyinləri üzərinə düşüb. Onlar xalq rəqslərimizi nəinki vətəndə, dünyanın böyük konsert salonlarında ifa edib, tamaşaçıya sevdirib, onların simasında Azərbaycan milli xoreoqrafiya sənəti inkişaf yolunu tapıb. Milli rəqslərimiz gözəlliyi, bədii məzmunu və zərifliyi ilə məşhurlaşıb. Folklor, qədim xalq oyunlarımız, rəqs havalarımız milli incəsənətimizin qızıl fonduna həmişəlik daxil olub. Bütün dünya xalqlarını öz gözəlliyi ilə heyran qoyan rəqslərimiz bu gün qocaman sənətkarların yetirmələri tərəfindən dünya səhnələrində ifa olunur, onların müasir tarixini yazır, ənənələrimizi davam etdirirlər.

Bir çox Beynəlxalq səviyyəli festival-lara qatılan Rusiyada, Ukraynada, Gürcüstanda, Türkiyədə, Avstriyada, Almaniya, Yaponiyada, Misirdə, Qətərdə keçirilən Azərbaycan Mədəniyyət Günlərində, Yaponiya “EXPO-1988”, Almaniya “EXPO-2000” və Çin Xalq Respublikasının Şanxay şəhərində “EXPO-2010” ümumdünya sərgilərində, dövlət səviyyəli iri miqyaslı tədbirlərdə ölkəmizi təmsil edən kollektiv 1979-cu ildə Beynəlxalq Karfaqen Folklor Festivalının qızıl medalına layiq görülüb.

Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblı

1970-ci ildə yaradılıb. Bu kollektiv sayəsində milli rəqs yaradıcılığı son illər xeyli inkişaf edib, xarici ölkələrdə məşhurlaşılıb. ABŞ, Yaponiya, İtaliya, Fransa, Avstriya, Almaniya, Portuqaliya, İspaniya, Norveç, İsrail, Tunis, Əlcəzair, Türkiyə, Hindistan, Nepal, İsveçrə, Çin, İraq, Vyetnam, Mərakeş, Meksika, Braziliya, Kuba, Cənubi Koreya, Belçika, Səudiyyə Ərəbistanı, habelə bütün postsovet məkanının yüksək səhnələrində alqışlanıb.

Ansambla uzun illər görkəmli balet ustaları, SSRİ Xalq artisti, “Şöhrət” ordenli Leyla Vəkilova və Respublikanın Xalq artisti Əlibaba Abdullayev bədii rəhbərlik ediblər. 1982-cü ildən bu günədək isə Dövlət Rəqs Ansamblına “Şöhrət” ordenli, Azərbaycan Xalq artisti Afaq Məlikova rəhbərlik edir. Ansamblın repertuarına Azərbaycan bəstəkarları Üzeyir Hacıbəyli, Tofiq Quliyev, Cəhangir Cəhangirov, Fikrət Əmirov, Telman Hacıyev, Səid Rüstəmov, Hacı Xanməmmədov, Vəlif Adıgözəlov, Aqşin Əlizadə, Eldar Mansurov, Cavanşir Quliyev, rus bəstəkarı İqor Stravinskiyin (“Müqəddəs Bahar”) musiqilərinə quruluş verilən və dünya xalqlarının rəqsləri də daxil edilib.

Dövlət Rəqs Ansamblı professional kollektivdir. Respublikanın tanınmış rəqs ustaları Xalq artistləri Təranə Muradova, Rəfət Xəlilzadə, Əməkdar artistlər Elçin Qədimov, Eteri Cəfərova, Zahir Qasımov, Nigar Rzayeva, Emin Əliyev və başqaları bu gün də öz doğma kollektivlərində çalışırlar.

Milli mədəniyyətimizin inkişafındakı xidmətlərini nəzərə alaraq Dövlət Rəqs Ansamblına 1991-ci ildə “Əməkdar Kollektiv” fəxri adı verilib.

Bakı Xoreoqrafiya Akademiyası

Ötən il Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasında xoreoqrafiya sənəti ənənələrinin qorunması və inkişaf etdirilməsi zərurətini nəzərə alaraq, bu sahə üzrə yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasını təmin etmək məqsədilə Bakı Xoreoqrafiya Məktəbinin bazasında ümumi, orta ixtisas və ali təhsil proqramlarını həyata keçirir.

rən Bakı Xoreoqrafiya Akademiyası yaradılması haqqında sərəncam imzaladı. Hazırda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi aidiyyəti qurumlarla birgə Bakı Xoreoqrafiya Məktəbinin binasının yerləşdiyi sahədə Akademiyanın binasının tikilməsi, avadanlıqlarla təchiz edilməsi ilə bağlı zəruri tədbirləri həyata keçirir.

Milli rəqslərimizin həm də etnoqrafik folklor kollektivlərinin bolluğu ilə bəxti gətirib. Müxtəlif festivallarda maraqlı proqramlarla çıxışlar edən "Nənələr" folklor kollektivi, Boladi kənd klublarının "Kinəlim", Girdəni kənd mədəniyyət evinin "Bənövşə" qızlar folklor rəqs kollektivi, Lənkəranın "Bacılar" folklor kollektivi, Şərur rayon "Yallı" rəqs qrupu, Saatlı rayonunun Axıska türklərinin rəqs kollektivi, Masallı rayonunun "Halay" mahnı və rəqs kollektivi, Qəbələ rayon Nic qəsəbəsinin folklor ansambli, Balakən rayon "Şəlalə" avar rəqs kollektivi, Tatarıstan Mədəniyyət Birliyinin "Dubante" folklor ansambli, Astara rayonunun "Ələfur" folklor kollektivi, Zaqatala rayon Solovir mədəniyyət evinin "Ceyranım" folklor kollektivi, Zaqatala rayon Suvagil kənd "Ruduki" mahnı və rəqs ansambli və başqaları öz adət-ənənələrini, mah-

nılarını, rəqslərini sevə-sevə qoruyur, bu xəzinənin hər zərrəsini nəşlədən- nəşlələ ötürür, peşəkar kollektivlər üçün hər zaman döğru, dəqiq etnoqrafik mənbə rolunu oynayaraq yerli ənənləri yaşadırlar. Bölgələrimizdə rayon mədəniyyət və turizm şöbələrinin təşkilatçılığı ilə son illər "Beynəlxalq Rəqs Günü" münasibətilə Mədəniyyət evlərində özfəaliyyət rəqs kollektivlərinin baxış müsabiqələri keçirilir. Məqsəd Azərbaycan xalqının milli dəyərlərini qoruyub saxlamaq, mədəniyyət müəssisələrinin fəaliyyətini canlandırmaq, yeni rəqs kollektivlərinin yaradılmasını təmin etmək, onların ifaçılıq səviyyəsini artırmaqdır.

H.Saminə

Hər kəsi məftun edən RƏQQASƏ...

Onun uğurlarının kökündə çox amillər dururdu. O, könül verdiyi sənətə ürəkdən, bütün varlığı ilə bağlı idi. Bu məhəbbət və məsuliyyəti görkəmli rəqqasənin gənc nəsə verdiyi tövsiyələrdə də görürük: “Rəqs

eləmək azdır. Gözəl rəqqasə olmaq üçün Azərbaycanın tarixini, rəqsin tarixini bilmək vacibdir. Bunları bilən rəqqas geyimi də, baş örtüyünü də, ayaqqabıları da, aksesuarı da düzgün seçir. Milli ənənələr mütləq qorunmalıdır”.

Ustad sənətkarın bu dəyərli məsləhətlərinə biganə qalmaq olmazdı. Axı milli rəqs ifaçılığının bütün xüsusiyyətlərinə və incəliklərinə dərindən bələd olan Əminə Dilbazi oyun havalarımızı özünəməxsus tərzdə, yüksək şövqlə ifa edərdi. Onun hər

bir rəqsi incəsənətimizdə deyilmiş yeni sözdür. "Tərəkəmə", "Uzundərə", "Tura-cı", "İnnabi", "Vağzalı", "Naz eləmə" "Ceyran", "Bənövşə", "Qaval" və s. ifaları bir-birindən rəngarəng, məzmunlu, mənalı və sözün əsil mənasında, yüksək sənət nümunələridir.

Əlbəttə, Əminə xanım yalnız gözəl ifaçı deyil, həm də bir çox rəqslərin mahir quruluşcusu kimi tanınıb. Bunu onun yaratdığı və rəhbərlik etdiyi rəqs kollektivlərinin, xüsusilə "Çinar" qızlar ansamblının fəaliyyətində daha aydın görmək olur. Bu ansambl dünyanın neçə-neçə ölkəsində mədəniyyətimizi təbliğ edib, nə qədər pərəstişkar toplayıb, Ümumdünya Gənclər Festivalının qızıl medalını qazanıb, nüfuz-

lu mükafatlara layiq görülüb. "Çinar" Xalq Ansamblının fəaliyyəti haqqında C.Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında "Qızlar, rəqs edin" sənədli filmi də çəkilib.

Ustad sənətkarın "Arşın mal alan" "O olmasın, bu olsun" və "Əhməd haradadır" filmlərində, "Leyli və Məcnun" operasında quruluş verdiyi rəqslər o qədər cazibədar, emosional və canlıdır ki, az qala baş qəhrəman obrazları ilə rəqabətə girir.

O, böyük sənətə dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin xeyir-duası ilə gəlişi, uzun illər onun tövsiyələri və bilavasitə rəhbərliyi altında çalışması haqqında həmişə qürurla danışardı: "Sonralar yollar çox şaxələndi, ünvanlar dəyişdi, könül verdim sənətə məhəbbətim isə azalmadı. Beləcə, Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası Mahını və Dövlət Rəqs Ansamblının solisti, rəqs qrupunun rəhbəri oldum. "Çinar" və "Sevinc" rəqs ansamblarını yaratdım. Bakı Xoreoq-

“

Əminə Dilbazi milli rəqs sənətimizin inkişafında, təbliğində və dünya şöhrəti qazanmasında əvəzsiz xidmətlər göstərməklə xalqın rəğbət və məhəbbətini qazanmış böyük sənətkarlarımızdandır. Çoxşaxəli istedadı həm lirik, həm də qəhrəmanlıq rəqslərini daim xüsusi ustalıqla ifa etməyinə imkan vermişdir. Azərbaycan xalq rəqsini qoruyub saxlamaqla yanaşı, yüksək ifaçılıq məharəti ilə yeni həyat verdiyi sənət inciləri milli incəsənətimizin qızıl fonduna həmişəlik daxil olmuşdur..."

Heydər Əliyev

rafiya Məktəbində müəllim işlədim. Neçə-neçə istedadlı yetirməm oldu..."

Əminə Dilbazi gözəl sənətkar olmaqla bərabər, Cövdət Hacıyev kimi bir şəxsiyyətin ömür-gün yoldaşı, fədakar ana, vətənpərvər insan, əsl vətəndaş idi. İş otağında özünün muzeyini yaratmışdı ki, hərdən keçmiş ilə baş-başa qalıb darıxmasın. O günlərə nəzər salıb, "sən demə, mənim yaxşı vaxtlarım olub" - deyirdi. Ona əziz olan ulu öndər Heydər Əliyevi də: "Məni bir sənətkar kimi çox istəyirdi" - deyə səmimiyyətlə yadına salırdı.

Oğlanlarından biri valideynlərinin - iki tanınmış şəxsiyyətin - münasibətlərindən belə danışır: "Xaraktercə əks qütblərdə dayanan bu iki insan sözün hər mənasında bir-birini tamamlayırdı. Anam Əminə Dilbazi xasiyyətcə ötkəm qadın idi, insanlar arasında olmağı, çətinliklərə qarşı mübarizə aparmağı sevirdi. Atam isə əksinə, qapalı insan, sırf yaradıcı adam idi. Əsərinin ifa olunub-olunmayacağı onu düşün-

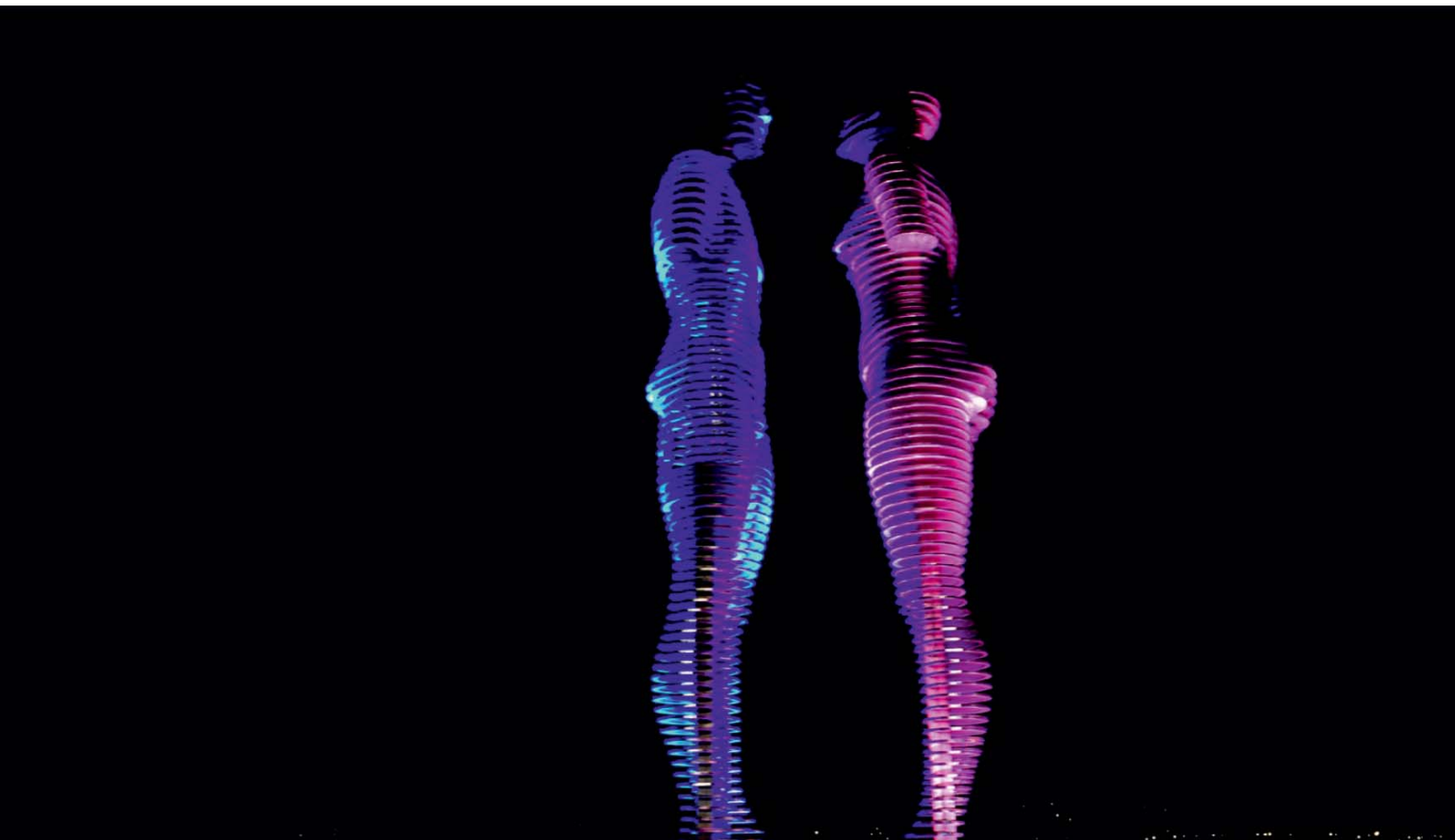

dürmürdü, yazıb səliqə ilə dolaba qoyurdu. Bir dəfə də olsun, sifarişlə musiqi bəstələməyib. Gözəl təşkilatçılıq qabiliyyəti vardı, kitabları, xüsusən də fəlsəfi kitabları sevirdi. Uzun illər Konservatoriyanın rektoru vəzifəsində çalışıb. Atamın bu tədris müəssisəsinə rəhbərlik etdiyi dövrü musiqiçilər "qızıl dövr" adlandırırlar. Azərbaycan musiqi sənətinin görkəmli nümayəndələri məhz o illərdə Konservatoriyada təhsil alıblar. İnanın ki, mən anamın atamla birlikdə musiqi bəstələdiklərinin də şahidi olmuşam".

Zəngin təcrübəyə, mahir pedaqoq qabiliyyətinə malik böyük rəqs ustası xalq rəqslərinin incəliklərini gənc nəsllə öyrətməklə milli xoreografiyamızın inkişafı naminə əlindən gələni əsirgəməyib. Xalq artisti şərəfli adı, "İstiqlal" ordeninə layiq görülməsi bu böyük sənətkarın halal haqqı idi...

Y.Araplı

RUS BALETİNİN ƏFSANƏSİ

"Maya Plisetskayadan bir dənədir..."

Maya Plisetskayanın ölüm xəbəri
bütün sənət dünyasını sarsıtdı...

Maya Plisetskaya 1943-cü ildən Böyük Teatrda çalışıb. 1960-cı ildə artıq teatrın prima balerinasıydı. Rusiya baletinin əfsanəvi sənətkarı “Qu gölü”ndə Odetta-Odile, “Yatmış gözəl”də Avrora, “Karmen”də Karmen idi. Plisetskayanı dünyaca məşhurlaşdıran “Daş çiçək”, “Qızıl gülün vəfatı”, “Bolero”, “Ay-sedora” və bir sıra əsərlərdə əsas partiyaların ifası oldu.

Balerinanın ən möhtəşəm rolu, heç şübhəsiz, Caykovskinin “Qu gölü” baletində Odetta obrazı idi. Tamaşaçılar onun ifasında insan əllərinin sanki yavaş-yavaş qu quşunun yaralı qanadlarına çevrilməsini, zərif, dərddli, amma yaşamaq üçün çapalayan bir canlının çırpıntılarını, bu ilahi metamorfozanı nəfəs dərmədən izləyirdilər.

Maya Plisetskayanı Azərbaycanla da yaradıcılıq telləri bağlayıb.

1961-ci ildə Azərbaycan bəstəkarı Arif Məlikovun öl-məz “Məhəbbət əfsanəsi” əsəri ilk dəfə Sankt-Peterburqun Marlinski Tetrinin səhnəsində, dörd ildən sonra isə əfsanəvi Böyük Teatrın səhnəsində tamaşaya qoyulub. Tamaşanın ilk quruluşlarında baş rolları Maya Plisetskaya və Maris Liepa ifa ediblər.

let Müsabiqəsi təşkil olunub. Sağlığında da-hi sənətkar sayısız orden və mükafatlarla təltif olunub: 1956-cı ildə RSFSR-in xalq artisti, 1959-cu ildə SSRİ xalq artisti, 1962-ci ildə Fransada Anna Pavlova mükafatı, 1984-cü ildə Fransada Komandor ordeni, 1985-ci ildə Lenin ordeni, 1991-ci ildə İspaniyada qızıl medalı, 2003-cü ildə Litvada Komandor ordeni, 2006-cı ildə Yaponiyanın Beynəlxalq İmperator mükafatı və onlarca digər mükafatlar...

“

Tanrının qərribə işləri var... Dünya şöhrətli balerina heç vaxt ana olmayıb. Bunu həyatı sirrlərlə dolu balerina özü belə mənalandırıb : Uşaq ailələr çoxdur, amma Plisetskaya bir dənədir!”

Görkəmli bəstəkar Rodion Şedrinlə ailə quran Plisetskaya özünü məhz onun sayəsində əsl balerina olduğunu deyirdi. Bir böyük arzusu da həyata keçib. O, həmişə arzulayıb ki, həyat yoldaşı ondan çox yaşasın. Çünki həyatımı Şedrinsiz təsəvvür etmirəm deyirdi. O məşum gecə əziz Mayasının ölümü barədə xəbəri də dünya məhz Radion Şedrindən eşitdi.

1962-ci ildə Plisetskaya ABŞ prezidenti Robert Kennedy ilə tanış olur. Bu görüşdə Kennedy balerinaya çiçək və brilyant bağışlayır. 1966-cı ildə Maya yenə də belə bir dəvət alır. Bu dəfə hədiyyə “Tiffani” dən qızıl saat olur. Məşhur balerinanın ingilis dili bilməməsi bu münasibətlərin inkişafına mane olsa da, Kennedy sui-qəsd nəticəsində dünyasını dəyişən gün Maya səhnəyə çıxaraq can verən qu quşunun rəqsini ifa edib. Balerina, beləcə həm öz, həm də bütün dünya-

nın kədərini ifadə edir.

Koko Şanel ilə Parisdəki tanışlığı zamanı Kokonun 80 yaşı vardı. O, Mayaya elə valeh olmuşdu ki, manikənlərinə onun şərəfinə təkrar podiuma çıxıb yeni kolleksiyasını göstərməyə məcbur etmişdi.

30 il sərasər Maya Plisetskaya Pyer Karden brendinə məxsus səhnə kostyumları geyinib. Plisetskaya sənətinin vurğunu olan məşhur kutüryə bu müddət ərzində bir dəfə də olsun ondan pul almayıb.

1994-cü ildə Sankt-Peterburqda ilk “Maya” Beynəlxalq Ba-

Əhalisinin sayına görə dünyanın ən böyük beş dövləti bu cür sıralanır:

- Çin – 1350 milyon nəfər;
- Hindistan – 1222 milyon nəfər;
- ABŞ – 317 milyon nəfər;
- İndoneziya – 252 milyon nəfər;
- Braziliya – 201 milyon nəfər.

Ötən illərlə müqayisədə bu ölkələrin hər birində təbii artım olub. Bununla belə, planeti bürüyən böhran və münaqişələr ayrı-ayrı ölkələrdə əhalinin sayının ciddi sürətdə azalmasına, qacqınlar ordusunun yaranmasına gətirib çıxarıb.

“

Azərbaycan torpaqlarının 20 faizdən çoxunun düşmən tapdağı altında olması, milyondan artıq həmvətənimizin didərgin həyatı yaşaması - bizim milli dərdimizdir.

QAÇQINLIQ DÜNYANIN DƏRDİDİR

Bəs başqa ölkələrdə necə, bu cür ürəkağrıdıcı hallara rast gəlinirmi? Müxtəlif məxəzlərdən aldığımız məlumata əsasən, bir çox ölkə, ələlxüsus keçmiş SSRİ respublikalarının əksəriyyəti bu faciədən yan ötməyib.

RUSİYA

Ölkənin 143 milyon nəfər əhalisi var. Bu, 10 il əvvəllə müqayisədə 6 milyon azdır. Əhalinin 3 milyon nəfəri 1992-ci ildən sonra respublikaya gəlib. Onların 46572 nəfəri MDB-yə daxil olmayan ölkələrdən pənah gətirib. -

UKRAYNA

Ərazisinə və əhalisinin sayına görə Avropanın ən böyük dövlətlərindən, MDB-nin isə ikinci ən böyük respublikası sayılan Ukraynada da son illər 8 milyon nəfər azalma müşahidə olunur. Hazırda burda 45 milyon adam yaşayır.

Rəsmi məlumata əsasən, son 10 ildə respublikaya 1 milyon 725 min nəfər gəlib. Onlardan 624 min nəfər etnik ukraynalıdır. Son hadisələrdən sonra ölkəni kütləvi şəkildə tərk edənlərin sayı artıb.

Ukraynada 88 min qaçqın var. Orta hesabla, respublikanın 511 nəfərindən biri qaçqındır.

ÖZBƏKİSTAN

Keçmiş SSRİ respublikaları arasında əhalisinin sayına görə üçüncü yeri tutan Özbəkistanda isə, əksinə, 3 milyon artım olmuşdur. İndi ölkənin 28 milyondan artıq əhalisi var.

1989-1995-ci illərdə əksəriyyəti qeyri-yerli millətə məxsus 565 min nəfərə yaxın adam bu ölkəyə təşrif buyurdu və özünə ev-eşik qurdu. Uzun müddət davam edən münaqişə nəticəsində respublikaya Tacikistandan 30 min, Əfqanıstandan isə 8 min qaçqın gəldi.

QAZAXISTAN

Son 10 ildə Qazaxıstanın əhalisi 2 milyon azalaraq 16 milyon nəfərə enib. 1991-ci ildən bəri əvvəllər Tacikistan, Əfqanıstan, İran və Türkiyədə yaşayan 10 min etnik qazax vətənə qayıdıb. Son 7 ildə respublikanı tərk edən rus, alman, Krım tatarı da az olmayıb.

Respublikada cəmi 16 min, o cümlədən 2 min əfqanıstanlı qaçqın var. Orta hesabla, 1125 nəfərə bir qaçqın düşür.

GÜRCÜSTAN

Respublikanın 5,8 milyon nəfər əhalisi var. Cənubi Osetiya və Abxaziya ilə münaqişələr ölkə daxilində 300 min nəfərdən ibarət qaçqınlar ordusu yaradıb. 1990-1993-cü illərdə ölkəni 244 min nəfər tərk edib.

QIRĞIZISTAN

Ölkə əhalisinin sayı 1 milyon artmışdır ki, hazırda bu göstərici 5 milyon 665 min nəfərə bərabərdir. Qaçqın statusu almış adamların sayının 25 minə çatması xüsusi narahatlıq doğurur. Təəssüf ki, bu son hədd deyil.

TÜRKMƏNİSTAN

Əhalisi 5,2 milyon nəfərdən ibarət olan Türkmənistan MDB ölkələri arasında yeganə respublikadır ki, burada qaçqınlıq kəskin xarakter almayıb. Son illərdə əhalisi 400 min artan ölkəni 6698 nəfər tərk edib.

MOLDOVA

Moldavada isə əksinə 400 min nəfərlik azalma müşahidə olunur. Hazırda respublikada 4 milyon 180 min nəfər əhali yaşayır. Moldova məlum 1951-ci il Konvensiyasına üzv olmadığından ölkədə rəsmi qaçqın yoxdur. Əslində isə, ölkə daxilində 100 min nəfərdən artıq adam münaqişə nəticəsində yurd-yuvasından didərgin düşmüşdür. Bu vaxtadək onların yalnız 6,7 faizi öz yaşayış yerlərinə qayıdıb.

Ölkəni başqa MDB dövlətləri kimi tərk edənlər də var. Onlar əsasən Rusiya, İsrail, ABŞ, Kanada və Almaniya üz tuturlar...

Göründüyü kimi, bu ölkələrin heç biri hələ də qaçqınlıq bəlasından yaxa qurtarmayıb. Ancaq ölkəmizin onlarla problemlərini eyniləşdirmək olmaz. Əhalisinin orta hesabla 9 nəfərindən biri qaçqın olan ölkəmizin bu sahədəki problemi daha qlobal xarakter daşıyır... Əgər Rusiya, Ukrayna, Belarus, Qazaxıstan, Tacikistan, Qırğızıstan, Türkmənistan, Özbəkistan və Moldovada toplam 860 min qaçqın varsa, Azərbaycanda bu rəqəm bir milyondan artıqdır. Bütün bunlara baxmayaraq aparılan uğurlu xarici və daxili siyasət nəticəsində ölkəmizin iqtisadi qüdrəti artır

dövlətimiz daim qaçqınların qayğısına qalır, onların məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm layihələr həyata keçirilir. Hazırda çadır şəhərcikləri bütünlüklə ləğv edilib, qaçqınların respublikanın müxtəlif bölgələrində salınan yeni qəsəbələrə köçürülməsi kompaniyası müvəffəqiyyətlə başa çatdırılır... Təbii ki, bunlar müvəqqəti xarakter daşıyır. Torpaqlarımızın işğaldan azad olunması və qaçqınlarımızın öz doğma yurdlarına qayıtması dövlətimiz və xalqımız üçün daha prioritet və prinsiplial məsələdir.

...Qaçqınlıq dünyanın dərdi olsa da, Azərbaycan bu dərdlə yaşamaq niyyətində deyil! Üzdənirəq qonşularımızın başımıza sardığı bu bəladan qurtulmaq - yenidən öz doğma el-obamıza, yurd yerlərimizə qayıtmaq üçün dövlətimiz var gücü ilə çalışır. Ədalətin bərqərar olması naminə planetin hegemon gücləri də öz kəskin sözlərini deməlidir!...

Mən gerek qaytaram
məni özümə

“ Kəlbəcərin işğalından bir igidin ömrü qədər vaxt keçib. 22 il ərzində çox şey dəyişib. Dünyaya yeni nəsillər gəlib. Doğma torpağa qovuşmaq həsrəti ilə çırpınan nə qədər vətənpərvər oğlumuz, işıqlı ziyalımız, müdrik insanlarımız həyata erkən “əlvida!” deyib...

Bir gün Kəlbəcəyə qayıtmaq üçün...

Amma dəyişməyən məqamlar da az deyil. Nə yazıq ki, dünyanın beynəlxalq gücləri, hegemon, aparıcı dövlətləri hələ də ikili oyun oynayır, hadisələrə fərqli mövqedən yanaşır, olanlara obyektiv qiymət vermir, təcavüzkarla təcavüzə uğrayanı eyni sırada tutur, bəzən hətta məqsədli şəkildə birincini daha haqlı sayır, işğal nəticəsində dinc əhaliyə vəhşicəsinə divan tutulmasına, yerli əhalinin min illər boyu yaşadığı ata-baba torpağından qovularaq didərgin halına salınmasına göz yumur...

Əlbəttə, bunu təsadüf kimi dəyərləndirmək olmaz. Möhtərəm Prezidentimizin təbircə desək, “...həqiqət ondan ibarətdir ki, bizim torpaqlarımızın işğal altında qalması sadəcə Ermənistanın işi deyil. Ermənistan aciz durumda olan, gücsüz, dilənçi bir ölkədir. Əgər onun müxtəlif paytaxtlarda böyük havadarları olmasaydı, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi öz ədalətli həllini çoxdan tapa bilərdi. Hətta hazırda Ermənistan rəhbərliyi də bunu etiraf edir. Xarici dəstək olmadan onlar torpaqlarımızı bir gün də işğal altında saxlaya bilməzlər. Ancaq biz təkbaşına mübarizə aparırıq. Yaxın tariximiz göstərir ki, biz hətta təkbaşına mübarizədə belə uğur qazana və milli maraqlarımızı müdafiə edə bilirik...”

Bütün bunları Kəlbəcərin təmsalında da görmək mümkündür. Belə ki, 1936 kvadrat kilometrə ibarət böyük bir əraziyə malik torpaqlarını tərk etməyə məcbur olan əhali hazırda Respublikanın 56 rayon və şəhərinin 707 yaşayış məntəqəsində qaçqınlıq şəraitində yaşayır. Təqdirəlayiq haldır ki, onların sosial şəraitini yaxşılaşdırmaq üçün çox işlər görülmüş, müxtəlif layihələr həyata keçirilmişdir.

Qaçqın və məcburi köçkünlərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması və məşğulluğun artırılması üzrə Dövlət Proqramı”nın icrası ilə əlaqədar başqa həmvətənlərimiz kimi kəlbəcərlilərin həyatında da dönüş yaradacaq mühüm tədbirlər gerçəkləşdirilmişdir. Goranboy, Göygöl, Yevlax və Şəki rayonlarında fin tipli evlərdə, məktəblərdə və digər uyğunlaşdırılmış yerlərdə məskunlaşmış yüzlərlə ailə üçün hər cür şəraiti olan qəsəbələr salınmış, məktəb, uşaq bağçası, mədəniyyət evi, kitabxana və digər sosial obyektlər

*“Haçandır baş açmır bu çək-çevirdən,
Doyub xəbərlərdən, bezib efirdən...
Göz yaşı sellənib axır qəfildən,
Obası, oymağı düşür yadına-
Anam həsrət qalib ana yurduna.*

*Vətəndə vətəni soruşur müdam,
Bu yerdə söz tapıb nə desin adam...
Mən də belə oğul, belə övladam,
Kiçik bir təsəllim çatmır dadına-
Anam həsrət qalib ana yurduna.*

*Dağında gölləri ala Kəlbəcər,
Gözəlliyi başa bala Kəlbəcər,
“Qüdrətdən səngərli” qala Kəlbəcər
İblis xəyanətin getdi badına,
Anam həsrət qalib ana yurduna...”*

tikilmişdir.

Dövlətin bu qayğı və diqqəti, ölkə başçısının yeritdiyi müdrik siyasət təbii ki, adamlarda böyük ruh yüksəkliyi və qələbəyə sonsuz inam yaradır...

Bizdən fərqli olaraq nankor qonşularımız abadlıq və quruculuq işləri ilə deyil, xislətlərinə uyğun şəkildə uçurub-dağıtmaq, qarət edib yandırmaqla məşğuldur. Kəlbəcər rayonu ərazisində qalmış 13000-dək fərdi mənzil, 70806 ha meşə sahəsi indi də talan olmaqdadır. BMT-nin və ATƏT-in prinsiplərinə zidd olaraq 1999-cu ildən Kəlbəcər rayonu ərazisində ermənilərin məskunlaşdırılmasına başlanılıb.

Vəng kəndi ərazisində Alban məbədi, Çərəkdar kəndində Alban kilsəsi (Həsən Camal kilsəsi), Qanlıkənd ərazisində Lök qalası, Qaraçanlı kəndində Uluxan qalası, Tərtər çayının Bulanıq çayı ilə qovşağında yerləşən Alban kilsəsi, Qalaboyunu kəndində Qalaboyunu qalası, Comərd kəndində Comərd qalası, Camışlı kəndində Keşikçi qalası, Kəlbəcər şəhərində məscid, Başlıbel kəndində məscid, Otaqlı kəndində məscid, Soyuqbulaq kəndində Tərtər çayı üzərindəki Tağlıdaş körpüsü, Söyüdlü yaylağında Seyid Əsədullanın ziyarətگاهی, 200-dək mədəniyyət müəssisəsi-mədəniyyət evi, klub, musiqi məktəbi, kitabxana, muzey və s. Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən dağıdılıb.

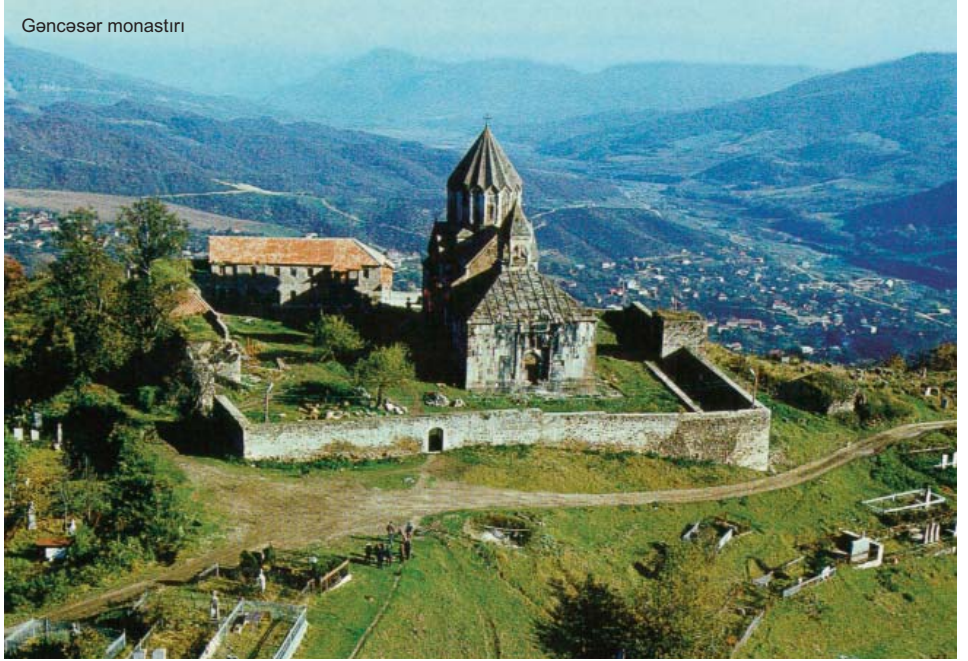
İşğal zonasında qalan, sənaye əhəmiyyətli ehtiyatları 125 tondan artıq olan Söyüdlü (Zod), Ağduzdağ və Tutxun qızıl yataqları; 1100 tonluq Ağyataq, Levçay, Çorbulaq, Qamışlı və Ağqaya civə yataqları; 10941 min kub metrlik və mişar daşı istehsalına yararlı Kilsəli tuf yatağı; 1312 min kub metrlik və kərpic istehsalına yararlı Keşdək gil yatağı; 4473 min kub metrlik və yüngül beton doldurucusu kimi istifadə olunan Keçəldağ perlit yatağı; 2,2 milyon kub metrlik üzlük daşı yatağı; 2540 min kub metrlik Çəpli qumçinqil qarışığı yatağı; 1756 tonluq gözəl dekorativliyə malik 4 mərmər oniksi və 801 tonluq nefroid yataqları; 2337 tonluq obsidian (dəvə gözü) və 1067 min kub metrlik listvenit yataqlarında hansı vəhşiliklərin törədilməsi faktları zaman-zaman beynəlxalq təşkilatların diqqətinə çatdırılıb.

Kəlbəcəre dünya şöhrəti qazandırmış Yuxarı İstisu, Aşağı İstisu, Keşdək, Qarasu, Tutxun, Mozçay, Qoturlusu kimi çox böyük müalicə-balneoloji təsirə malik, gün ərzində ümumi istismar ehtiyatı 3093 kub metr olan mineral su yataqları və s. haqqında da eyni sözləri söyləməliyik.

Hazırda işğal altında olan Sərsəng su anbarı da 1976-cı ildə Tərtər çayı üzərində inşa edilmişdir. Onun ümumi su tutumu 560 milyon kub metr, bəndinin hündürlüyü 125 metrdir. Tərtər çayının yığıldığı bu nəhəng su anbarının sağ və sol sahilindən çıxan magistral kanallar vasitəsilə Tərtər, Bərdə, Yevlax, Ağcabədi, Ağdam və Goranboy rayonlarının ümumilikdə 79000 hektar əkin sahəsi suvarılırdı.

Sərsəng su anbarı işğal altında olandan bəri ermənilər illik su sərfinin 85-90 faizini qəsdən, su lazım olmayan vaxtlarda, xüsusilə qış aylarında buraxırlar. Lazım olan vaxtlarda isə illik su normasının 10-15 faizini buraxırlar ki, bu da suyun səviyyəsinin

Gəncəsər monastırı

aşağı düşməsinə və suvarmanın qeyri-mümkünlüyünə səbəb olur. Əkin sahələrinə xeyli ziyan dəyir, yaşıllıqlar susuzluqdan quruyaraq məhv olur, ciddi ekoloji gərginlik yaranır.

Kəlbəcər rayonunun Ala göllər, Zaxa gölü və s. kimi saf sulu gölləri var. Əsasən çimli dağ-çəmən və qonur dağ-meşə torpaqlarına malikdir. Burada boy atan 4 mindən artıq müxtəlif növ bitkilərdən 200-ə qədəri dərman kimi işlədilir. Rayonun mərkəzi və şimal hissəsində enliyarpaqlı meşələr (palıd, fıstıq, vələs), meşə-çöl bitkiləri, yüksək və qismən orta dağlıqda alp və subalp çəmənlikləri geniş yer tutur. Dağ keçisi, qonur ayı, çöl donuzu, daşlıq dələsi, ular, qartal və s. bu yerlər üçün xarakterik fauna növləridir.

Dəyərli oxucularımızın diqqətinə çatdırdığımız əzəldən bizə düşmən kəsilən erməni vandallarının yalnız bir rayonun təmsalında törətdikləri vəhşiliklərin qısa mənzərəsidir. Bütövlükdə, 1993-cü ilin qiymətlərinə görə Kəlbəcərin xalq təsərrüfatına 703 milyard 528 milyon rubl ziyan vurulub. İşğal nəticəsində Kəlbəcərdən 53.340 nəfər qovulub, 511 dinc sakin öldürülüb, 321 nəfər isə əsir götürülüb və itkin düşüb...

Aşıq Qurban, Aşıq Avaz, Aşıq Şəmsir, Aşıq Qəmkeş kimi aqlı-sanlı sənətkarların, Bəhmən Vətənoğlu, Ənvər Rza, Məmməd Aslan, Adil Cəmil tək tanınmış şairlərin dünyaya göz açıqları yurdun quzğun caynağından xilas edilməsi hamımızı düşündürür.

Dövlətimiz torpaqlarımızın sülh yolu ilə azad olunmasını istəyir və konkret fikrini beynəlxalq aləmə çoxdan bəyan edib. Əks təqdirdə, möhtərəm Prezidentimiz, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin göstərişi və rəhbərliyi altında ayağa qalxacaq, yekdilliklə Vətəni düşmənlərdən azad edəcəyik.

Çanaqqala - 100

türkçülüüyün zəfəri

“

Bu günlərdə dünya - biri tarixi gerçəkliyə, digəri - saxtakarlığa və hədyan yalanlara söykənən iki yubiley mərasiminə şahidlik etdi. Birinci xeyrə, mərhəmətə, dostluğa və mehriban qonşuluğa çağırışla zəngin Çanaqqala zəfəri, ikinci isə başdan-başa şərin diqtəsindən yoğrulub, əbədi düşmənçiliyə, ədavətə xidmət edən qondarma "soyqırım" iftirası.

Türkiyədə düzenlənən şanlı yubileyin bütün dünya və özellikle də türk dünyası üçün nə qədər önəmli olduğunu bu mərasimdə möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin iştirakı bir daha təsdiq etdi...

Bu mötəbər toplantıya bütövlükdə 21 dövlət başçısı, 70-dən artıq ölkəni təmsil edən rəsmi şəxslər və beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri qatıldı.

Çanaqqala savaşı - Birinci Dünya müharibəsi dövründə, yəni 1915 -1916-cı illərdə Osmanlı dövləti ilə Antanta dövlətləri (İngiltərə, Fransa, Anzaklar) arasında baş verən döyüş olub. İttifaq dövlətləri Osmanlı dövlətinin paytaxtı İstanbulu alaraq boğazların idarəsini ələ keçirmək, Rusiyaya etibarlı bir qida və hərbi ticarət yolu açmaq, alman müttəfiqlərindən birini zəiflətmək məqsədləri ilə ilk hədəf olaraq Çanaqqala boğazına girmişdilər.

Həmin dövrdə vaxtilə böyük ərazilərə sahib olan Osmanlı imperiyası artıq öz keçmiş qüdrətini itirmiş və çətin vəziyyətə düşmüşdü. Daxildə və xaricdə baş verən siyasi çəkişmələr dövləti çökdürür, taleyini zamanın ixtiyarına buraxırdı. Balkan yarımadasında ardıcıl məğlubiyyətlər onu böyük ərazi itkiləri ilə üz-üzə qoymuşdu. Bu ələdüşməz fürsətdən imperialist dövlətlər öz mənafeləri üçün istifadə etmək və Osmanlının torpaqlarını öz aralarında bölüşdürüb bu dövlətin varlığına son qoymaq istəyirdilər.

Martın 18-də ingilis-fransız gəmiləri şiddətli bir atəşlə hücumə başladılar. Ancaq həmlələri müvəffəqiyyətsiz olduğundan hər iki tərəf çox ağır itki verməklə geri çəkildi. Osmanlı ordusu ingilis və fransız donanmalarına qarşı Çanaqqala boğazında aylarla sürən silsilə dəniz və quru döyüşləri apardı.

Bu döyüş məhv olmaq ərəfəsində olan bir ölkənin möhtəşəm qələbəsi kimi əfsanələşib, hər vətəndaşın xatirəsində qalıb. Çanaqqala eyni zamanda, türk şəhidlərinin dünya tarixinə öz qanları ilə yazdıqları bir qəhrəmanlıq salnaməsidir. Rəsmi nümayəndələr etiraf etməsələr də, tarixçilər bunu müttəfiqlər üçün əsgəri bacarıqsızlıq və fəlakət simvolu kimi qiymətləndiriblər.

Beləliklə, düşmənin birləşmiş qüvvələri geri çəkilmək məcburiyyətində qalaraq döyüş məkanını tərk edib və 1916-cı ilin baharında böyük ümidlərlə gəldiyi bu torpaqlardan həmin ilin qışında qaçmağa başlayıb.

Bu gün bəzi dövlətlərin Türkiyəyə qarşı olan qısqancılıq və xəbislik niyyətlərinin əsas səbəblərindən biri bəlkə də Çanaqqala vuruşmasıdır. Çünki bu vuruşmada tarix boyu Türk-İslam Dünyasına qənim kəsilmiş və öz işğalçılıq planlarını hər zaman yeritməyə çalışan Avropa dövlətlərinin məqsədləri alt-üst olub, nəticədə onlar gözləniləndən qat-qat artıq itki veriblər.

Bu savaşda Osmanlı 251.309 nəfər itki vermişdi. Döyüşdə əsas canlı qüvvə və texnika ilə iştirak edən ingilislər 205.000, fran-

“Çanaqqala məzarlığı - soydaşlarımızın - Azərbaycanın müxtəlif bölgələrindən olan övladlarımızın şəhidlik zirvəsinə qovuşduğuna şahidlik edir!

sızlar isə 47000 itki verdi. Ümumilikdə düşmən tərəf 300.000-ə yaxın canlı qüvvəsini itirmişdi və bundan əlavə çoxlu sayda hərbi-texniki qüvvələri məhv edilmişdi. Bir millətin gücünü ortaya çıxararaq nələr edə biləcəyini göstərmiş olan bu döyüş Türk Qurtuluş Döyüşünə də təsir etdi. Dəniz və quru qoşunlarını əhatə edən və bütün çətinliklərə baxmayaraq Türk hərbi tarixinin şərəfli səhifələrindən birinə çevrilən Çanaqqala savaşı Atatürk kimi bir dahini yetişdirdi, gələcək qurtuluş savaşında onun liderliyinə əsas zəmin oldu. Qəhrəman türk milləti böyük öndər Mustafa Kamal Paşanın rəhbərliyi ilə qeyri-bərabər döyüşdə qələbə qazandı. Bu qalibiyyət savaşın taleyində əhəmiyyətli dönüş yaratdı və onu daha bir neçə il uzatdı.

Çanaqqala döyüşləri tarixə əsrimizin ən böyük döyüşlərindən biri kimi yazıldı

Həqiqətən də, Çanaqqala savaşında babalarımızın göstərdiyi şücaət və igidliklər bu gün örnek olaraq anılmaqdadır. 100 il öncəyə nəzər salanda sanki nümunəvi qəhrəmanlıq portretinə tamaşa edirsən. Bu portretə qadın nişançılardan, sağ əlini itirib, sol əli ilə vuruşanlardan tutmuş, 276 kq-lıq mərmini inanılmaz formada topa qoyub atəş açan və düşmən gəmisini partladan Seyid Çavuşa qədər hər kəs əks olunub. Fəxrlə demək olar ki, bu portretəki simalar və şücaətlər Çanaqqala savaşını qeyd-şərtsiz olaraq böyük qəhrəmanlıq داستانına çevirib və bu dastan sonrakı nəsillərin və təbii ki, bizim milli ruhda, cəsurluq

ruhunda tərbiyə almağımıza xidmət edib, bundan sonra da elə olacaq. Çanaqqalada Osmanlı əsgərlərinin göstərdikləri igidliklər düşmən generallarını, siyasi və dövlət xadimlərini belə heyratə gətirib.

Türkiyə Cümhuriyyəti qurulduqdan sonra ingilis və fransız donanmalarının geri çəkilməyə məcbur edildiyi gün - 18 mart Çanaqqala Şəhidlərini Anma Günü kimi elan olunub!

Üstündən yüz illik bir zaman keçməsinə baxmayaraq insanlar Çanaqqala adını eşidəndə qəhrəman Türk millətinin əzmkarlığına heyran olur və bu şərəfli mücadilə hər bir kəsi düşündürməklə yanaşı, onlarda əsl vətənpərvərlik ruhu aşılayır.

Azərbaycanda Çanaqqala hadisələri tam da olmasa, kifayət qədər tədqiq edilib. Hətta bu döyüşlərə ithaf edilən əsərlər də yazılıb. Bunlardan biri görkəmli bəstəkarımız Vasif Adıgözəlovun "Çanaqqala - 1915" oratoriyasıdır. Bu əsər öz ruhuna görə insanı da döyüş əzmi aşılayır.

XX əsrin ən böyük siyasətçilərindən Çörçil:

"Türklər Çanaqqalada ən müasir silahlı silahlanmış güclər qarşısında bir qala kimi dayanmışdılar"

İngilis generalı Oqlander:

"Türk əsgərlərinin döyüşdə göstərdikləri igidliklərin nəzərə alınmaması ingilislər üçün fəlakət oldu"

General Tavshend:

"Avropada elə bir əsgər yoxdur ki, türklərlə müqayisə edilə bilsin. Məsəl üçün, Gelibolunu göstərmək istəyirəm. Orada bizim gəmilərdən açdığımız atəş nəticəsində səngərlər yerlə-yeksan oldu. Türklər deyil, başqa millətdən olan əsgərlər olsaydılar, buna dözməyərək səngərləri tərk edərdilər. Amma türk əsgərləri sona kimi bu cəhənnəmdəki mövqelərini tərk etmədilər"

Çanaqqala döyüşləri müharibələr tarixinə özünün misilsiz adını yazdı. Bu savaşlar nəticəsində türklər dünyaya öz döyüş əzmlərini sübut etdilər. Min illik döyüş təcrübəsi olan böyük türk millətinin Birinci Cahan müharibəsindəki zəfəri bu ulusun yenilməzliyini bir daha təsdiqləmiş oldu...

“

Dürüst xarakteri, əməlləri, elm-sənət hünəri, xeyirxahlığı ilə yaxşı ad qazanmış belə böyük insanlar haqqında söz söyləməyin bir çətinliyi var: haqqında nə desən, sanki təkrar səslənir. Çünki gözəlliyin, yaxşılığın, insanlığın tərifində söz acizdir. Amma böyük insanlar haqqında söz söyləməyin bir asan cəhəti var: sən nə desən, nə yazsan, hər kəs sənin fikrinə şəriq olacaq.

*Görkəmli oftalmoloq alim
Zərifə xanım Əliyevaya ithaf...*

**RƏSMİNİ
ÇƏKMƏK İSTƏDİYİM QADIN...**

Bu gün söz ilə portretini çəkməyə cəhd etdiyimiz Zərifə xanım Əliyevanın elmi titulları, sənət nailiyyətlərini sadaladıqca bitməz. Amma əgər kimisə dünyasını dəyişəndən sonra da xatırlayanlar varsa, demək əsl söz deyilib: hər kəs onu ən böyük nailiyyəti - təmiz adı, mehriban qəlbi, xeyirxah əməlləri ilə anır.

Arzuladıqlarımdan

Hərdən bir sıra görkəmli adamlarla görüşmədiyinə, müsahibə almadığına heyfslənirsən. Tale sənə onlar haqqında yazmağı yalnız dünyasını dəyişdikdən sonra nəsib edir. Sən də zamandan kamını bildiklərini, eşitdiklərini bir xatirə yazısına çevirib yazmaqla alırsan.

XX əsrin səksəninci illərinin əvvəllərində birinci xanım statusu olmasa da, Zərifə xanıma yaxından tanımaq, onunla birgə çalışmaq, dostluq etmək, onun xeyirxahlığından bəhrələnmək şərəfinə nail olmuş, təəssüf ki, illər keçdikcə sıraları seyrələn şəxslər, yəqin bu fikirlə razılaşırlar ki, o, dünyanın çoxdan məqbul saydığı, sadəcə, keçmiş sovet adamlarının gec görüb anladığı ölkənin birinci xanıma missiyasını yerinə yetirirdi. Zərifə xanım heç vaxt xeyirxahlığını kimsədən əsirgəməirdi, ona müraciət edənləri naümid qaytarmırdı. Sadəcə, bunu yalnız onun yaxın çevrəsi bilirdi. Eynilə qədimdən, gen yaddaşımızla xislətimizə hopmuş «sağ əlin sol əldən xəbəri olmaz» kəlamında deyildiyi kimi...

Eşitdiklərimdən

...Günlərin birində Zərifə xanım görür ki, onunla eyni korpusda işləyən sanitar qadınlardan biri çox bikişir. Qadını yanına çağırır və dərini soruşur. Demə, beş yetim saxlayan həmin qadının tibb institutunda oxuyan böyük qızının qiymətini bir insafsız müəllim kəsir, onu institutdan qovdurmaqla qorxudur-

muş. Gələcəkdə göz həkimi olmaq xəyalı ilə yaşayan qızığığazın muradının gözündə qalmaq təhlükəsi varmış. Zərifə xanım işə qarışır: tələbə qızın haqqı qaytarılır, həmin müəllim də cəzalandırılır. Qızı institutu bitirənədək Zərifə xanım daim onun dərsləri ilə marqlanır, sonralar özünün çalışdığı xəstəxanada işə düzəlməsinə kömək edir, toyunda da həvəslə iştirak edir.

Zərifə xanımla birgə çalışmış həkim rəfiqələrinin xatirələrində rus millətindən olan başqa bir sanitar qadının mənzil şəraitinin yaxşılaşmasına köməyi, evgördüsü məclisində əziz adamının xeyrindəki kimi həvəslə iştirak etməsi kimi insanı kövrəldən əhvalatlar az deyil.

...Bir gün Zərifə xanımın yaşadığı binanın girişində keşikdə duran gənc milis işçisi onun gözünə bikiş görünür. Təbii ki, əgər Zərifə xanım orada yaşayan bəzi xanımlar, bəylər kimi həmin mühafizəçinin yanından saymazyana ötürüb keçsəydi, yəqin ki, cavan oğlanın halındakı dəyişikliyi sezməzdi. Amma insanların gözünün nurunu qaytaran, hər kəsə ana, bacı münasibəti bəsləyən bu xanımın iti baxışlarından yayınmaq mümkün idimi? Zərifə xanımın diqqətçilliyi sayəsində həmin oğlan sonralar pis fəsad verə biləcək xəstəliyin astanasından geri döndür.

Oxuyub bildiklərimdən

Ulu öndərimiz Heydər Əliyevlə Zərifə xanımın sevgi hekayəti, həyatın ən çətin məqamlarında bir-birlərinə həyan, arxa olmaları dillər əzbəri, sevən gənclərə örnəkdir. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının memarı Heydər Əliyev Zərifə xanıma belə xatırlayır:

«Zərifə xanım çox böyük alim olub. Mən hələ onunla həyat quranda o, artıq elm yolunda idi. Onun elmi fəaliyyəti məlumdur. O, çox istedadlı, çox xeyirxah, çox sadə insan idi. Mən bu barədə çox danışa bilərəm, ailəmin yaşaması, bu günlərə çatması, övladlarının tərbiyəsi üçün və həyatımda onun əvəzsiz rolu üçün mən bu gün Zərifə xanımın məzarı qarşısında baş əyirəm. Onu bir dəqiqə belə unutmuram və unutmayacağam».

Zərifə xanımın tələbə yoldaşı olmuş, onu uşaqlıqdan tanıyan, tibb elmləri doktoru, professor Aydın İmaməliyev öz qrup nümayəndəsi haqqında xatirələrində yazır:

«Qrupumuzun oğlanları tez-tez nizam-intizamı pozardılar: məşğələləri buraxar, dərslərə gecikərdilər. Bu barədə kimsə dekanlığa məlumat vermişdi. Diqqətlə araşdırandan sonra biz "məlumat mənbəyinin" kim olduğunu tapdıq. Əsl kişilər kimi onun dərslərini verməyi qərara aldığımız. Əvvəlcə məsləhətləşmək üçün Zərifənin yanına getdik. O həmin adamla özü danışacağını söylədi. Zərifə ona nə dedi, nə demədi, ancaq tezliklə, həmin oğlan qrupumuzdan çıxıb getdi. İldən-ildə qrupumuzda, sonralarsa bütün institutda Zərifənin nüfuzu artırdı. Biz oğlanlarsa onu öz bacımız bildik, çətin məqamda köməyimizə yetən bacımız».

Uzun illər Zərifə xanımla rəfiqəlik edən, həyatın hər dönəmində onun yanında olan sirdaşı, professor, ictimai xadim Zəhra Quliyevanın bacı itkisinin nisgili ilə yazdıqlarından:

«Zərifə xanım qeyri-adi bir qadın idi. O, heç də hamıya qismət olmayan böyük bir qabiliyyətin də sahibi idi. Bu, sevə bilmək qabiliyyəti idi. Həyatda nə edərdisə, sevgiylə edərdi. Onun sevgisinin qüvvəsi öz ailəsinə münasibətində daha artıq duyulurdu. O, uşaqlarına, sonra isə nəvələrinə sevgisində özünü unudurdu. Zərifə xanım Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyevin ləyaqətli ömür-gün yoldaşı, sədaqətli dostu, sevimli qadını və əqidə yoldaşı idi. Bacımızın xatirəsi ilə bağlı ötən günlərimiz heç vaxt yadımdan çıxmır. Yaddaşımda tələbə Zərifənin şən və qayğısız siması, gəlin Zərifənin xoşbəxtliyi və həyəcanı, ana Zərifənin nəvəişkarlığı, ictimaiyyətçi Zərifənin ehtiraslı, alovlu fəaliyyəti, alim Zərifənin müdrikliyi nə qədər fakt və hadisələrlə əbədiləşib».

Son ştrixlər

İndiyədək onun fırça ilə çox portretləri çəkilib, sözün köməyi ilə isə daha da çox rəsmlər yaradılıb. Lakin yaxşı insanların, xeyirxah əməl sahiblərinin, özündən sonra xoş xatirə qoyub gedənlərin yaddaşlarda əbədi yaşayan işıqlı obrazı həmişə kiminsə, hətta ən istedadlı rəssamın, ən güclü qələm sahibinin belə yaratdığı portretdən daha canlı, daha sevimli, daha gerçəkdir. Bu sözlü portret cəhdimizin qəhrəmanı Zərifə xanım Əliyevanın ürəklərdə yaşayan gerçək və sevimli obrazı kimi...

Gülcəhan Mirməmməd

ОПЕРА НА МУСУЛЬМАНСКОМЪ ЯЗЫКЪ.
ТЕАТРЪ Г. З. А. ТАГІЕВА.
Въ субботу, 12-го января 1908 года
 Оперными артистами театральной секціи О-ва „Н И Д Ж А Т Ъ“
 подъ наблюденьемъ авторовъ и при участіи любителей представлено будетъ пер-
 вый разъ на мусульманской сценѣ О П Е Р А
ЛЕЙЛИ И МЕДЖНУНЪ
 въ 5 дѣйств. и 6 картинахъ, переделанная изъ поэмы ФІЗУЛИ и переложен-
 ная на музыку братьями У. и Дж. Гаджибековыми.
 Восточный оркестръ подъ управленіемъ Курбаза. При полнѣмъ обстановкѣхъ и
 новыхъ костюмахъ, сшитыхъ специально для этой пьесы.
 Для дамъ-мусульманокъ имѣются закрытыя ложи. Цѣны мѣстамъ бенефиса.
 Начало ровно въ 8 1/2 часовъ вечера.
 Билеты заблаговременно продаются въ читальнѣ О-ва „Инджати“, а въ день
 спектакля отъ 10 до 2 и отъ 5 час. до окончанія спектакля.
АНОНСЪ: Въ понедѣльникъ, 14 января пред. будетъ „Г Я В Э“.
 Общій расп. А. Вели. Режиссеръ Арабинскій.

Въ субботу, 12 января 1908 г.,
 въ залахъ Бакинскаго Общественнаго Собранія
 состоится

ÜZEYİR HACIBƏYLİ - 130

“Leyli və Məcnun” operasında muğam və bəstəkar yaradıcılığının qovuşdurulması yolları

“

Şərq musiqi ənənələrini özündə təcəssüm etdirən muğam sənəti bəstəkar yaradıcılığının inkişafı üçün müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. XX əsrin əvvəllərində dahi bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəylinin mütəfəkkir-şair Məhəmməd Füzulinin eyniadlı poeması əsasında yaratdığı “Leyli və Məcnun” operası (1908) musiqi mədəniyyətimizdə opera sənətinin bünövrəsini qoymaqla, həm də Şərqdə ilk opera oldu.

Bu opera özündə Şərq və Qərb musiqi mədəniyyətinin bəstəkarlıq və ifaçılıq ənənələrini qovuşdurdu. Ü.Hacıbəyli məqsədyönlü şəkildə kompozisiyanın və musiqi materialının əsası kimi Şərq və Qərb musiqisinin ən inkişaf etmiş janr və formalarından – muğam ifaçılığı sənətindən və opera formasından istifadə edərək, musiqi mədəniyyətində yeni bir istiqamət yaratdı.

Üzeyir Hacıbəyli muğamların seçimində onların bədii-emosional təsirini nəzərə almış, obrazların səciyyələndirilməsində, operanın süjet xəttinin inkişafında və dramaturgiyanın açılmasında onlardan istifadə etmiş, onları xarakterinə və emosional təsirinə görə dramaturji həssaslıqla seçmişdir.

Üzeyir Hacıbəyli yaradıcılığının tədqiqatçısı Elmira Abbasovanın yazdığı kimi, əsərin süjet xəttinin ardıcıl açılmasında, dramatik konfliktin və hadisələrin faciəvi sonluğunun təsvirində muğamlar mühüm əhəmiyyət kəsb edir (1).

Məsələn, I pərdə də Leyli və Məcnunun görüş səhnəsi onların ümid və arzularını, məhəbbət hisslərini əks etdirən işıqlı, lirik xarakterli “Mahur - hindi” və “Segah” muğamları üzərində qurulmuşdur. Hadisələrin sonrakı inkişafında əsas qəhrəmanların partiyasında qəmgin əhval-ruhiyyəli muğamlar üstünlük təşkil

oxuduqları... hər bir muğamın olduqca çox improvizasiya variantı vardır, ona görə də hər bir müğənni “Leyli və Məcnun”dan ariyaları öz bildiyi kimi oxuyurdu” (2, s.275).

“Leyli və Məcnun” operasında Ü.Hacıbəyli muğama aid bütün janrlardan: muğam şöbələrindən, zərbi-muğamlardan, təsniflərdən və rənglərdən istifadə etmişdir. Bütün bunlar ayrı-ayrı janrlara aid muğam irsində mövcud olan rəngarəng nümunələrin bəstəkar tərəfindən müxtəlif üsullarla operanın musiqi mətnində tətbiq etməsinə imkan yaratmışdır. Elmi ədəbiyyatda göstəriləni kimi, Ü.Hacıbəyli muğamlardan olduğu kimi, yəni sitat şəkildə, muğama aid janr nümunələrindən isə həm sitat kimi, həm də orkestrin müşayiəti ilə ya səs, ya da xor üçün işləmələr şəkildə istifadə etmişdir.

Məsələn, muğam şöbələrini hadisələrə və qəhrəmanların əhval-ruhiyyəsinə uyğun olaraq seçən Ü.Hacıbəyli onları olduğu kimi – sitat şəkildə əsərə daxil edir. Məcnunun, Məcnunun atasının, dostu Zeydin, Leylinin, Leylinin ata və anasının, İbn-Sələmin və bir neçə ərəbin partiyasında müxtəlif muğam şöbələri səsləndirilir. Bu muğamlar ayrı-ayrılıqda xanəndələr tərəfindən ifa olunsada, onların ardıcıllaşmasından bütöv səhnələr yaranır. Məsələn, Məcnunun və Leylinin ilk məhəbbət səhnəsində

"Leyli və Məcnun" operasından səhnə (1908)

edir. Belə ki, Məcnunun elçilərinə rədd cavabı verildikdən sonra səslənən “Şahnaz” muğamı Məcnunun dərin ruhi sarsıntılarını əks etdirir. İnsanlardan uzaqlaşmış səhrada dolaşan, nəsibi iztirablar və tənəhlərdə olan Məcnun qəmli “Bayatı-Şiraz” muğamı ilə xarakterizə olunur. Leyli və İbn-Sələmin toyu səhnəsindən sonra Məcnunun ümitsizliyi “Şüşlər” muğamında öz ifadəsini tapır. Sevgilisindən üz çevirib onun xəyalını üstün tutan Məcnunun “Sən Leyli deyilsən” nidası “Xaric segah”da çox yanıqlı səslənir. Son səhnədə Məcnun Leylinin qəbrini axtararkən “Bayatı-Kürd” muğamının sədaları onun sonsuz kədərini ifadə edir. Məcnunun son nəfəsində “Şüşlər” muğamının “Tərkib” şöbəsinin ifa edilməsi qəlbləri xüsusilə titrədir (1).

Ü.Hacıbəyli operada bütün muğam şöbələrinin adlarını və poetik mətnini ardıcılıqla göstərmiş, onların səsləndirilməsini isə xanəndələrə və tarzanə həvalə etmişdir. Bu baxımdan, “Leyli və Məcnun” muğam operasının ərsəyə gəlməsində muğam ifaçılarının məharəti xüsusi qeyd olunmalıdır.

“Leyli və Məcnun”da əsasən opera ariyaları muğamla əvəz edilmişdir. Dahi bəstəkar bununla bağlı yazırdı: “Müğənnilərin

“Mahur-hindi”, “Şikəsteyi-fars” və s. muğamlar ardıcıl olaraq bu rollarda çıxış edən xanəndələr tərəfindən tarın müşayiətilə oxunur.

Məcnunla ata-anasının səhnəsi bütövlükdə “Çahargah” muğamının şöbələrinin ardıcıllaşmasına əsaslanır. Bu şöbələr əsasən Məcnunun və atasının partiyasında səsləndirilir. Məcnunun anası isə yalnız təsnif xarakterli trioda iştirak edir.

Leylinin və anasının səhnəsi “Simayi-şəms” və “Sarənc” muğam şöbələrinə əsaslanır. Bir-birini əvəz edən iki elçilik səhnəsi – Məcnunun elçilərinin və İbn-Sələmin elçilərinin səhnəsində “Şur” muğamının müxtəlif şöbələri təsnif xarakterli xorlarla növbələşir. Məcnunun səhradakı səhnəsində “Bayatı-Şiraz”, Leylinin ölümü səhnəsində “Xaric segah”, Məcnunun ölümü səhnəsində “Bayatı-kürd” və “Tərkib” muğamları səslənir.

Qeyd olunan bütün səhnələrdə muğamların müxtəlif şöbələri iştirakçıların partiyalarına olduğu kimi daxil edilmişdir. Xanəndələr müəllif tərəfindən göstərilmiş qəzəlin mətni əsasında həmin səhnəyə uyğun verilmiş konkret muğamı öz ifaçılıq tərzini baxımından oxuyaraq improvizasiya edir. Bunlar xanəndələr

tərəfindən ifaçılıq praktikasında kök salmış qayda-qanunlardan bir qədər fərqlidir. Çünki səhnədə obraz yaradan aktyorun muğam oxuması xanəndənin konsertdə həmin muğamları tam dəstgah şəklində oxuması ilə eyni deyil.

Zərbi-muğamlardan “Heyratı”, “Mani”, “Simayi-şəms”, “Arazbarı”, “Osmani” operanın musiqi mətninə daxil edilmişdir. Bu zərbi-muğamlardan müxtəlif cür istifadə olunur: zərbi-muğamın olduğu kimi, instrumental və vokal-instrumental epizodların ardıcılışmasına əsaslanan bir musiqi nömrəsi kimi əsərə daxil edilməsi; zərbi-muğamın

instrumental hissələrinin – rənglərin melodiylarının xor və orkestr üçün işlənməsi.

Məsələn, İbn-Səlamın partiyasında “Osmani” zərbi-muğamı olduğu kimi, tarın müşayiəti ilə səslənir. Burada zərbi-muğamın melodik quruluş xüsusiyyətləri saxlanılsa da, müşayiəti ilə dəyişikliklər özünü göstərir. Belə ki, zərbi-muğamlar xanəndə və sazəndə dəstəsi tərəfindən ifa olunur, xanəndənin partiyasında muğam gəzişmələri əvvəldən axıra kimi instrumental ansamblın (tar, kamança, qaval) ostinat ritmik müşayiəti fonunda səslənir. Bu baxımdan, operada zərbi-muğamda xanəndənin oxumasını tar müşayiət edir və rəng epizodları da tarın ifasında səsləndirilir.

Operada bir sıra hallarda bəstəkar zərbi-muğama aid rənglərin melodiylarından istifadə

edərək, onları xor üçün işləmişdir. Burada artıq zərbi-muğamların tam mətnindən deyil, yalnız onların instrumental epizodlarının əsasını təşkil edən rənglərdən istifadə olunması özünü göstərir. Bunlar, həm də muğama aid janrlardan biri olan rənglərdən istifadəyə dair nümunələr kimi qeyd oluna bilər.

Misal olaraq, ikinci şəkildən “Leylini qoyma məktəbə getsin” sözləri ilə oxunan qızların xorunu qeyd edə bilərik. Bu xorun mövzusu “Simayi-şəms” zərbi-muğamının instrumental rəng melodiyasına əsaslanır.

Bəstəkarın bu mövzudan istifadə etməsi diqqətəlayiqdir. Çünki, ənənəvi olaraq, vokal-instrumental janr olan zərbi-muğamda vokal partiya muğam improvizasiyası üslubunda, yəni sərbəst vəznlidir, instrumental partiya isə ciddi metro-ritmə tabe olub, ostinat ritmo-formullar əsasında qurulur. Məhz bu cür melodik quruluş xüsusiyyətlərinə görə bəstəkar xorun musiqisinin həyəcanlı xarakterini əks etdirmək üçün bu mövzudan istifadə etmişdir. Xorun müşayiətində də melodiya kimi, ritmik formullar əsasında ladin istinad pillələrindən ibarət səs birləşmələri saxlanılır ki, bu da zərbi-muğam ifaçılığından gələn xüsusiyyətdir.

“Leyli və Məcnun” operasında zərbi-muğamlardan bu yolla istifadə olunmasına aid daha bir nümunə kimi IV şəkildə Nofəlin xor ilə səhnəsini qeyd edə bilərik. Bu səhnə bütövlükdə “Heyratı” zərbi-muğamı əsasında qurulmuşdur: həm solo – Nofəlin, Leylinin atasının partiyaları, həm də xorlar – ərəblərin xoru, qasidlərin xoru, döyüşçülərin xoru, səhnənin sonundakı ümumi xor bu zərbi-muğamın ayrı-ayrı instrumental epizodlarının mövzusunə əsaslanır.

Bu səhnə zərbi-muğamın ümumi kompozisiya quruluşuna uyğun olaraq, rondovari formanı özündə əks etdirir. Lakin zərbi-muğamla göstərilən səhnə arasındakı əsas fərq instrumental və vokal-instrumental epizodların növbələşməsindən ibarət deyil. Burada bilavasitə zərbi-muğamın instrumental mövzularının musiqi materialına əsaslanan solo və xor epizodlarının növbələşməsi özünü göstərir.

Ü.Hacıbəylinin operada zərbi-muğamdan istifadəsinə aid geniş yayılmış nümunələrdən biri “Arazbarı”dır. Bəstəkar “Arazbarı” zərbi-muğamının instrumental melodiyasına əsaslanaraq, simfonik pyes yaratmışdır ki, bu da operanın V şəklinə girişdə verilmişdir.

“Leyli və Məcnun” operasında təsnif melodiylarından da maraqlı şəkildə istifadə olunmuşdur. Təsniflərin melodiyları əsasında bəstəkar tərəfindən xorlar və ansambl səhnələri yaradılmışdır. Məsələn, I şəkildən Məcnunla Leylinin “Ah eylədiyim sərvə-xuramanın üçündür” sözləri ilə başlayan dueti – “Segah” təsnifinin, proloqdan “Şəbi hicran” xoru – “Mahur” təsnifinin, IV

şəkildən ərəblərin “Söylə bir görək” xoru – “Əraq” təsnifinin melodiyasına əsaslanır.

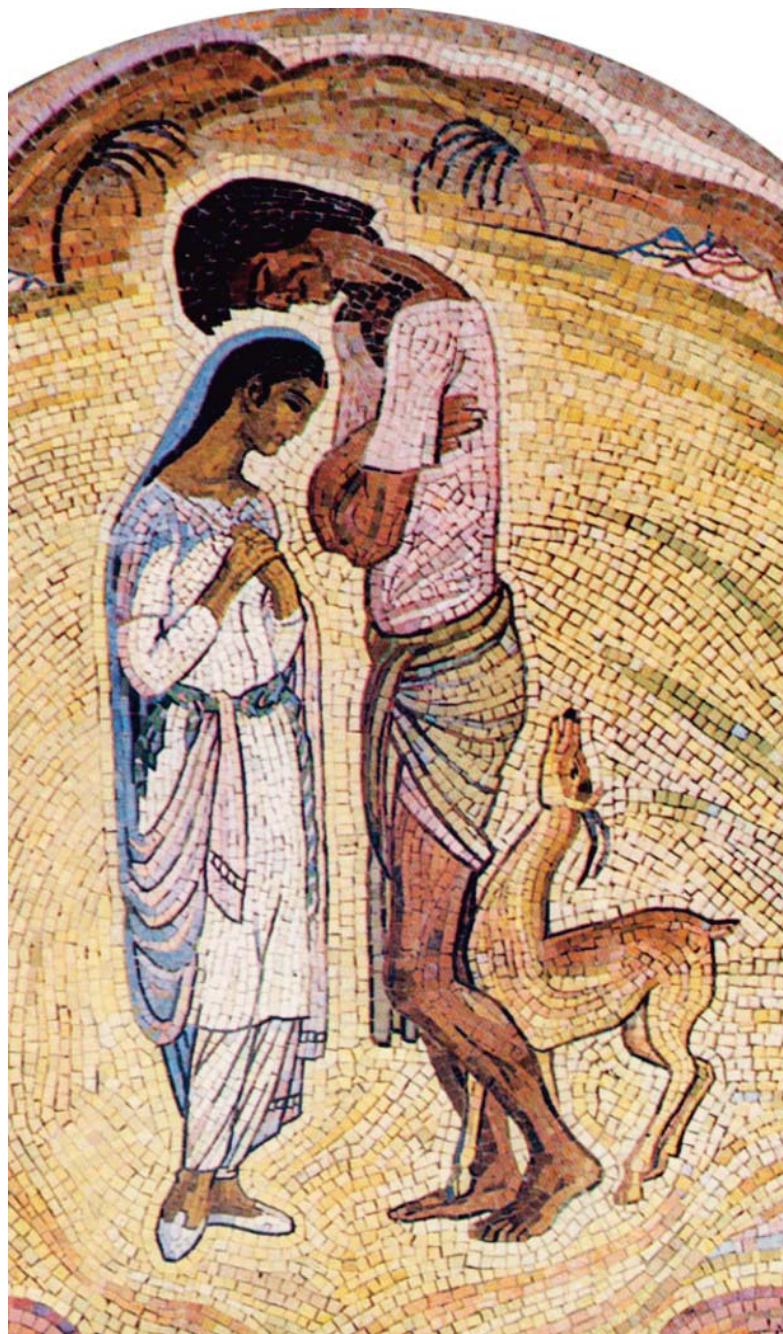
“Şəbi-hicran” xoru, bir növ, uvertüradan sonra, əsərin ideya məzmununu ümumi şəkildə təcəssüm etdirir və əsərin faciəvi sonluğunu qabaqcadan xəbər verir, dinləyicinin emosional əhval-ruhiyyəsini bu istiqamətə yönəldir. Bir cəhəti də qeyd edək ki, “Leyli və Məcnun” operasının səhnə təcəssümündə, operanın klavirindən fərqli olaraq, tamaşanın sonunda “Şəbi hicran” xoru bir daha səsləndirilir ki, bu da həm hadisələrin başlanğıcını və yekununu əlaqələndirən bir vasitəyə, həm də əbədi məhəbbətin musiqi simvoluna çevrilir.

Operada təsniflərə, rəng melodiylarına əsaslanan xorların əsərin kompozisiya quruluşunda mühüm əhəmiyyəti də qeyd olunmalıdır. Belə ki, qəhrəmanların solo partiyalarında səslənən ayrı-ayrı muğam şöbələri arasında müxtəlif xarakterli, dəqiq metro-ritmik əsaslara söykənən xorların (o cümlədən, ansambl səhnələrinin və orkestr epizodlarının) daxil edilməsi operanın kompozisiya quruluşunu muğam dəstgah formasına yaxınlaşdırır (4, s.128).

Üzeyir Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operasının direksionunda muğam şöbələrinin deyil, məhz xor və orkestr epizodlarının öz əksini tapması faktı və həmin epizodların musiqi mətninin təsnif, rəng və zərbi-muğam melodiylarına əsaslanması onların şifahi ənənəli professional musiqi nümunələrinin ilk not yazısının işləmələri olduğunu təsdiq edir.

Bu da bəstəkarın özünün yaradıcılıq prosesində xanəndə və sazəndə yaradıcılığının məhsulu olan muğam, zərbi-muğam, təsnif və rəng kimi nümunələrdən bəhrələnməsindən irəli gəlir. Bu halda şifahi ənənəli musiqi və bəstəkar yaradıcılığı arasında qarşılıqlı təsir və əlaqə prosesi özünü qabarıq göstərir. Üzeyir Hacıbəyli ilə yanaşı, Müslüm Maqomayev, Zülfüqar Hacıbəyov və digər bəstəkarların operalarının təmsalında da bunun şahidi oluruq.

Xumar Bayramova,
AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət
İnstitutunun baş elmi işçisi,
sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru

Ədəbiyyat

1. Э.Абасова. Узеир Гаджибеков. Баку - 1974.
2. Ü.Hacıbəyli. Əsərləri. II cild. Bakı, Azərbaycan EA-nın nəşri - 1965.
3. Ü.Hacıbəyli. “Leyli və Məcnun”. Klavir. Bakı - 1983.
4. Üzeyir Hacıbəyov ensiklopediyası. Bakı. “Azərbaycan” - 1996.

Резюме

Статья посвящена изучению музыкального многообразия мугама, как профессиональной музыки устной традиции, в творчестве У.Гаджибейли. В этом аспекте рассматривается его опера «Лейли и Меджнун». Автором выявляется разнообразие методов использования мугамов в творчестве композитора.

Ключевые слова: мугам, музыкальный анализ, композиторское творчество, традиции, методы.

Summary

The article deals with the implementation of mugham ways as professional music of oral tradition in the works U.Hajibeyli. In this aspect, is considered his opera "Layla and Majnun". The author musical analysis reveals a variety of methods in use mugams composer creativity.

Keywords: mugham, musical analyzed, composer creativity, tradition, methods.

Sazımızın etibarlı qardaşı - DƏF

III məqalə

Məlumdur ki, Azərbaycanda xanəndələrin oxuduğu zaman özünə ritm saxlamaq məqsədilə çaldığı zərbli alətə bəzən “dəf”, bəzən də “qaval” deyilir. Bizə bəlli olmayan səbəbdən Türkiyədə nəfəslə çalınan “ney” aləti də “qaval” adı ilə konsertlərdə elan olunur. İranda isə aşığırları ritmik baxımdan müşayiət etmək üçün çalınan zərb alətlərinə fərqli bölgələrə görə yenə qaval, dəyirmi formasına görə bəzən də “dairə” deyilməkdədir. Özbəkistanda isə eyni alət “doyra” kimi tələffüz olunmaqdadır. Azərbaycanda və Anadoluda armuda bənzər formada olub, qoltuqda, yaxud da dizlər arasında saxlanılaraq çalınan zərb alətinə İranın Sulduz mahalında “dümbək” deyirlər.

Tarixçi alimlərin yekdil fikrinə görə, Qobustan ərazisində qaval aləti kimi səs çıxaran qaya parçası dünyanın ən qədim zərb alətidir. Hal-hazırda dəfin, dümbəyin, nağaranın, davulun, qoşa-nağaranın ulu əcdadı hesab edilən “qaval daşı” Şərqi dünyasının, habelə Türk aləminin səs çıxara bilən zərbli çalğı aləti kimi bəşər musiqi mədəniyyəti tarixində şərəfli yerini qorumaqdadır.

Türklərin min illər boyu çaldığı ən qədim çalğı aləti olan “Davul”, əski qaynaqlarda “Tavul”, “Tapul” kimi adlarla keçmişdir. Daha qədimlərdə “Tabala”, “Tovul”, “Dohul” adlarının da olduğu təsbit edilmişdir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Savə aşığırlarının nümayəndəsi Budağəli Rəşidi “Davul” alətini “Döhül” kimi tələffüz etməkdədir.

Əfrasiyab Bədəlbəyli “Musiqi lüğəti” kitabının 32-ci səhifəsində qaval (dəf) barədə belə yazır: «Qaval-zərbli musiqi aləti. Eni 60-75 və diametri 350-450 mm olan sağanağa balıq dərisi çəkilir. Sağanağın içərisində xırda halqalar nəsb edilir ki, çalğı vaxtı bunlar da səslənsin. Azərbaycanda ən qədim zamanlardan geniş intişar tapmış, yaxın qonşu ölkələrdə də yayılmışdır».

Azərbaycan və İran aşiq ifaçılığı sənətində dəf çalan sənətkarların xüsusi xidmətləri olmuşdur. Çeşidli zərb alətlərinin tədricən sazla balabanın yanında qərar tutması, İranın bir çox aşiq məktəblərində özünü göstərməkdədir. Yalnız Urmiya və Xoy mahalı istisna olmaqla bu diyarın aşığırlıq sənətində zərb alətlərinə rast gəlinmir. Lakin İranın bir çox bölgələrində, xüsusən də Təbriz, Qa-

radağ, Kəleybər, Mərənd, Zəncan, Əhər, Əbhər, Kərəc, Xurrəmdərə, Tehran, Sulduz, Xal-Xal, Tarım, Miyana, Marağa aşığırları öz sənətlərini balaban və dəfin iştirakı ilə birgə yaşatmaqdadırlar.

Təbii ki, aşiq sənətinin mühüm bir sahəsi olan saz musiqisinin zaman-zaman metro-ritmik baxımından inkişafında və çeşidli vəznərlə zənginləşməsində zərb çalan şəxslərin əməyi, zəhməti və xidməti böyükdür. Şirvan mahalında, həmçinin də Güney Azərbaycanın aşığırlarla keçirilən toy-düyünlərində müxtəlif saz havalalarının vəzninin, eləcə də oynamaq istəyənlər üçün çalınan rəqs musiqisi zamanı, ritmin saxlanması işi məhz dəf alətində ifa edən şəxslərin öhdəsinə düşür. Təbriz, Kəleybər, Mərənd, Zəncan, Miyandab, Əbhər, Xurrəmdərə, Kərəc aşığırlıq sənətində qaval olduğu halda, Qarapapaq türklərinin məskunlaşdığı Sulduz mahalının aşığırlıq sənətində isə zərb alətindən və davullardan (böyük nağara) yerli toy-düyünlərdə daha çox istifadə olunmaqdadır.

Qeyd etməliyik ki, Sulduz mahalının Nəğədə şəhərində yaşayıb “El Aşığı” təxəllüsü ilə tanınan Məmmədəli Mahmudi dəvət olunduğu toylara özü ilə bərabər bir nəfər balabançı və dümbək çalan da götürərdi. Adətən zurna çalan şəxsi ritm saxlamaq baxımından müşayiət edən nümayəndələr, yeri gəldiyi məqamda həm də dümbək alətində çalmağı bacarırlar. Belə şəxslər Sulduz elinin toy-düyünlərində çöl şəraitində halay çəkib yallı gedən şəxslər üçün davul, ev daxilində “Duzala” adlı nəfəsli musiqi alətinin sədaları altında rəqs edənlər isə dümbəklə ritm saxlayırlar.

Azərbaycan musiqi alətləri

Dəf

Tar

Kamança

Balaban

Zurna

Saz

Qavalçı Möhsün Rəzmi Zəngəbadi, balabançı Bəhram Nəbati, Təbrizli Aşıq Rəsul Qurbani

İran aşıq ifaçılığı sənətində zərbli alətlərdə çalan şəxslərin əsas iki funksiyası vardır. Birinci funksiya musiqiyə-aşıq havalarına ritm tutmaqdan, ikinci funksiya isə xalq mahnılarını, müəyyən hallarda isə saz havalarını məclisin aşığı ilə bahəm, (adətən musiqinin nəqərat hissələrində birgə, bəzi hallarda isə duet şəklində) oxumaqdan ibarətdir.

Araşdırmalarımız nəticəsində bir çox dəf çalanların yeri gəldiyi zaman aşığa kömək məqsədilə oxuduqlarını da müşahidə etmək olur. Bu baxımdan Təbrizli Oruc İmani, xüsusən də zil səsi və gur nəfəsi ilə İranda ad qazanıb məşhurlaşmış Xurrəmdərəli Qüdrət Xıqri aşıq toylarında, el şənliklərində qaval çalmaqla yanaşı, yeri gəldikcə bu məmləkətdə populyar olan bir çox xalq mahnılarını, klassik muğamlardan bəzi hissələri məclislərdə, toy-düyünlərdə mütəmadi olaraq oxumaqdadırlar.

Bu diyarın ustadları ilə aparılan sorğu-suallar əsasında məlum oldu ki, bir çox aşıqlar bu müqəddəs sənətə qaval çalmaqla gəlmişlər. Bu qəbildən olan aşıqlar hələ gənclik çağlarında məşhur aşıqların yanında bir müddət qaval çaldıqdan sonra saz-söz aləminə qədəm basmışlar. Qavalçılıqdan aşıqlıq sənətinə gələnə qədər bir neçə il ustad sənətkarların yanında hər bir toy-düyündə qaval çalara, böyük maraqla musiqinin oxunuş qaydasını, ritmini, melodiyasını, temposunu (sürətini) məclisdə çalib-çağıran aşıq və balabançının ifasından öyrənir.

Bununla yanaşı oxunan sözləri əzbərləyib, söylənilən dastanları yerli-yataqlı hafizəsində saxlamağa səy göstərməklə, bir növ hazırlıq kursu keçirlər. Belələri saz-söz aləminə qədəm basdığı zaman bəzi dastanlardan müəyyən parçalar bilən, söz oxumağı bacaran, hazır şagirdlər olaraq ustadlar tərəfindən şəyirdliyə qəbul edirlər.

Bu vəziyyətdə olan püxtələşməmiş musiqiçiləri “Yarımçıq şagirdlər” kimi dəyərləndirmək mümkündür. Çünki onlar aşıqlıq sənətində şagirdliyin ilkin mərhələsini artıq qaval çaldığı illərdə keçirmişlər.

Vaxtilə qavalçılıqdan aşıqlıq sənətinə gələn, bu sənəti özünə peşə etmiş sənətkarlar: Üfət Əsgər Abidini, Əli Xallı, Məcid Ərdəbilçi, Lotuxanəli, Cəmsid İsgəndər, Əziz Nəcəfi, Əsgər, Beytulla, Zülfəli, Xosrov, Zimistan Hacıhəsənli, Qaytaran, İbadulla Kərəmi, Əli Bədəllah, Həsən Qaraçı, Nüsrət, Qulam Nüsrət oğlu, Məhəmməd Səbz, Qüdrət, Fətulla, Abil, Cəmsid Cavani, Qadir Afəridə, Çölü Məhəmməd, İbrahim Xalisi, İmran Cəncixani, İbrahim Şirazi, Qamət, İbrahim Xalisi, Qeybullaxıdri, Ayət Xıdri, Səttar

Hüseyni, Məlikcan Noxbezəni, Əli Heydəri, Hüseyn Azəri, Hatəm Danəndə, Murad Nəzəri, Oruc İmani, Cabir Şahbazi, Möhsün Rəzmi Zəngəbadi, Əhməd İsmayılı, İbrahim Mədəni, Əhməd Əlizari, Əziz Purməhəmməd, Musa İsgəndəri, Əhməd Şahməhəmməd, Hüseyn Mövlayi, Kərumərz Zari, Həmid Asiyaban, Rza Qəmbəri, Məhəmməd Cahangiri, Seyfəli Haqqı, Əli Yavəri, İbrahim Danəndə, Etimad Əmini, İmam Bayramı, Həsən Mürvəti, Quləhməyyn Şahzəvari, İsa İsgəndəri, Məhəmməd Azəri, Səməd Niknəfəs, Hüseyn Əkbəri, Yusif Məhəmməd, Böyükağa Zakiri, Məsləhət (Aşıq Məliyin oğlu), Yədulla Həsən, İbrahim, Əhəd, Höccət İbrahimi (Aşıq Qafar İbrahiminin oğlu), Fəxrəddin Əlizadə, Böyükağa Zakiri, Çobannarı, Əhməd Şahməhəmməd, Səfər Məhəmməd Rad, Mənsüm Əhməd, Musa Cəfərxani, Əvəz Eyvazpur, Hidayət Dəvətələb, Rza Gəzafərli, Heydər Qulami, Həsən Rzai, Əbülfəz Yari, Əli Vətənxah, Nüsrət Abbasi, Əli Qaradağlı, Məhəmməd Əbdi, Əli İzzəti, Həsən Name, Əbülfəz Hüseynpur, Cəfər Kəqaləçi, Məmməd Kazimi, Rza Cabbari, Əziz Talibi, Famil Talibi (Əziz Talibin oğlu), Xosrov Məhərrəmi, Tahir Hüseynpur, Cəmsid Həmidpur, Ərşad Əlizadə, Əkbər Puşəvər, Mustafa Əlizadə, Yusif Vəlizadə, Həsən Bağırpur, Mikayıl Bağırpur, Qəribəli Mirzəyi, Ağaqlu Piri, Cəmsid İmani, Əziz Ələsgəroğlu, Məşədi Bayram Cavadhasari, Sahabəli Abbaspur, Sahabəli Məhərrəmdüxt, Sirius Qulu, Hüseynqulu Kənkən, Şahbaz Pekar, Məmmədqulu Əşrəfiyan, Şəhriyar Əmipur, Nəriman Turəğəyikəndi, Məhəmməd Qulabi, Xudaverdi Hüseyni, Sədirxan Paşayi, Möhsüm İbrahimi, Qulu Təranə, Həsən Musiqi, Əlirza Gözəli, Adil Afəridə, Nadir Afəridə, Bəyaz Mehri, Əjdər Qəhri, Fəraməz Cabbari, Fazil Cabbari, Qadir Purəhməd, Nüsrət Fəraci, Əlihüseyn Süleymani, Baqi Cəlal, Qurban Pərvazi, Qurban Xəracu, Novruz Məhəmməd, Yağnəli Məhəmməd, Əhməd Heydəri, Hüseyn Heydəri, Cahangir Heydəri, Çingiz Heydəri, Əlirza Quluzadə, Həsən Quluzadə, Vəli Quluzadə, Nəbiyulla Quluzadə, Cahangir Quluzadə, Səməd Xeyrullahi, Əhməd Xeyrillahi, Qasım Xeyrullahi, Əbülfəz Pursəfər, Müslüm Xıdri, Ramazan Şirazi, Hüseyn Pasiyar, Məhəmməd Pasiyar, Qardaşəli Babaxani, Rza Babaxani, Sabir Ocaqlı, Araz Xələfi, Səfiyulla Rzayi, Əlimərdan Xalisi, Məcid Xalisi, Yahya Xalisi, Bəhruz Düdəngə, Həbib Mehri, Səccat Haqqinas, Mənsur Xəlili, Rza Qəmbərli, Ruhulla Qəmbərli, Qüdrət Xıdri Əsədi, Həmid Xıdri Əsədi, Şükür Xıdri, Əvəz Xıdri, Abbas Xıdri, Nağı Xıdri, Rza Xıdri, Əfsəl Xıdri, Bəhruz Xıdri, Məhərrəmli Xıdri, Fətulla Xıdri, Qulamrza Həmid, Zöhrab

Qavalçı Oruc İmani, balabançı Məmməd Möhübbi və Təbrizli Aşıq Abbas Məhəmməd Qaradağı

Marağa aşiq məktəbinin nümayəndələri

Dünya xalqlarına bir daha aydın oldu ki, Azərbaycanın möhtəşəm sazı, həzin avazlı, lirik xasiyyətli balabanı, cəng xislətli zurnası, zəngin vəznli dəfi (qaval), qoşa nağarası qədim Odlar Diyarının insanlarına məxsus olmuş, bu məmləkətin sahibi Azərbaycan xalqının musiqi mədəniyyətinə daxildir...

Mehricu, Rəhmət Mehricu, Abbas Gəncxani, Saleh Gəncxani, Kazım Hüseyni, Hikmət Vəlixani, Şəhram Babayi, Mikayıl Fiuci, İsmayıl Fiuci, Məhəmməd Kamali, Əbülfəz Kəraməti, Behnam Həmid, Bağır Nəcəfi, Bəhruz Nəsirpur, Nurməhəmməd Süleymani, Rza Məcidpur, Sait Kazım Hüseyni, Sücaət Əbhəri, Zikrulla Quluzadə, Mehdi Quluzadə, Hüseyn Qasımlı, Əli Şahzadə, Seyfi Nüvüslü, Məhərrəmli Qəynərgəli, Xeyrəli Qəribi, Əkbər Rzai, Bəhman Lütvi, Hətəm Xani, Ramazan Qəmbəri, Firuz Əmiri, Sirus Məhbubi, İsməli Mərdəfəkan, Rza Abbasi, Abdulla Haşimpur, Xangəlli Cəfəri, Zəbi Həsənzadə, Südeyf Bayramnejat, Səfər Əbdi, Məmməd Məhəmmədi, Həsən Abdullahi, Cabir Abdullahi, Baba Öcəbbi, Səlim Qəndi (Tikab), Rza Əcəlli, Məmmədbağır, Baba Xoşəbri, Saleh Cəmsidi, İltifat Əlinejat, Məhəmməd Hüseyn Haşımzadə, Seyfulla Kərimi, Qəhrəman Məhəmmədi, Əjdər Əfşar, Həmdulla Bərzgər, Söhbət Cəbraili, Əjdər Əfşarı, Həməzəli Xıdır Əsədi, Hökməli Xeyrullahi, Əfqəri Şükrü, Şapur Məhəmmədi, Adil Novruz, Hətəm Müslümü, Zülfüqar Kərəmi, İsgəndər Əhmədi, Rəşid Məhəmmədi, Hüseyn Mövlai, Nemət Qəvvami, Sahabəli Turabidə, Süleyman Xəlfi, Fərəməz Amuli, Qurbanəli Şiyuxi, Seyfulla Naziri, Tarverdi Heydəri, Qoçəli Muradi, Qibləli Əfşar, Əsgəri Pir, Söhbət Cəbraili, Əziz Fiuci, Əziz Firuzi, Əsgər Piri, Söhbət Cəbraili, Kamali Əhmədi, Mahmudi Əli, Məmmədi Özbəyi, Həsən Səğitəkin, Şəmsulla Bəhrami, Ab-

basi Şahbudağı, Abdulla Qəmbəri, Əli Bağırabadlı, Əli Nəzəri, Bayram Nəzəri, Bəhruz Bağırabadlı, Əsəd İsmaili, Həsən Zakiri, Hüseyni Kərimi, Kəməndi Çinari, Mahmud İsmaili, Məcid Əfşar, Məmmədəli Çinari, Məhəmmədi Səbir, Məhəmməd Cəfəri, Rüstəmi Qəmbəri, Yədulla Məhəmmədi, Həsən Süleymani, Rəhimi Bəhruz, Seyid Əliəmiri, Seyid Əmiri Əyili, Fətulla Xıdırpur, İsmail Fiyuçi, Nurməhəmməd Süleymani, Şükrü Xıdri...

Dəfin müşayiəti ilə ifa edən aşiqlərimiz sırasında Şirvanlı Əvəxan, Xan Musanın və başqa sənətkarların adlarını ayrıca qeyd etməliyik.

Ozan sənətimizin layiqli varisi olan otaylı-butaylı aşiq sənətimiz, dünya musiqi mədəniyyətinin meydanında öz töhfələrini zəngin daşanlarla, çox sayda poetik incilərlə, deyişmələrlə, rəngarəng ahəngli musiqilərlə, instrumental səpgili və müxtəlif xarakterik vokal - instrumental ifaçılıqlarla uğurla təmsil edə bilməsinin nəticəsidir ki, 2009-cu ildə haqlı olaraq YUNESKO-nun Qeyri Maddi-Mədəni İrs xəzinəsinə daxil edilməsinə haqq qazandı.

İlqar İmamverdiyev,
sənətsünaslıq doktoru,
professor

Ədəbiyyat

1. Ə. Bədəlbəyli. "Musiqi lüğəti". Elm nəşriyyatı. Bakı-1969.
2. S. Altaylı. "Azərbaycan-Türkcəsi sözlüyü". I cild. İstanbul - 1994.
3. Ə. Qafqaziyalı. "İran Türkləri-Aşiq mühitləri". Ərzurum - 2006.
4. İ. İmamverdiyev. "Azərbaycan və İran Türklərinin aşiq ifaçılığı sənətinin qarşılıqlı əlaqələri". "Nafta-Pres nəşriyyatı". Bakı - 2008.
5. "Краткий музыкальный словарь", Гобустанское музыкальное издательство. Ленинград - 1959.
6. Q. Təbrizi. Divan. Azərbaycan EA Nəşriyyatı. Bakı - 1988.
7. Aşiq Valeh. "Alçaxlı, ucalı dağlar", "Gənclik". Bakı - 1970.
8. Q. Bührənəddin. Divan. Bakı Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı - 1988.
9. T. Bünyadov. "Əsrlərdən gələn səslər". Azərnəşr. Bakı - 1993.

Резюме

На основании изучения научных источников в статье представлена история возникновения и развития старейшего духового инструмента Азербайджана бубен. Дается оценка роли бубена в музыкальной культуре тюркских народов. Кроме этого, анализируется исполнительское искусство ашугов Азербайджана.

Summary

This article reviews the history and development of Azerbaijan's oldest wind instrument tambourine which is looked upon scientific sources. The role of tambourine is assessed in Turkish Culture. Moreover, Folk art performance of Azerbaijan's Ashugs is analyzed.

Akril kağız və pleksiqlas üzərində sənət

Hüseyn Əliyev.
"Mənzərə"

Akvarel rəsmlərin tarixi XI əsrə gedib çıxır. Ağ boya ilə qarışdırılmamış qeyri-şəffaf akvarel orta əsrlər dövrünün incəsənətində Avropa və bir sıra Asiya ölkələrində mövcud idi. XI əsrdə məşhur alman rəssamı Albert Dürer çoxlu sayda akvarel rəsmlər işləyib. Hollandiya və Finlandiya XVII əsrdə kütləvi formada akvarel əsərləri yaradan ölkələr olub. XVII yüzilliyin II yarısı İngiltərədə A.C.Kozenslər, T.Hörtin, Fransada J.O.Fraqonar, Y.Rober, Rusiyada F.A.Alekseyev, M.M.İvanov, K.P.Brüllov, A.A.İvanov və başqaları akvareldə bir-birindən gözəl əsərlər meydana qoyublar. Akvarel təsviri sənətin müstəqil növü kimi XIX yüzillikdə tətbiq olunmağa başlanıb.

Azərbaycanda da orta əsrlərdə akvarel texnikasında əsərlər yaranmışdır. Bir vaxtlar Fransa, İtaliya kimi ölkələrin muzeylərini ölkəmizdə o dövrün məşhur rəssamları tərəfindən çəkilmiş akvarellər bəzəyirdi.

Akvarel sənəti çoxdan yaransa da, monotipiya texnikasında əsərlər yaratmaq sonrakı dövrlərə aid idi (6). XX əsr Azərbaycan incəsənətində isə bu texnika ilə işləyən rəssam Hüseyn Əliyev olmuşdur.

Hüseyn Əliyevin monotipiya kolleksiyası məzmun və faktura etibarilə kifayət qədər zəngindir. Onun işlədiyi mənzərələri tamaşaçıya sənətkarın yüksək bədii mədəniyyətini, texniki imkanlarının zənginliyini, vizual ifadə vasitələrindən geniş və sərbəst istifadə bacarığını yaradıcılığının bütün başqa janrlarından daha geniş və aydın şəkildə göstərir. Hüseyn Əliyev öz monotipiyalarında təbiətin əsrarəngiz gözəlliyini əks etdirmişdir.

Monotipiya texnikası Genuyalı rəssam Ciovanni Benedetto Kastiqlion tərəfindən kəşf olunmuşdur. O, çap texnikasını ixtira edən yeganə italyalı idi (7). Əslində, bu sənət rəsm və qravür arasında yer alır. Bu, rəssamın kağızı boya üzərində sıxıb saxlamaq-

la metal, şüşə və ya plastik material üzərindəki təəssürat prosesini əks etdirir. Benedetto icadının nüsxəsini belə əldə etməyə icazə vermirdi. Görünür, o qorxurdu ki, onu təkrar edə və ya bu prosesini sınaqdan keçirərək kəşfini mənimsəyə bilərlər. O bunu akvarel-monotiplərinə baxıb almaq istəyən əcnəbilər üçün işləyirdi.

Suda həll oluna bilən rənglər, ehtimal ki, tarixi mağaralarda və Misirdə, xüsusilə, sərdabələrdə tapılmış divar rəsmlərini yaratmaq üçün də istifadə olunmuşdur (3).

1960-cı illərdə bu texnikanın yenilənməsi Raul Düfi, Cin Bazen, Moris Estev, Zao Vou-Ki kimi sənətkarların sayəsində baş verir. 1970-ci illərdə isə Pier Riş akvarel texnikasını daha böyük formatlı kağız üzərində həyata keçirdi (5).

XVII əsrdə gül və mənzərəçi flamand rəssamları (Hendrik Averkamp, Albert Kuip, Jan Van Qoyen, Adrian Van Ostade) bir neçə dəfə sulu boyalarla təbiətdəki kiçik müşahidələrini ifadə ediblər. Rubens və İordans şəffaf sudan xüsusilə öz tuş rəsmlərində istifadə edirdilər (4).

Monotip impressionizm dövründə kifayət

Monotipiya
qrafika texnikası kimi

Pier Debrüker.
"Aya doğru"

qədər dəbdə idi. K.Pisarro, K.Loren, A.Sisley, T.Lotrek və P.Qogenin bunun üzərində çalışmalarına baxmayaraq, bu sənətin ustadı Edqar Deqas oldu. Bu həm qara, həm ağ, həm də rəngli akvarel monotipiyalara aid idi (1).

Akvarelə yanaşma bütünlüklə eyni olmasa da, monotipiya ilə oxşar cəhətləri vardır. Bu metal lövhə və ya şüşə üzərindəki rəsmlərin kağıza köçürülməsi prosesindən ibarətdir. Monotipiyanın daha effektiv alınması üçün şəffaflıq xüsusiyyətinə görə şüşədən istifadə etməyə üstünlük verilir. Burada 300 qram Montval kağızından istifadə olunur. Lakin Arş kağızı da işə yaraya bilər. Daha sonra rəsm borucuqlarından çıxan rəngli krem pleksiqlas-şüşənin üzərinə yaxılır. Bu çox vaxt fırça ilə də çəkilir. Daha sonrakı mərhələdə kağız rəsm çə-

kilmiş şüşənin-pleksiqlasın üzərinə sıxılaraq boyaya batırılır. Akvarelin mərkəzində ağ açmaqla aydınlıq verilir.

Şüşə üzərində rənglər yayılır və qarışır. Bu, mücərrəd oriyentasiya yaratmaq üçün edilir. Yaxşı bilindi ki, monotipiya mücərrəd peyzaj, eləcə də, müxtəlif personajlı əsərlərin işlənilib hazırlanmasına imkan verə bilər. Bunun üçün matriksi daha az yükləmək lazımdır. İstifadə olunan materialın necə olduğunu bilmək əsas şərtidir. İş prosesində şüşə-pleksiqlas və ya dördkünc dayaz metal qab işlədilir. Detalların təcəssüm olunması üçün vacib olan şey güzgüdə baxılırmış kimi şəklın yerini dəyişməkdir. Nəticədə, yeri dəyişməklə alınan son mərhələ qabı çevirməklə onu güzgüdəki kimi əks etdirir.

Akvarel monotipiyanı əmələ gətirmək üçün istifadə olunan əsas material qalın şüşə tablodur. Əgər onu kəsmədən aymək lazım gələrsə, bu halda pleksiqlasdan istifadə olunma bilər. Bu, rəsm borucuq-

ları ilə işlənilir. Pleksiqlas akril vərəqi üstün keyfiyyətli geniş rəng çalarlarına və istifadə asanlığına malik universal mükəmməl materialdır.

Yaratma və ya istifadə müddətində hər şeyin olması lazımdır. Məsələn, əsərin gözəl yaranması üçün onu nəmləndirmək, bunun üçün də nəmləndirici fırça, şpoltr gərəkdir. Hansı vərəqdə işləməyin də əhəmiyyəti böyükdür. Əsasən, Montval kağızından istifadə edilir. Onun ölçüsü 50 sm x 65 sm olur. Bu, hər şeyə reaksiya verən çox sərfəli kağızdır. Rəssamlar, xüsusilə, Dominik Kop onu çox neytral olduğuna görə yüksək qiymətləndirir. Əvvəllər bu kağızın arxasında güclü ətir verən müəyyən maddə olardı. İndi isə, o standart rəsm materialına çevrilib. 300-350 qramlıq qırmızı Montval kağızı geniş tətbiq olunur.

Akvarel monotipiya üzərinə diqqət yönəldərək onların necə yarandığını təsvir edək. Balaca bir lövhədə xüsusilə üstünlük verilən müəyyən rənglər seçilir. Şüşə tablonu qoymaq lazım gələndə bir az mücərrədlik vermək üçün fırçanı şüşə lövhənin üzərində gəzdirmək lazımdır. Bunu sonradan ona görüntü vermək üçün etmək düzgün deyil. Rənglər isladılır və sonra şüşəyə yaxılır. Kifayət qədər baxımlı nəticə əldə etmək üçün çoxlu rəng çalarları istifadə olunur. Növbəti mərhələ Montval kağızını su ilə doldurulmuş böyük ləyəndə iki dəqiqə ərzində islatmaqdır. Daha sonra o, şüşə lövhənin üzərinə qoyulur. Kağız şifon parça ilə ehmalca sürtülür. Effekt yaratmaq üçün kağızı tərpətmək mümkündür, lakin nümayiş vaxtı onu etmək olmaz. Kiçik bir ehtiyatsızlıq belə, şüşə lövhənin qeyri-adi nəticə göstərməsinə gətirib çıxara bilər. Rəng dənəcikləri burada aydın görünür. Daha sonra həmin vərəq və şüşə arasında qalan su çıxarılır ki, onlar daha canlı görünsün. Bu mərhələdə qarışıq texnika (akvarel və qravür) yada düşür. Sonrakı mərhələdə Montval kağızı şüşə lövhədən ayrılır. Sonda keyfiyyətli rəng effektləri ilə gözəl bir nəticə meydana çıxır (2).

Beləliklə, akvarel monotipiyanı yaratmaq üçün istifadə olunan mərhələlər ardıcılıqla aşağıda verilmişdir.

1. Kağız nəm hala salınanadək isladılır və ya

üzərinə su çilədilir. Ağır vərəqlər 15-20 dəqiqə, yüngülçəkili kağızlar bir neçə dəqiqəyə isladıla bilər.

2. Akvarel karandaşı birbaşa vərəqin üzərinə çəkilir. Yaxud, başqa bir texnika akvarel karandaşının yonqarını az miqdarda suda əritməkdir ki, bu rəngli sulu boya vərəqə vurulur.

3. Quru kağız xüsusi kağız dəsmalı və ya ağ salfet ilə nəmləndirilir.

4. Nəm kağız vərəqin üzərinə qoyularaq üstü quru vərəqlə örtülür. Bu ölçü tutumuna xidmət edir.

5. Rəngi köçürmək üçün taxta qaşıqla sürtülür. Şəklın necə köçürüldüyü kağızın bir küncünü yapışdırmadan saxlamaqla yoxlanıla bilər. Əgər rəsm solğun alınarsa, onda vərəqə daha çox təzyiq göstərmək lazımdır.

6. Örtük vərəqi götürülür. Ehtiyatla nəm kağız vərəqin üzərinə basılır. Bu, mümkün qədər daha çox rəngin köçürülməsinə imkan verir.

7. Su rəngli akvarel karandaşı və su rəngli boyalar kimi əlavə qarışıq maddələr orijinal monotipiyanı təkmilləşdirməyə yardım edir.

Səyyarə Sadıxova,
Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq
Akademiyasının magistrı

Ədəbiyyat

1. <http://masmoulin.blog.lemonde.fr/2009/02/03/aquarelle-et-monotype/>
2. <http://beauxarts.fr/blog/peinture-sous-vos-yeux-monotype-a-l-aquarelle-avec-pierre-debroucker-n78>
3. Jean-Louis Morelle. Aquarelle l'eau créatrice. Éditions Fleurus - 1999 (ISBN 9782215070047 et 9782215094555).
4. Michel Clarke. traduit & adapté par Patrice Bachelard et Pascal Bonafoux. L'aquarelle: la couleur et la transparence, coll. Passion des Arts, Éditions Gallimard - 1993 (ISBN 2-07-058131-4).
5. José de Los Llanos, L'Aquarelle. De Dürer à Kandinsky, Paris. "Hazar" - 2004.
6. <http://mirazerbaydjana.az/index.phtml?lang=az§ionid=10§=260&action=full>
7. Prints and Printmaking, Antony Griffiths, British Museum Press (in UK), 2-ci red, 1996 ISBN 0-7141-2608-X

Резюме

В статье говорится об основоположниках акварельных монотипов в мировом искусстве и созданных технологиях этого вида искусства, находившегося между гравюрой и живописью. Так же дана информация о Гусейне Алиеве, который впервые применил эту технику в искусстве Азербайджана. Подчеркиваются материалы, используемые для приложения акварельного монотипа, показан алгоритм создания этих типов произведения. Автор статьи основывается на иностранной литературе и материалах из интернета.

Ключевые слова: акварель, монотипия, плексиглас, матрикс, лист Монтвала, Гусейн Алиев, Бенедетто Кастиглион, Дэга.

Summary

In the article the founders of aquarelle monotype in Art and creation technology of this type of Art are dealt with which lies between gravure and painting. Information is given about Hussein Aliyev who applied this technique in Azerbaijan Art for the first time. Used materials in application of aquarelle monotype are also paid attention to. Besides, creation algorithm of such type of works is described. In the article foreign references and internet materials are referred to.

Key words: aquarelle, monotype, plexiglass, matrix, Montval paper, Hussein Aliyev, Benedetto Castiglione, Degas.

Реклама и коммуникация

Сегодня без рекламы не обходится ни одно средство массовой информации. Радио, телевидение, кино, пресса - мощные источники рекламы, способные охватить многомиллионные аудитории. В арсенале современных маркетологов и PR-специалистов появился новый эффективный инструмент — интегрированные маркетинговые коммуникации (ИМК). ИМК-подход — это новый взгляд на старые проблемы. Он помогает ответить на следующие вопросы:

- Как эффективнее продвинуть товар?
- Что важнее при продвижении: маркетинг, реклама или PR?
- На что необходимо выделять большое финансирование?
- Кто в конечном итоге отвечает за продажи?

Этот подход по крайней мере в 2-2,5 раза дешевле традиционного. Существенная экономия

Впервые реклама в том виде, в котором мы ее привыкли видеть на страницах газет и журналов - появилась во Франции. Еще в XVII веке французский медик Т. Ренодо основал посредническую контору, которая занималась размещением рекламы в «Газетт де Франс» - газете, заявившей о поддержке рекламного дела с первого же номера (10).

возможна, поскольку ИМК-подход позволяет, к примеру, отказаться от прямого размещения рекламы на телевидении (2).

В первые годы своего существования телевизионная реклама сразу же показала свою эффективность. Потребительский бум, случившийся в 1950-х годах в Америке, во многом обязан своим существованием именно ТВ-рекламе. В 1950-х годах интегрированные маркетинговые коммуникации были просто не нужны, потому что ТВ-реклама с широким охватом аудитории действовала как никогда успешно. После запуска рекламного ролика быстро происходило увеличение объемов продаж, потом эти деньги инвестировались обратно в рекламу, и все были довольны.

Идея ИМК стала актуальной только в середине 90-х годов XX века, в момент, когда многие специалисты стали замечать, что традиционные маркетинговые схемы не работают. Поиски привели к тому, что в это время было опубликовано сразу несколько книг американских авторов с изложением ИМК-концепции. Это прежде всего работа Дона Шульцта и Стэнли Тонненбаума (1992 г.) Считается, что эта книга и послужила концептуальной основой для дальнейших разработок эффективных маркетинговых решений. Бизнес был готов осваивать новый подход, когда стало понятно, что традиционные маркетинговые схемы дороги и работают неэффективно. Основных причин тому называлось пять:

- изменение потребителя;
- телереклама стала дорогой и неэффективной;
- традиционный подход не учитывает новых каналов информации;
- традиционный подход не адекватен произошедшей индивидуализации потребления;
- дороговизна традиционного подхода (1).

В 90-х годах возникла острая необходимость в недорогом решении маркетинговых задач, особенно на новых рынках. ИМК-подход в этом вопросе оказался в выигрышном положении. Он позволяет объединять бюджеты, оптимизируя

их, достигая при этом большей отдачи, а также иметь дело с меньшим количеством партнеров, перекладывая на них комплексные решения единым блоком.

Самое сложное — это коротко объяснить, что же такое ИМК.

Определим интегрированные маркетинговые коммуникации (ИМК) как вид коммуникационно-маркетинговой деятельности, отличающийся особым синергетическим эффектом, возникающим вследствие оптимального сочетания рекламы, директ-маркетинга, стимулирования сбыта, PR и других коммуникационных средств и приемов и интеграции всех отдельных сообщений.

Надо заметить, что, несмотря на увеличивающееся в последние годы использование термина «интегрированные маркетинговые коммуникации», фактически не существует единого мнения относительно его однозначного определения. Тем не менее, им, как правило, обозначают способ решения двух взаимосвязанных коммуникационных проблем.

Во-первых, ИМК призваны обеспечить маркетинговое общение компании с потребительской аудиторией с единых позиций. Это предполагает создание системы коммуникационных посланий с использованием различных средств маркетинговых коммуникаций, которые не противоречили бы друг другу и координировались бы между собой, формируя единый благоприятный образ коммуникатора.

Во-вторых, ИМК должны повысить общую эффективность маркетинговых коммуникаций посредством поиска оптимальных комбинаций различных коммуникационно-маркетинговых средств. Интегрированные средства маркетинговых коммуникаций, в частности рекламные объявления, должны работать на одновременное достижение поставленных целей (создание или повышение имиджа марки) и вызывать некоторое действие (например, пробную или повторную покупку).

Для того чтобы этого добиться, Дж. Росситер и Л. Перси предложили три принципа стратегии ИМК:

1. Интеграция выбора: как наиболее эффективно сочетать средства рекламы и стимулирования сбыта для достижения целей коммуникации?

2. Интеграция позиционирования: каким образом каждый из видов рекламных коммуникаций и связанное с продвижением рекламное обращение могут быть согласованы с позиционированием марки с точки зрения их синергетического взаимодействия?

3. Интеграция плана-графика: в каких точках маркетинговых каналов реклама и другие маркетинговые коммуникации достигают покупателей и, возможно, увеличивают скорость принятия решений в пользу торговой марки компании (8).

Оптимальную структуру интегрированной системы маркетинговых коммуникаций определяют самые разнообразные факторы, которые можно классифицировать следующим образом:

- Цели фирмы и используемые ею стратегии;
- Тип товара или рынка;
- Состояние потребительской аудитории;
- Этап жизненного цикла рекламируемого товара;
- Традиции, сложившиеся в коммуникационной политике фирмы и ее основных конкурентов.

При формировании структуры ИМК фирмы очень многое зависит от определения руководством ее целей, касающихся объема сбыта и его динамики; выхода на новые рынки; формирования или изменения сложившегося имиджа фирмы; того или иного позиционирования производимых товаров и т.д. Для достижения этих целей разрабатывается комплекс долгосрочных, широкомасштабных мероприятий, принимающих форму единой маркетинговой стратегии фирмы. Та, или иная маркетинговая стратегия может предполагать различную роль ИМК.

Структура ИМК также непосредственно зависит от типа товара или рынка.

Анализ показывает, что реклама обладает явными преимуществами в способности установления повторного контакта с покупателем. Она также характеризуется высокой степенью внедряемости в сознание покупателя и запоминаемостью сообщения, хорошим охватом аудитории и сравнительно небольшой стоимостью одного контакта с потенциальным покупателем. Однако по способности быстро реагировать на запросы покупателей и получение заказа имеет весьма низкий показатель. Тем не менее, в целом ее рейтинг достаточно высок

— по эффективности воздействия она занимает второе место, уступая лишь директ-маркетингу.

Связи с общественностью, пиар (англ. Public Relations — связи с общественностью, сокращённо: PR — пи-ар) — технологии создания и внедрения при общественно-экономических и политических системах конкуренции образа объекта (идеи, товара, услуги, персоналии, организации — фирмы, бренда) в ценностный ряд социальной группы, с целью закрепления этого образа как идеального и необходимого в жизни. Как термин, так и его сокращение пришли к нам из США. Есть свидетельства, что сам термин PUBLIC RELATIONS предложил в начале века третий президент США Томас Джефферсон. Как правило, мероприятия PR состоят не из единичных (воспринимаемых аудиторией, как случайные), а именно из системы взаимосогласованных акций, направленных на аудиторию (клиентов, партнеров, властей и т.д.).

Пять основных целей PUBLIC RELATIONS: Позиционирование PR-объекта; Возвышение имиджа; Антиреклама (или снижение имиджа); Отстройка от конкурентов; Контрреклама (или «отмыв») (5).

Мехрибан Шамсадинская,
искусствовед

Литература

1. Д.Дейян, Л.Троадек, Л.Троадек. Стимулирование сбыта и реклама на месте продажи. Москва — 1994.
2. И.Крылов. Маркетинг. Социология маркетинговых коммуникаций. Москва - 1998.
3. И.Кузьменков. Эра интегрированных маркетинговых коммуникаций.
<http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2006/106>
4. А.Миллер. Реклама: энциклопедия для всех. Москва — 2003.
5. В.Музыкант. Реклама в действии. Москва — 2006.
6. А.Овчаренко. Реклама. Учебник для вузов. Москва - 2006.
7. А.Рейтынбарг. Реферат по книге Венса Паккерда «Скрытые увещеватели»: психоанализ в рекламе, Москва. «Союзторгреклама» - 1986 г.
8. А.Романов. Реклама: между социумом и маркетингом: Научная монография. Москва - 2002.
9. У.Уэллс, Дж.Вернет, С.Мориарти. Реклама. Принципы и практика. Санкт Петербург - 2003.
10. О.Феофанов. Реклама. Новые технологии в России. Санкт Петербург. «Питер» - 2000.
11. А.Цитов, А.Романов. Реклама: между социумом и маркетингом: Научная монография. Москва - 2002.

Xülasə

Reklam ilk dəfə XVII əsrdə Fransada yaranıb. Bu gün reklamsız keçinmək mümkün deyil. Keyfiyyətli reklam vəsaitlərinin yaradılması, tanıtılması, onun istehlakçıya təsiri məqsədi ilə rəssam-dizaynerlər və marketoloqlar müxtəlif kommunikasiyalardan istifadə edirlər. Təqdim edilən məqalə məhz bu məsələnin araşdırılmasına həsr olunub.

Açar sözləri: reklam, birləşmiş markeniq kommunikasiyaları, PR, əmtəə, istehlakçı, müştəri.

Summary

For the first time the advertising in the form in which we are accustomed to seeing, appeared in France in the 17th century. Today we cannot imagine day without advertising. When you create quality advertising, promotion and impact on consumers, designers, marketers, PR specialists use different communications which always is huge influence. This article is devoted to the researches of this theme.

Key words: advertising, integrated marketing communications, PR, product, consumer, client.

Quba

Quba özünün əsrarəngiz təbiəti, ucu-bucağı görünməyən alma bağları və artıq ənənəvi "Alma bayramı" ilə məşhurdur. Son illər burada həyata keçirilən mühüm layihələr bölgənin daha da inkişaf etməsinə təkan verib, gözəlliyinə yeni çalarlar qatıb. Səməd Vurğun adına Azərbaycan Dövlət Rus Dram Teatrında keçirilən təqdimatda paytaxt sakinləri rayonun sosial-iqtisadi nailiyyətləri, mətbəxi, el sənətkarlarının əl işləri, turizm potensialı ilə bir daha tanış olmaq imkanı əldə etdilər.

Şəki

Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrında isə Şəkinin tarixi inkişafını özündə ehtiva edən ekspozisiya, bölgənin ləzzətli mətbəxi ziyarətçiləri məmnun etdi. Şəkinin “İpək yolu” Musiqi Festivalına və digər dövlət tədbirlərinə ev sahibliyi etməsi, məşhur turizm marşrutlarının bir neçəsinin məhz bu bölgədən keçməsi regionu dünyanın məşhur turizm mərkəzləri ilə müqayisə etmək üçün əsas verir.

Gədəbəy

Azərbaycan Dövlət Gənc Tamaşaçıları Teatrında reallaşdırılan növbəti təqdimat Gədəbəyə həsr edildi. Paytaxt sakinləri rayonun tarixi-mədəni irsi və müasir inkişafı, dekorativ-tətbiqi sənət ustalarının əl işləri, respublikanın bu füsunkar diyarı, məşhur saz-söz sahibləri haqqında kitablar, rəsm əsərləri, habelə rayonun bir zaman mis mədənləri ilə məşhur olması, şəfalı su qaynaqlarının bolluğu, turizm imkanlarının genişləndirilməsi və s. əks etdirən stendlərlə tanış oldular.

Milli incəsənət və sənətkarlıq
ənənələri bu gün də Azərbay-
canda qorunub saxlanılır

Anamız Yerə övlad məhəbbəti ilə...

22 aprel - Beynəlxalq Yer Günü

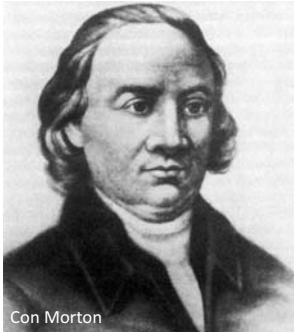
həm də səyahət üçün bəhanədir

“ Yer təbiətin nadir, misli-bərabəri olmayan şah əsəridir! Lakin əmin ola bilərikmi qeydinə qalmasaq, qayğısını çəkməsək, anamız Yer də bir gün öz cah-cəlalını, hüs-nünü, bənzərsizliyini itirməyəcək, başqa planetlər ki-mi həyat üçün yararsız vəziyyətə düşməyəcək?!

İnsan da, onu əhatə edən canlı-cansız aləm də "Yer" adlı kosmik gəminin bərabərhüquqlu sənişinləridir. Bu gəminin əngin fəzada təhlükəsiz uçuşu təmin olunsay, "şüurlu insan" - Homo sapiens, bu ülvə məqsədə çatarsa, özünün həqiqətən də ağıllı varlıq olduğunu sübuta yetirəcək.

Əslində, Yer kürəsi adlandırdığımız bu planetin məzmunu elə ən ali varlıq olan insanlarla onu öz qoynunda bəsləyən təbiətin harmoniyasıdır. İnsan təbiətdən bəhrələnirsə, ona nankor çıxmamalı, onu sevməlidir; təbiəti nəinki vəsf etməli, daha çox öyrənməli və qorumaqdadır!

XIX əsrin sonlarında amerikalı Con Morton Nebraska ştatının çöllük ərazisinə köçür. Camaat buradakı

Con Morton

təkamseyrək ağacları qıraraq ev tikirmiş. Morton ştat rəhbərliyinə təklif edir ki, təqvimə xüsusi yaşıllaşdırma günü salınsınlar və ən çox ağac əkənlər üçün qiymətli mükafat təsis etsinlər. Təklif bəyənilir. Elə ilk gün milyona yaxın ağac əkilir. Əlamətdar günü də Ağac günü adlandırılır.

Bundan 10 il sonra - 1882-ci ildə Nebraska hökuməti Mortonun doğum gününü - aprelin 22-ni rəsmi bayram elan edir. 1970-ci ildən etibarən dünya miqyasında qeyd olunan bu bayram 2009-cu ildə Beynəlxalq Yer Günü statusu qazanır.

Hər il aprelin 22-si yüzdən çox dövlətdə milyonlarla insan cürbəcür aksiyalara qatılır. Kimlərsə ətraf mühitin çirklənməsi haqqında hesabatlar səsləndirir, kimlərsə bəşəriyyəti gözləyən ekoloji fəlakət barədə həyəcan təbili çalır, bir başqaları elliklə ağac əkir, bəzi-

ləri də Yer kürəsini, ana təbiəti mədh edən şeirlər söyləyir, mahnılar oxuyurlar.

Deməli öz gələcəyinə biganə qalmayan hər bir insan, istəsə, təkbəşinə də Yer kürəsinin xilasına öz töhfəsini verə bilər:

Aprelin 22-də həyəətə düşüb bir ağac əksək - planetin ağciyərində bir hüceyrə artar.

Suyu israf etməmək - bu həyat mənbəyinin ehtiyatı bir az da çoxalar. Elektrik enerjisini qənaətlə işlətsək - bəlkə Yerə bundan dəyərli bayram hədiyyəsi olmaz.

Bütün günü piyada gəzək, işə avtomobillə deyil, velosipedlə gedək, bazarlığı polietilen paketlərdə yox, zənbildə daşıyaq, qonum-qonşunu başımıza yığıb iməcilik keçirək, həyətləri, küçələri, dəniz sahilini zibildən təmizləyək, uşaqlara təbiətdən danışaq... Görün, Beynəlxalq Yer Günü'nü yüksək zövq və şövqlə, şən və mənalı, səmərəli şəkildə qeyd etməyin necə üsulları var?!

Bizim planetimiz bircə dənədir, maraqlı və əsrarəngizdir. Üzərində yaşamaq, bir udum havada, bir içim suda, bir əsim mehdə, ağacın kölgəsində, gülün ətrində, dənizin sığılında, bəzən istisi, bəzən soyuğunda, hərdən yağışı, hərdən qarında, cürbəcür nemətlərində... onun Ana məhəbbətini hiss etmək necə də gözəldir! Amma o da bizim məhəbbətimizi bir tək YER GÜNÜ-ündə yox, ondan əvvəlki və sonrakı günlərdə də hiss etməlidir axı...

BRAZİLİYADA

Azərbaycan Mədəniyyət Həftəsi

21-27 APREL 2015, *Rio de Janeiro*,
"Cidade das Artes" incəsənət mərkəzi

"Teatro de Camera" zalı. "Trio Qarabağ" muğam qrupu. Xalq artisti Mənsur İbrahimovun və Arzu Əliyevanın ifasında "Şuşanın dağları", "İrəvanda xal qalmadı" mahnıları, "Dilkeş", "Bayatı-Şiraz", "Qatar" təsnifləri səslənir. Tar, kamança: Əməkdar artistlər Elçin Həşimov, Elnur Əhmədov.

"Azərbaycan dünən, bu gün, sabah" adlı fotosərgisində nümayiş olunan "Bakı-2015 Birinci Avropa Oyunları" ilə bağlı, Azərbaycanın turizm imkanlarını əks etdirən kataloqlar, bukletlər, broşürlər, disklər, xəritələr də xüsusi marağa səbəb oldu.

E.Həşimov və E.Əhmədovun "Bayatı-Şiraz" ladında ifa etdiyi Dorival Kaiminin "Balıqçının mahnısı" əsəri Brazilya tamaşaçısını sözün əsl mənasında coşdurdu.

Braziliyalılar Azərbaycan milli mətbəx nümunələrindən dadır.

Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının ifasında "Qavalla rəqs", "Cəngi", "Qarabağ", "İgidlər" rəqsləri tamaşaçıların aramsız alqışları ilə müşayiət olundu.

Konsertlər və GloboNews TV-də çıxışlar zamanı Qarabağla bağlı əsl həqiqətlərin səslənməsi qondarma erməni soyqırımı haqqında Braziliyada aparılan saxta təbliğatın iç üzünü açdı.

"Trio Qarabağ", Brazilya Simfonik Orkestri və pianoçu Fabio Martino...

Rio de Janeyro Bələdiyyə Teatrı. Xalq artisti, dirijor Yalçın Adıgözəlovun rəhbərliyi ilə Braziliya Simfonik Orkestri və "Trio Qarabağ" muğam qrupunun konsertində F.Əmirovun "Azərbaycan kapriççosu", H.Cavidin "Şeyx Sənan" dramından "Kor Ərəbin mahnısı", Qara Qarayevin "Yeddi gözəl" baletindən Adajo və valsı, Hacı Xanməmmədovun "Kamança ilə orkestr üçün konsert", Həsən Rzayevin "Tar orkestr üçün konsert", Asəf Zeynallının "Muğam Səyağı", Françesko Miqnonenin "Braziliya fantaziyası № 4", Sergey Prokofyevin "Fortopiano üçün konsert № 2" əsərləri səslənir.

Brazilyada Azərbaycan Mədəniyyət həftəsi "Qarabağ Şikəstəsi" oratoriyasından fraqmentin ifası ilə sona çatdı.

Nə qədər yaraşır insana gülmək

Min dərddin dərmanı - gülüş

Glk dəfə qədim çinlilər xəstələri gülüşlə sağaltmağa cəhd ediblər. Onlar xüsusi məbədlərə toplaşaraq ürəkdən gülür və bu yolla ömürlərini uzatdıqlarına inanırdılar. Amma bu əyləncəli terapiyanın rəsmi təvəllüd tarixi XX əsrin 70-ci illəri sayılır. Gülüşün müalicəvi əhəmiyyəti barədə məhz həmin illərdən etibarən, Nyu-Yorklu jurnalist və nəşir Norman Kozinsin başına gələn hadisədən sonra ciddi düşünməyə başlayıblar. O, əlilliyə və tam hərəkətsizliyə gətirib çıxaran nadir oynaq xəstəliyindən əziyyət çəkirdi. Həkimlər ondan, o da həkimlərdən əlini üzmüşdü deyər, Kozins dərddini dağıt-

maq üçün bir mehmanxana otağına çəkilib gülməli filmlərə baxmaqdan və komik əsərlər oxumaqdan başqa çarə tapmadı. Və... möcüzə baş verdi: guşənişinliyin həftə tamamında xəstənin ağrıları yoxa çıxdı, bir ay sonra o, əməlli-başlı hərəkət etməyə başladı və üstündən iki ay keçməmiş fəal həyata - iş-gücünə qayıtdı, hətta özünümüalicə təcrübəsi haqqında kitab da yazdı. Təbiblər əvvəl bu işə mat qaldılar, amma tezliklə peşəkar maraq üstün gəldi. Onlar elmi araşdırmalara start verib gülüş elminin - **helotologiyasının** əsasını qoydular. Adı yunanca "gülüş" mənasını verən «helotos» sözündən götürülmüş bu elm psixoterapiyanın bir sa-

həsi hesab edilir.

Gülüşlə müalicənin mümkünlüyünə şübhə edən mütəxəssislər belə xəstənin vəziyyətinə gülüşün müsbət təsir göstərdiyini danmırlar.

Əslində də, gülüş adamların fiziki və psixi durumunu xeyli yaxşılaşdırır.

Adam şaqqanaq çəkib gülən zaman onun bədənində eyni anda 80 əzələ qrupu hərəkətə gəlir. Bu cür gülüşün 1 dəqiqəsi idmanın 25 dəqiqəsini, 5 dəqiqəsi isə istirahətin 40 dəqiqəsini əvəz edir. Güləndə nəbz tez-tez vurur, qan təzyiqi qaydaya düşür, xolestərinin səviyyəsi enir, nəfəs rahat gedib-gəlir, əsəb sistemi sabitləşir, immunitet güclənir, ağrılar azalır və sair. Gülüş qana ağrıkəsici xassəyə malik «xoşbəxtlik hormonu» deyilən endorfin maddəsinin keçməsinə təkan verir.

Yaponlar son vaxtlarda gülüşün qandakı şəkərin miqdarını da tənzimlədiyini öyrəniblər. Gülüş beyin yarımkürələrinin fəaliyyətinə, yaradıcı qabiliyyətin inkişafına təsir göstərir.

Amerikalılar stressdən yaxa qurtarmaq istəyənlərə dərman kimi gülüş tövsiyə edirlər, çünki gülməklə 4 əsas stress hormonunun yaranmasının qarşısını almaq olar. Təcrübə gülməli videolara baxan sınaq iştirakçılarının 98%-nin depressiyadan qurtulduğunu, 87%-nin isə əməlli başlı dincəldiyini sübut edib.

Zarafatcıl insanların ürək-damar xəstəliyi ehtimalı qaraqabaqlarla müqayisədə 40% azlığı iddia olunur. Tədqiqatlar nikbinlərin virus hallarının yoluxmasının bədbinlərdən az olduğunu aşkara çıxarıb. Hətta o da məlum olub ki, anası gülərlüz körpə anası qaşqabaqlı yaşından daha sağlamdır.

İsveç həkimləri son 3 əsrin ən məşhur teatr aktyorlarının ömür müddətlərini müqayisə edərək bildiriblər ki, komiklər tragiklərdən çox yaşayır.

Körpələr gündə orta hesabla 400 dəfə, böyüklər 15 dəfə gülür. Bu göstərici böyüklər üçün minimal həddir, mütəxəssislər hesab edirlər ki, ruhi və fiziki sağlamlıqlarını uzun müddət qorumaq istəyənlər gün ərzində, heç olmasa 10 dəqiqə, kişilər azı 17, qadınlar azı 16 dəfə gülməlidirlər. Deyirlər 17 dəqiqəlik gülüş ömrü 1 il uzadır.

Xülasə, gülüşün profilaktik və terapevtik əhəmiyyəti artıq elmi faktdır. Bu gün Qərbdə güldürməklə müalicə edən tibb mütəxəssisləri, xüsusi klinika və mərkəzlər varsa, gülüş ən müxtəlif, hətta sağalmaz sayılan xəstəliklərin müalicəsində istifadə olunursa, buna təəccüblənmək lazım deyil.

“

Bəşəriyyəti gözəllik xilas edəcək - deyirlər... Gülüş gözəllik deyilmi? Bu - qıcıqlandırıcı, ironiya ilə pərdələnmiş, atmacalarla dolu, stress mənbəyi olan gülüş deyil. Təbii ki, söhbət insana sağlamlıq bəxş edən, ətrafda sevgi aurası yayan, qarşı tərəflə münasibətin isti təmasını yaradan, könül pərdələrini açmaqda peşəkar barmaqları əvəz edən, bəzi mənfi xislətləri günəş enerjisi kimi məhv edən səmimi və mənalı gülüşdən gedir. İngilis filosofu Tomas Karleyl «Heç olmasa, bircə dəfə ürəkdən gülən adam heç vaxt islah olunmayacaq qədər pis adam ola bilməz» - deməkdə haqlı idi. Odur ki, həyatınız belə səmimi, məhəbbətlə dolu gülüşlərlə dolu olsun!

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

Bizi burada izləyin

mct.gov.az

bakuforum-icd.az

azerbaijan.travel

Azərbaycan Respublikasının
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

bakubookfair.com

nationalmuseum.az

azercarpetmuseum.az

virtualkarabakh.az

shahdag.az

gomap.az

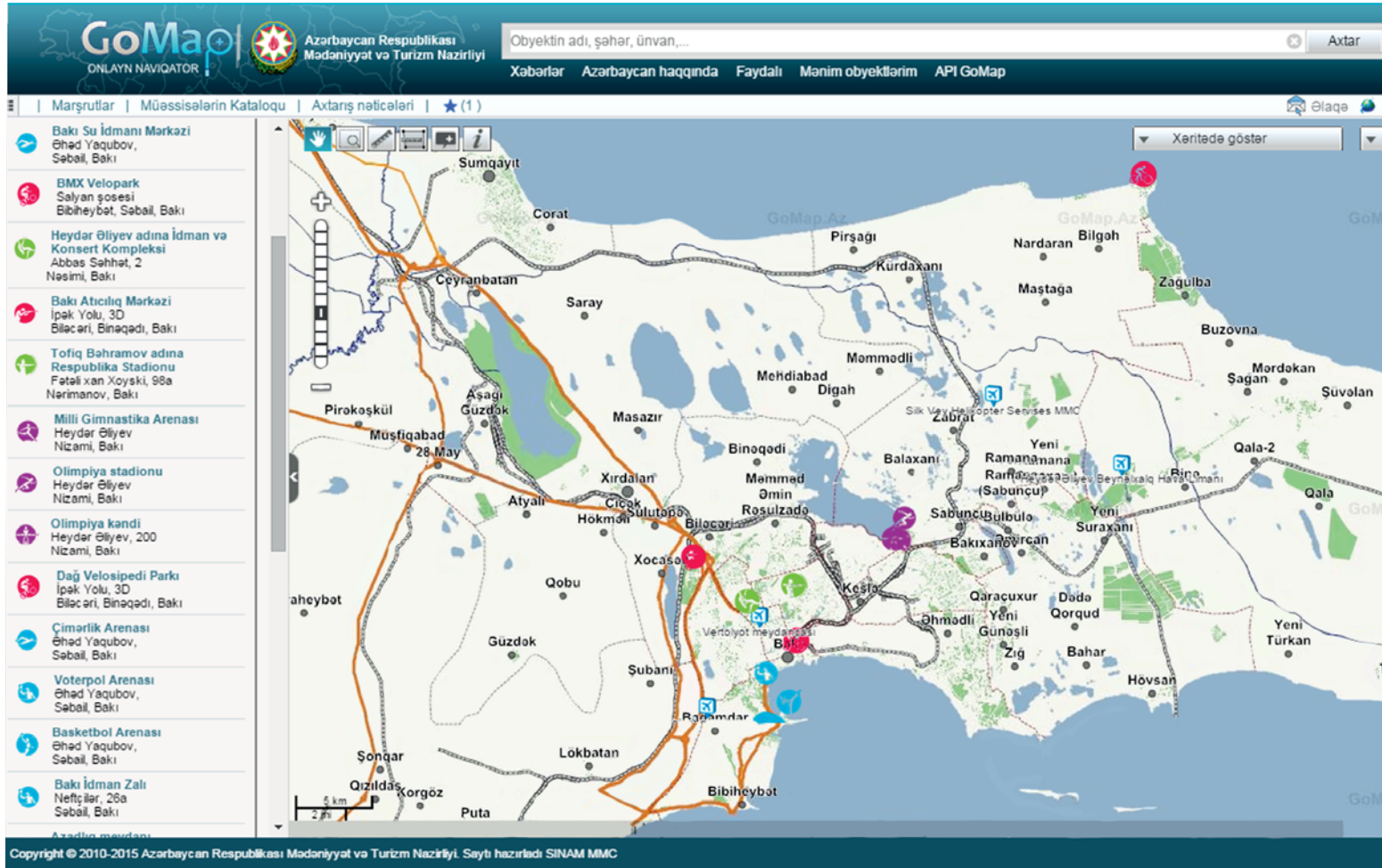

Baku 2015
1st EUROPEAN GAMES

I Avropa Oyunları arenalarının xəritəsi

gomap.az/baku2015

“YOLLAR” -
Bakının ödənişsiz offline naviqatoru

